

Yesu Varana Biibiina

Luk

Igirumi

(Luke)

Vonaviakova

Yesu Varana Biibiina Luk igirumi na ivi~debei da Israel damsi kii Viviyawa inekiibau. God vonakiiyapa bagibagina iterei da wawayina ita~vonatawei kurisi, tuna na Yesu. Ma ke Israel damsi kava kubiisi ma tota yavata. Igiruma da Kanuma Vovokaravina, Yesu ikwatui da varana biibiina ita~dime wawayi vivikamyuwuwisi kurisi. Tuna kubiine weni bukana kamoni ivi~debei da wawayi i nuwapoya bogii ma bogiyyai na kudubisi Yesu ivi~vitesi. Nota weni girumina kamoni ipeyari ma nota sago na imiiritaweyana, tuna Yesu nuwabiibai ipiyei ku dobu. Buka karenai ivi~mamatara da wawayi peyarisi ivi~nuwabiibai da Yesu itupuwa. Ma bade buka damoni ivi~mamatara da Yesu ighae ku kunuma ma kana kivikivina nuwabiibiiyai imakamakai i vitumaghana tepanai. Varagutugutu viya na weni bukana kava kamoni emakamakai ma ke Matiu, Mak ma Jon i buka kamosiyai ita~girumi. Varagutugutusi na weni. Aneya itavotavora Yesu ina tupuwa maranai, sipu kii koyakoyagha inae da pepeya Yesu ikitai, Yesu gisinai Taparoro Numana kamoni, ma miiba ruwa, ti na Sameriya tomowa biibiina ma tomowa natuna isiwana. Nota ghamaghamasi viya Luk ivi~sisiya kirakiiyei na nipowana, Kanuma Vovokaravina, ikikava wivine Yesu yavata ibiga patapata ma ikikava God berabero enotanotatawei.

Ma bade Luk na buka sago igirumi, tuna bukana kana vava *Aposol I Bera (Acts)*.

Luk ina nota weni nakanani irereghi.

Sapta 1:1-4 Giruma ivotawei.

Sapta 1:5 da ku 2:52 Jon Babataito ma Yesu itupuwa ma ivi~ededa marasiyai.

Sapta 3:1-20 Jon Babataito ikikava ibiga.

Sapta 3:21 da ku 4:13 Yesu ibabataito ma ruyagha ipanani.

Sapta 4:14 da ku 9:50 Yesu ina biga Gariri kamonai.

Sapta 9:51 da ku 19:27 Yesu ina baba Gariri da ku Jerusalem.

Sapta 19:28 da ku 23:56 Yesu ina biga turina Jerusalem kamonai ma barabaranai.

Sapta 24:1-53 Yesu rabobowai ivomiiri, irumatara wawaya kurisi ma ighae ku kunuma.

1 ¹Kiiwa kiiwa Teyopilas, tam wawaya ghamam. Kamotiyai bera ipeyari itupuwa ma wawaya peyaris ibera tovon i da ita~girumi. ²Iyavo kava God varana idimadime i, ti damsi kudubina matasiyai ikitai na ivi~damani kurita. ³Tuna kubiine weni berasi kudubina karena da ku damona anunura bubuni ma anotai da ibiibai da taku ata~girumi kubiim. ⁴Akovi da varana gisina kuvi~yanei ma agirugirumi da iyamna vaghata kudubina kutakova bubuni.

Aneya, Jon ina tupuwa ivi~yonayonei.

⁵Judiya kamonai, kiivavo Herodi ina mariyai taparoro badana sago kana vava Zekaraya. Tuna turaturana yavata na Abiya ina rakaraka kamonai. Ma Zekaraya kawana kana vava Elisabet. Ti na Eron tupurereghina.^a ⁶Ma ivi~ruwa God yavata ivi~nuwasago ma ina vonaviyoyovana kudubina inununura bubuni. ⁷Ma natusi kegha, iyamna Elisabet na gagarina ma kawana yavata imorapa kirakai.

⁸Mara sago Zekaraya ina rakaraka yavata i mara ipisi da taparoro badana bigana ita~berai Taparoro Numana kamonai. ⁹Ma i kiki imakamakai da virekwa sago iberai da biga irereghi, ma Zekaraya ivinei da ita~rui Taparoro Numana ku kamona da insens ita~kapuni. ¹⁰Insens ikapukapuni na wawaya peyaris Taparoro Numana matarai iniponipowana. ¹¹Nani kamonai Bada ina aneya sago inekiibau Zekaraya kurina da suwara kana kema katagheyanai imiimiiri. ¹²Maranai Zekaraya aneya ikitai na itataghana ma nuwanuwana ikaragavovori. ¹³Ma aneyina ivona bo, “Zekaraya, ke kuna~yabumana. Am nipowana God ivi~yanei. Kawam Elisabet ini~tuwa da tomowa, ma koni~vavei ‘Jon.’ ¹⁴Tuna na ami nuwabiibai ma ami nuwaviina. Ma bade ina~tupuwa na wawaya peyaris ini~nuwabiibiyei. ¹⁵Bada ku matana tuna na wawaya ghamana. Ke meyani da wain bo okowa rewapanisi inumai. Ma gegeyinai Kanuma Vovokaravina gwabinai ina~runuma.^b ¹⁶Ma wawaya peyaris Israel kamonai nuwanuwasi ina~tinavirai da ina~vovira i Bada God kurina. ¹⁷Bada maghinonai ini~nao, ma kanuma ina ku nevanewa ini~rewapana kirakai peroveta Elaidiya nakanani. Moramorapa nuwanuwasi ina~tinaviresi natunatusi kurisi. Ma wawaya kawakiikiisi

^a 1:5 1Chr 24:10 ^b 1:15 Num 6:3

ku maninina ina~teresi. Bada kubiine ina~vovunaghisi ma muriyai da Bada ina~nekiibau.”^c

¹⁸Ma Zekaraya aneyina ivi~tarakiiyanei bo, “Ikikava anakovi da vonavaghata? Taku kawaku yavata kamorapa kirakai.”

¹⁹Ma aneyina ivona bo, “Taku Gebriyel, ma mara nonowa God maghinonai amiimiiri. Tuna ivi~yoneku da weni varana biibiina ata~vonem.”^d ²⁰Ma ke kuti~tumaghaneku kubiine, karako kawam akiikiipotai da ke kuni~sisiya. Kana mara vaghata ina~pisi da natum ina~tupuwa ma muriyai kuni~sisiya.”

²¹Wawaya Taparoro Numana matarai Zekaraya ikoyakoyaghi ma nuwanuwasi ivivi~tetei da avi kubiine ke ita~kiibau yaghiyaghina. ²²Muriyai ikiibau ma visisiya kurisi ibera kawai. Wawaya ikitai ma inotai da bera gubana sago Taparoro Numana kamoni ikitai, iyamna ke kovokovoghina da iti~sisiya ma imana kava irurutawei.

²³Zekaraya ina biga Taparoro Numana kamoni ivi~kovini na Jerusalem ikiibutawei ma ivovira ina ku numa. ²⁴Nani murinai kawana Elisabet iropeya ma nawaravi miikovi gaburai imakai da ke ita~baba. ²⁵Ma Elisabet ivona bo, “Weni berana Bada kubiiku iberai. Karako ivi~kamyuyuweku da kaku vinimaya aku wawaya kamosiyai ivi~koviya.”

Aneya, Yesu ina tupuwa ivi~yonayonei.

²⁶Elisabet iropeya da kana nawaravi miikovimasago na God ina aneya Gebriyel ivonatawei ku meyagai sago. Meyagina kana vava Nasaret, Gariri dobuna kamoni. ²⁷Ivonatawei inae wiwike gubugubu sago kurina, wiwikena kana vava Meri ma kana vopapara Josepa, ma tuna na Kiivavo David tupurereghina.”^e ²⁸Aneyina ivona bo, “Kiiwa kiiwa, tam Bada ina vigheghena ghamana. Bada gwabimuwai emakamakai.”

²⁹Ma Meri weni sisiyina ivi~yanei na nuwanuwana ikarai ma ivi~nuwanotanota da avi kubiine nakanani ivi~kiikiwei. ³⁰Ma aneyina ivona bo, “Meri, ke kuna~yabumana. God ina agabiibai gwabimuwai irakata. ³¹Kuna~ropeya ma kuni~tuwa da natum tomowa, ma kevi~vavei Yesu.”^f ³²Ini~wawayaghama ma wawaya kudubisi ina~vonei da tuna na God Kiidamo Makamakiina Natuna. Rewapana Bada God gwabinai ina~viya da ini~kiivavo ina kaekiki David nakanani.”^g ³³Jeikap kana dam kamoni ini~bada nonowa ma ina vikiivavona na ina~makai nonowa.”^h

³⁴Ma Meri ivona bo, “Taku na ke meyani tomowa damina ata~viya. Tuna kubiine ikikava da weni berasi ina~tupuwa kuriku?”

^c 1:17 Mal 4:5-6 ^d 1:19 Dan 8:16, 9:21 ^e 1:27 Mat 1:18 ^f 1:31 Mat 1:21 ^g 1:32 2Sam 7:12, 13, 16; Isa 9:7

^h 1:33 Jeikap kana vava sago na Israel ma tuna na Jiu dami i kaekiki ghamana. Ina varagutugutu na Gen 25:26 - 35:29

³⁵Ma aneyina ivonapotei bo, “Kanuma Vovokaravina ina~towatepanim ma God ina rewapana ina~rogum. Ma tuna kubiine pepeya vovokaravina kuni~tuwei da tuna na God Natuna. ³⁶Ma bade am tuwa Elisabet ini~tuwa. Imagura kirakai ma wawaya inotanotai da tuna na gagarina ma kegha da gisina kava ini~tuwa da natuna tomowa. Wekarakava kana nawaravi na miikovimasago. ³⁷God kurina bera kudubina itekateka kirakai.”ⁱ

³⁸Ma Meri ivonapotei bo, “Taku na God ina bigabiga. Aivaghinei da ikikava kuvoneku na nakanani ina~tupuwa kuriku.” Ma vaghina, aneyina Meri inekuyowei.

Meri inumataya Elisabet kurina.

³⁹Nani murinai Meri ivovunagha ma yaghiyaghinai ivomiiri, inumataya ku kwanatu sago Judiya kamonai. ⁴⁰Inekiibau ma Zekaraya ina ku numa irui da Elisabet ivi~kiikiwei. ⁴¹Elisabet, Meri ina vikiikiwiwa ivivi~yanei na pepeya manawina kamonai ikayopapara ma Kanuma Vovokaravina itowatepani ⁴²da ikiirara, ivona bo, “Wivine kudubisi kamosiyai na tam gwabimuwai Bada ina vibiibiina irakata kirakai. Ma bade wawaya kikei kuni~tuwei, tuna yavata na Bada ina vibiibiina kamonai. ⁴³Ma anota meyeku da taku na ke wavine kiimatana da aku Bada ina maduwa ita~pisi da ita~kitiku. ⁴⁴Kuvi~kiikiweku na wawaya kikei manawiku kamonai nuwabiibiyai ikayopapara. ⁴⁵Bada ivi~biibiinim iyamna aviyavisina ivi~sisiyei kurim na kuvi~tumaghanei da berasi ina~tupuwa.”

Meri kana tavora.

⁴⁶Ma Meri ivona bo,^j

“Nuwanuwaku Bada evovokavakavari da kana kadara ina~rakata,

⁴⁷ Ma kanumiku inuwabiibai da God na kaku Viviyawa,

⁴⁸ Iyamna taku ina bigabiga vovokuwayiku na enotanotiku.^k

Kimta kudubisi karako ma mara nonowa ini~sisiyeku, ina~vona da taku na ina vibiibiina kamonai.

⁴⁹ Tuna na God Rewapana Kirakiina ma kubiiku bera ghamaghamasi eberaberai.

Ma kana vava na vovokaravina.

⁵⁰ Iyavo kava God eyabuyabumanei na ini~kamyuyuwesi, Kimta ma kimta kurisi ina vikamyuyuwa ini~debei.

⁵¹ Imana rewapaninai na bera ghamaghamasi eberaberai.

Iyavo kava i nota gavugavusi kamonai ekayokayotata na ikugerisi.

ⁱ 1:37 Gen 18:14 ^j 1:46-55 1Sam 2:1-10 ^k 1:48 1Sam 1:11

- 52 Kiikiivavo eteretereoruwesi ma wawaya vovokuwayisi na etereterepisi.^l
- 53 Iyavo kava vitonara ikarakarisi na ikanikanisi, ma mumurisi na imasi kwebukwebusi ma evonavonatawesi.
- 54 Ina bigabiga Israel damsi ini~vitesi, ke nuwanuwana ita~wapa da iti~kamyuyuwesi.
- 55 Vonakiiyapa bagibagina iterei Abraham ma tupurereghina kurisi,^m
Tuna sisiyina ita kaekiki mau kurisi iberai na enununuri.”
- 56 Ma vaghina, Meri nawaravi aroba Elisabet yavata imakai ma muriyai ivovira ina ku dobu.

Jon Babataito itupuwa.

- 57 Elisabet ina mara ipisi da iti~tuwa na ivi~tuwa da natuna tomowa.
- 58 Ma ina rakaraka ma turaturana sisiyina ivi~yanei da Elisabet yavata ivi~nuwabiibii kirakai da Bada ivi~kamyuyuwe i da ivi~tuwa.
- 59 Ivi~tuwa murinai na mara 8 ikovi na wawaya iriyei da tomowa kikei kwimata bekana ita~tuviviratawei ma kana vava ita~verei. Ma iti~vavei Zekaraya, ina mamai yavata iti~varigheya.ⁿ 60 Ma ina maduwa ivona bo, “Kegha, kana vava Jon.”
- 61 Ma wawayisi ivonapotei bo, “Am rakaraka kamoni ke sago iyai da kana vava nakanani.” 62 Ma wawayisi tomowa kikei ina mamai kurina imasiyai irurutawei, akova ita~viiya da ina kayowana ikikava natuna kana vava kubiine.
- 63 Ma imanai ivi~matakira da girugiruma sawarisi ita~kavarapiyei. Ma igiruma bo, “Kana vava Jon.” 64 Yaghiyaghina kawana itamotatagha ma pepana ivi~kuvirei da ivi~sisiya ma God vigheghenina ivi~karei.
- 65 Turaturasi inota kavakavai ma weni berasi kudubina sisiyisi ikiibau da Judiya dobuna ine yavui. 66 Wawaya ivi~yanei ma nuwanuwasi ivivi~tetei da ivonavona bo, “Weni wawaya kikina ina~magura na avi ina~berai? God imana gwabinai emakamakai.”

Zekaraya kana tavora.

- 67 Ma Kanuma Vovokaravina, Zekaraya itowatepani da sisiya God gwabinai iviia. Ma ivona bo,
- 68 “Bada tavokavakavari, tuna Israel ita God
Tota ina wawaya kurita inekiibau da ita nuwapoya kamoni ina~votaweta.

^l 1:52 Job 5:11, 12:19 ^m 1:55 Gen 17:7 ⁿ 1:59 Israel damsi i kiki da natunatusi tomotomowisi ina~tupuwa ma mara kana vi~8 na kwimata bekasi ina~tuviviratawei. Lev 12:3

- 69 Ina bigabiga David ina rakaraka kamosiyai kata Viviyawa
rewapana kirakiina ina~miirikiibau.
- 70 Ikikava mara katamaninai ina peroperoveta vovokaravisi kurisi
ivi~sisiya na nani berasi ina~berai.
- 71 Ivona da kata ghavighaviya ina~ghegavovorisi ma ini~yawasita.
Ini~viteta da iyavo kava ebabareta na i rewapana takiibutawei.
- 72 Ita kaekiki ivonesi da ini~kamyuyuweta,
Ma ina vivaghina makamakiina ma vovokaravina kurita iterei na
ke ini~notawapei.
- 73 Vonakiiyapa bagibagina ita mamai Abraham kurina iterei,
74 Ivona da ini~tarapapaneta da kata ghavighaviya ke aviyavisina
ina~berai kurita.
Tuna kubiine ke tayabumana ma kovokovoghita da
tavokavakavari ma ina biga tabera bubuni,
- 75 Ma mara ku peyarina ina~vona da tota na ina wawaya
vovokaravita ma maninita.
- 76 Ma tam, natuku, ina~kwatum da God Kiidamo Makamakiina ina
peroveta.^o
Kuni~nao da Bada ina keta kuna~vovunaghi.
- 77 Ina wawaya kuni~akovisi da God i bera beroberosi ina~notatawei
da yawasa makamakii nonowina ina~panani.
- 78 Ita God nuwanuwana nubana, tuna kubiine ivi~kamyuyuweta.
Karako mara itom, iyamna ina yasegana kunumai ioru kurita,
79 ma iyavo kava nubakutuva kamonai imakamakai na gweyurina
ina~rui kurisi,^p
ma bade iyavo kava rabobo eyabuyabumanei na ina yasegana ina~veresi,
Ini~noweta da nuwanuba ketana takivini.”

⁸⁰Ma vaghina, Zekaraya natuna Jon imagura ma kanumina
ivi~rewapana. Ma warereyai imakai inene da kana mara vaghata ipisi da
ina biga iti~karei ma inekiibau Israel damsi kurisi.

Yesu itupuwa.

(Mat 1:18-25)

2 ¹Nani maranai kiivavo ghamana Sisa Ogastas sisiya iterei da iyavo
kava Rome damsi i rewapana gaburina imakamakai na kudubisi
vivavatura ita~berai, kii vava ita~giruma da iti~yavisi. ²Weni tuna na
vivavatura karena maranai Kwiriniyas ivivi~kiivavo Siriya dobunai. ³Ma
wawaya kudubisi ivovira i ku dobu da kii dam kamosiyai iti~vavatura.

⁴Tuna kubiine Gariri dobunai tomowa sago kana vava Josepa ivomiiri
da ina kwanatu Nasaret ikiibutawei. Inae ina kaekiki David ina ku dobu,

ku Beteliyem kwanatuna Judiya dobunai. ⁵Josepa kana vopapara Meri na roperopeyina ma tuna yavata inae da iti~vavatura. ⁶Ma Beteliyem kamona Meri ina mara inekiibau, damina iviia da iti~tuwa. ⁷Vaghina ma ivi~tuwa, natuna iyarokona ivi~tuwei da tomowa. Ma pepeyina kwarewa sinasinamisiyai igerei. Ma numataya i numa itupo kubiine, ghamoghamo kii siga kamona ivi~kenai.

Sipu kii koyakoyagha ma aneya.

⁸Ma Beteliyem ririnai totomowa viya warereyai ivivi~makiiyana, didibara i sipu ikoyakoyagha. ⁹Ma Bada ina aneya inekiibau kurisi, ma bade Bada kana kadara ioru da gweyurina nani gawarina iyasegana yavui da sipu kii koyakoyagha iyabumana kirakai. ¹⁰Ma aneyina ivonesi bo, “Ke kona~yabumana. Kurimi apisi da vara biibiina ata~vonemi. Weni varana kubiine, wawaya peyarisi ini~nuwabiibii kirakai. ¹¹Karaka David ina kwanatu kamona kami Viviyawa itupuwa. Tuna na Bada, God ina Vivinevine Wawayina.” ¹²Weni ini~matakira kurimi da pepeyina kona~panani, tuna kwarewa sinasinamisiyai igerei ma ghamoghamo kii siga kamona ekenakena.”

¹³Aneyina ivi~sisiya ikovi na yaghiyaghina aneya korotona ghamana inekiibau da God ivovokavakavari. ¹⁴Peyarisi ivonavona bo, “God kiidamo makamakiina tavokavakavari ma tighegheni da kana kadara ina~rakata.

Ma iyavo kava dobuwai God nuwanuwami eviiviiya na ina nuwanuba gwabimiyai ina~makai.”

¹⁵Aneya ikuyowesi ighae ku kunuma na muriyai sipu kii koyakoyagha ti mani kamosiyai ivona bo, “Tanae ku Beteliyem. Ma weni berana Bada ivoneta da itupuwa na takitai.”

¹⁶Yaghiyaghina ivomiiri inae da Meri da Josepa ipanansi ma bade pepeyina ikitai, tuna ghamoghamo kii siga kamona ikenakena. ¹⁷Sipu kii koyakoyagha ikitai ikovi na ikikava aneyina wawaya kikei ivi~sisiyei na peyarina wawaya ivonaveresi. ¹⁸Ma iyavo kava ivi~yanesi na kudubisi inota kavakavai. ¹⁹Ma Meri na weni berasi kudubina ku nuwanuwana iterei ma ivivi~nuwanotanotei. ²⁰Ma sipu kii koyakoyagha ivovira ku warere ma God ivivi~ghegheni ma kana kadara ivovokavakavari iyamna bera ghamaghamasi ivi~yanei ma ikitai. Ikikava aneyina ivonesi na nakanani ipanani da vonavaghata.

Yesu ivi~vavei.

²¹Meri ivi~tuwa murina mara ivi~8 ikovi na kana mara vaghata inekiibau da wawaya kikei kwimata bekana ita~tuviviratawei. Ituviviri

⁹ 2:11 *Keriso*: Grik damsi gamosi evonavona bo ‘Keriso’ ma Hibru damsi gamosi evonavona bo ‘Mesaya.’ Ivi~ruwa iyamna ‘God ina Vivinevine Wawayina.’

ma ivi~vavei Yesu. Nani vavana na aneyina iverei ma muriyai Meri iropeya.^r

²²Ikikava Moses ina vonaviyoyovana iterei na kana mara vaghata ipisi na Josepa da Meri natusi ita~kavari ita~nae ku Jerusalem da Bada kurina iti~maghibeyei ma taparoro babada iti~biibiinisi,^s ²³iyamna Bada ina vonaviyoyovana kamona i giruma da Israel damsi natunatusi totomowisi iyiyarokosi na vovokaravisi ma God rapenai.^t ²⁴Ma bade igiruma da gabubu ruwa bo kughukughu ruwa ita~suwara da taparoro babadisi ita~kapuni. Josepa da Meri nani girumisi inununuri da ivomiiri ku Jerusalem.

²⁵Ma Jerusalem kamona tomowa sago imakamakai, kana vava Simiyon ma tuna na wawaya maninina ma God iyabuyabumanei. Ma ivivi~koyakoyagha da Israel kana Viviyawa ita~nekiibau, iyamna Kanuma Vovokaravina gwabinai irunuma ²⁶ma ivi~debei kurina da muriyai da ina~rabobo na matanai Bada ina Vivinevine Wawayina ina~kitai. ²⁷Mara sago God Kanumina ivi~nowei da Taparoro Numana garina ku kamona irui. Ma Josepa da Meri inekiibau, vonaviyoyovana inununuri da natusi Yesu ikavarapiyei ma ti bade irui. ²⁸Simiyon pepeyina ipewai ma God ivi~ghegheni, ivonavona bo,

²⁹“Bada, ikikava kuriku vonakiiyapa bagibagina kuterei na karako berana itupuwa.

Tuna kubiine taku am bigabiga kevetaweku da ere nuwanubaku dobu ana~kuyowei,

³⁰ Iyamna karako matakawai am Viviyawa akitai ikovi,

³¹ Am Viviyawa kuvovunaghi na dam ma dam kudubisi ina~kitai.

³² Tuna am yasegana da ini~debem kupuna damsi kurisi,^u

Ma bade tuna na kam kadara am wawaya Israel kamosiyai.”

³³Simiyon weni nakanani wawaya kikei ivi~sisiyei na ina mamai da ina maduwa ivi~yanei ma ivi~deyei. ³⁴Ma Simiyon ivi~biibiinisi ma Meri kurina ivona bo, “God weni wawaya kikina ivinei da tuna tepanai wawaya viya Israel kamona ina~tereoruwesi ma viya ina~terepisi. Ma bade ini~matakira da wawaya viya ina~vonavikoniyei ³⁵na ti mani i nota gavugavusi ini~debei. Ma tam ina maduwa na mara epipisi da nuwapoya nuwanuwam ina~tonai.”

³⁶Ma nani kamona kwapura sago inekiibau. Tuna na God ina peroveta ma kana vava Ana. Ina mamai kana vava Panuweru ma kii dam na Asera. Itavine ma madegha miikovimaruwa murina i kwapura. ³⁷Ma namada imagura kirakai,

^r 2:21 Lev 12:3; Luk 1:31 ^s 2:22 Moses igiruma da wavine ini~tuwa na tarana kubiine, tuna na puyapuyakina. Mara 40 ina~kovi ma muriyai ina~nae ku Taparoro Numana da taparoro babadisi ina suwara ina~kapuni ma ini~biibiini. ^t 2:23 Exod 13:2, 12
^u 2:32 Isa 42:6, 49:6, 52:10

kana madegha na 84. Mariyai ma didibarai Taparoro Numana ikivukivui da Bada ivovokavakavari, ivivi~siya ma iniponipowana. ³⁸Ma kwapurina inekiibau da wawaya kikei ikitai ma God ivi~kiikiwei. Muriyai inae da iyavo kava nimonimoriyai Jerusalem kana Viviyawa ikoyakoyaghi da ita~pisi ma iti~yawasisi na kurisi wawaya kikei ivi~sisiyei.

Josepa da Meri ivovira ku Nasaret kwanatuna.

³⁹Josepa da Meri, Bada ina vonaviyoyovana inunura bubuni da bera kudubina ivi~kovini ma ivovira i ku kwanatu Nasaret, Gariri dobuna kamoni.^v ⁴⁰Ma natusi imagura ma ivi~rewapana. Ina nuwagiura irakata ma God ina agabiibai gwabinai imakamakai.

Yesu gisinai inae ku Taparoro Numana.

⁴¹Madegha nununai Yesu ina maduwa da ina mamai inumanumataya ku Jerusalem Pasova kamna kubiine.^w ⁴²Ma Jiu damsi i kiki inunuri da Yesu kana madegha ivi~12 na yavata inae nani kamna kubiine. ⁴³Pasova murinai Josepa da Meri ivomiiri, ibaba ivovovira i ku dobu. Ma ke itakovi da natusi Yesu iverukuyowei, tuna na Jerusalem kamoni imakai. ⁴⁴Inotai da tuna turaturasi kamosiyai. Tuna kubiine ibaba ku pom ma raviyai turaturasi ma i rakaraka kamosiyai iekwa kavai. ⁴⁵Ke ita~panani na ivovirame ku Jerusalem da nani dobunai itekwai. ⁴⁶Mara aroba ikovi ma Taparoro Numana garina kamoni natusi ipanani, tuna vibeyebeyena wawayisi kamosiyai imakamakai da ivivi~yanesi ma ivivi~tarakiikiyanesi. ⁴⁷Ma iyavo kava ivivi~yanei da ikikava Yesu ina akova irakata ma ina nuwagiura tepanai ivonavonapote na peyarisi ivivi~deye kirakiyei. ⁴⁸Ina maduwa da ina mamai ipanani na inota kavakavai. Ma Meri ivona bo, “Akuu! Natuku, avi kubiine weni nakanani kubera kurikai? Am mamai yavata kavi~nuwapoya kirakiyem da kaekwekwim.”

⁴⁹Ma ivi~tarakiyanesi bo, “Avi kubiine koekwekwiku? Tami kotakovi da taku na aku Mamai ina numiiyai ata~makamakai.” ⁵⁰Ma ti na ke itakovi da aviavisina ivivi~sisiyei.

⁵¹Nani murinai ina maduwa da ina mamai yavata ivovira ku Nasaret. Ma mara nonowa ina yawasa kamoni ivovotekatekesi. Ma ina maduwa na weni berasi kudubina ku nuwanuwana iterei da ivivi~nuwanotanotei. ⁵²Ma Yesu imagura, tupuwina ivi~rewapana ma ina nota ikiivimaguri da ina nuwagiura irakata. Ma God ma wawaya ku matasi tuna na wawaya biibiina da peyarisi ivi~ghegheni.^x

Jon Babataito idima.

(*Mat 3:1-12; Mak 1:1-8; Jon 1:19-28*)

3 ¹Rome kamoni Taiberiyas Sisa ivivi~kiivavo ma ina vikiivavona kamoni na Pontiyas Pailat ivinei da Judiya dobuna iti~badei.

^v 2:39 Mat 2:23 ^w 2:41 Exod 12:1-27; Deut 16:1-8 ^x 2:52 1Sam 2:26; Prov 3:4

Ma Gariri dobuna kubiine na Herodi ivinei. Ma Ituriya ma Trakonitis dobusi kubiine na Herodi varesina Piripo ivinei. Ma Abilin dobuna kubiine na Laisenyas ivinei. ²Ma bade nani maranai taparoro babada ghamaghamasi Jerusalem kamonai na Anas ma Kayapas. Taiberiyas Sisa ivivi~kiiivavo da madegha 15 ikovi na Zekaraya natuna Jon warereyai imakamakai ma kana sisiya God gwabinai iviia. ³Ivomiiri da dobu kudubina Jodan okowina barabaranai ine yavui, idimadima da wawaya i bera beroberosi itinimayei, ita~miirikupukuputei ma ita~babataito da God i berabero ita~notatawei. ⁴Peroveta Aisaya weni nakanani igiruma, ivona bo,^y

“Wawaya sago warereyai ekwatukwatu bo,
‘Kovovunagha Bada kubiine,
Ina keta maninina koberai.

5 Anagha kodogomumui
ma koya kotaravipikapikai.
Keta riwariwana kovovimanimanini
Ma keta tupitupina kotaramumui.

6 Ma wawaya kudubisi God ina Viviyawa ina~kitai.’”

⁷Koroto ghamaghamasi mara nonowa ikiikiibau Jon kurina da ita~babataito. Ma iyeghisi bo, “Tami mota natunatusi! Iyi ivonemi da God ina nuwapughu kota~veruvuvurei?^z ⁸Ami yawasa kamonai amena ita~tupuwa. Kovonavona da ami bera beroberosi koinimayei ma kona~miirikupukuputei. Kota~tupuwavira, koti~debemi da ke koti~bero. Ma ke kona~vona bo, “Tota na Abraham tupurereghina, tuna kubiine God namada ivona da tota na ina wawaya maninita.’ Vonavaghata avonavonemi, God kovokovoghina da weni wakimisi ina~berisi da ti na Abraham natunatuna.^a ⁹Namada wawaya ere karuwakoyina kii kunukununai ikoyakoyagha. Meni kiina ke ita~amame bubuna na ina~taratawei ma ku keyama karakaratina ina~tawei da ina~karai.”^b

¹⁰Ma wawaya viya koroto kamonai ivi~tarakiiyanei bo, “Kevonekai, aviyavisina kana~berai?”

¹¹Ma Jon ivonapotesi bo, “Mikeda gara ruwa gwabimuwai ma kwina ivi~kegha na kam gara sago keverei. Ma mikeda vavai gwabimuwai na bade nakanani keberai da wawaya kuni~vitesi.”

¹²Ma bade teks yuyuna damsi ipisi da ita~babataito ma Jon kurina ivi~tarakiiyana bo, “Bada, tokai na aviyavisina kana~berai?”^c

¹³Ma ivonesi bo, “Teks ruvana vaghata koyuna. Ke ku tepana kona~yuna.”

^y 3:4-6 Isa 40:3-5 ^z 3:7 Mat 12:34, 23:33 ^a 3:8 Jon 8:33 ^b 3:9 Mat 7:19
^c 3:12 Luk 7:29

¹⁴Muriyai seri wawayisi viya ivi~tarakiiane bo, “Ma tokai, aviyavisina kana~berai?”

Ma Jon ivonapotesi bo, “Wawaya ke kona~darusi da i mane ina~veremi ma bade wawaya ke koni~wavu wapawapisi. Ami miiya ikikava koviviiya na tuna kava kovi~nuwabiibiyei.”

¹⁵Wawaya peyarisi ivivi~neneghana ma nuwanuwasi ivivi~tetei da Jon na God ina Vivinevine Wawayina bo kegha.^d ¹⁶Ma Jon ivonapotesi bo, “Taku okowai ababataitomi ma aku rewapana igisi. Ma wawaya sago epipisi, tuna ina rewapana irakata kirakai ma taku ke tomowa kiimataniku da kana kaeterepapara uravina ata~vorupami. Ma tuna na Kanuma Vovokaravinai ma keyama karakaratina inababataitomi. ¹⁷Wawayina nakanani ma vao badana, namada ivovunagha da whiti ita~gudagudai ma ita~tawetawei ku yanunu matana da muguna ita~karukaruwei. Ma whiti vavina ina~yuna ma ina numiyai ina~terei ma whiti muguna ina~kapuni, ku keyama karata makamakii nonowina ina~tawei da ina~karai.”

¹⁸Ma vaghina, Jon weni nakanani idima, sisiya bogii ma bogiiai tepanai God varana biibiina ivivi~sisiyei kurisi ma bade ivivi~nowi kirakai da iti~yana bubuna. ¹⁹Ma mara sago inae Kiivavo Herodi kurina da iyeghai, iyamna Herodi ina bera beroberosi ipeyari kirakai ma bade varesina Piripo kawana ivi~tuneboi.^e ²⁰Tuna kubiine Herodi ivomiiri da Jon ku gabura iterei. Nakanani iberai na ina berabero ivi~kiitane.

Jon, Yesu ibabataitoi.

(Mat 3:3-17; Mak 1:9-11)

²¹Wawaya peyarisi ibababataito na nani kamona Yesu yavata ibabataito. Ma iniponipowana na kunuma itamotate ma ²²Kanuma Vovokaravina ioru kurina, kitana nakanani ma gabubu. Ma God gamona kunumai ivona bo, “Tam na natuku. Tam nuwanuwaku ma ainuwabiibiyem.”^f

Yesu ina kaekiki.

(Mat 1:1-17)

²³Yesu kana madegha 30 ma ina biga ivi~karei. Ma wawaya inotanotai da ina mamai na Josepa.

Ma Josepa ina mamai na Heli.

²⁴Ma Heli ina mamai na Matat. Ma Matat ina mamai na Livai. Ma Livai ina mamai na Melki. Ma Melki ina mamai na Janai. Ma Janai ina mamai na Josepa.

^d 3:15 Peroperoveta rorova mara katamaninai igruma da mara sago God ina Vivinevine Wawayina ina~pisi ku Israel da kii Viviyawa ma ti na ikoyakoyagha da ina~nekiibau kurisi. ^e 3:19-20 Mat 14:3-4; Mak 6:17-18 ^f 3:22 Gen 22:2; Psa 2:7; Isa 42:1; Mat 3:17; Mak 1:11; Luk 9:35

- 25 Ma Josepa ina mamai na Matatayas. Ma Matatayas ina mamai na Eimos. Ma Eimos ina mamai na Naum. Ma Naum ina mamai na Esili. Ma Esili ina mamai na Nagai.
- 26 Ma Nagai ina mamai na Mat. Ma Mat ina mamai na Matatayas. Ma Matatayas ina mamai na Semein. Ma Semein ina mamai na Josek. Ma Josek ina mamai na Joda.
- 27 Ma Joda ina mamai na Jowanana. Ma Jowanana ina mamai na Resa. Ma Resa ina mamai na Zerubabel. Ma Zerubabel ina mamai na Seletiyel. Ma Seletiyel ina mamai na Neri.
- 28 Ma Neri ina mamai na Melki. Ma Melki ina mamai na Adi. Ma Adi ina mamai na Kosam. Ma Kosam ina mamai na Elumadam. Ma Elumadam ina mamai na Eya.
- 29 Ma Eya ina mamai na Josuwa. Ma Josuwa ina mamai na Eliyesa. Ma Eliyesa ina mamai na Jorim. Ma Jorim ina mamai na Matat. Ma Matat ina mamai na Livai.
- 30 Ma Livai ina mamai na Simiyon. Ma Simiyon ina mamai na Juda. Ma Juda ina mamai na Josepa. Ma Josepa ina mamai na Jonam. Ma Jonam ina mamai na Eliyakim.
- 31 Ma Eliyakim ina mamai na Meleya. Ma Meleya ina mamai na Mena. Ma Mena ina mamai na Matata. Ma Matata ina mamai na Neitan. Ma Neitan ina mamai na David.
- 32 Ma David ina mamai na Jesi. Ma Jesi ina mamai na Obedi. Ma Obedi ina mamai na Bowas. Ma Bowas ina mamai na Samon. Ma Samon ina mamai na Nason.
- 33 Ma Nason ina mamai na Aminadab. Ma Aminadab ina mamai na Ram. Ma Ram ina mamai na Hesron. Ma Hesron ina mamai na Peres. Ma Peres ina mamai na Juda.
- 34 Ma Juda ina mamai na Jeikap. Ma Jeikap ina mamai na Aisiki. Ma Aisiki ina mamai na Abraham. Ma Abraham ina mamai na Tera. Ma Tera ina mamai na Naho.
- 35 Ma Naho ina mamai na Serugi. Ma Serugi ina mamai na Reu. Ma Reu ina mamai na Pelegi. Ma Pelegi ina mamai na Eba. Ma Eba ina mamai na Sela.
- 36 Ma Sela ina mamai na Keinan. Ma Keinan ina mamai na Apakisadi. Ma Apakisadi ina mamai na Sem. Ma Sem ina mamai na Nowa. Ma Nowa ina mamai na Lamek.
- 37 Ma Lamek ina mamai na Metusera. Ma Metusera ina mamai na Inoka. Ma Inoka ina mamai na Jared. Ma Jared ina mamai na Mahalalel. Ma Mahalalel ina mamai na Keinan.
- 38 Ma Keinan ina mamai na Inos. Ma Inos ina mamai na Set. Ma Set ina mamai na Adam. Ma Adam ina Mamai na God.

Seitan, Yesu iruyaghai.
(*Mat 4:1-11; Mak 1:12-13*)

4 ¹Kanuma Vovokaravina, Yesu itowatepani ma ivi~nowei da Jodan okowina ivoterei inae ku dobu makiwapanana ma ivivi~siya, ²imakamakai da mara 40 ikovi. Ma ke ita~kamkam kubiine na damonai vitonara ikarai. Ma nani kamonai Devil ipisi da ita~ruyaghai.

³Ivona bo, “Tam God Natuna, bo? Kevona da weni wakimina ini~parawa.”

⁴Ma Yesu ivonapotei bo, “Giruma katamana evonavona bo, ‘Wawaya ke parawa kava tepanai ina~makai.’”^g

⁵Ma Devil, Yesu ivi~nowei da ku gawara sago ighe kirakai nake da dobu kudubina ivi~beyei, ⁶ma ivonei bo, “Kudubina rapekuwai. God ku imaku iterei da aku kayowanai wawaya ana~verei.

⁷Kuna~vokavakariku na rewapanana ma kadara kudubina dobuwai ana~verem da kuni~badei.”

⁸Ma Yesu ivonapotei bo, “Giruma katamana evonavona bo, ‘Am Bada God ina kina kava kevakavakavari ma kevotekatekei.’”^h

⁹Ma Devil, Yesu ivi~nowei da inae ku Jerusalem ma ku Taparoro Numana vovona ighae. Ma ivonei bo, “Tam God Natuna, bo? Ketawem, ¹⁰iyamna giruma katamana evonavona bo, ‘God ina aneya ina~vonesi da ina~koyagha bubunim ¹¹ma ina~vokemim da ke wakima kuna~takurei.’”ⁱ

¹²Ma Yesu ivonapotei bo, “Ma bade evonavona bo, ‘Bada God ke kona~rubui.’”^j

¹³Ma Devil, Yesu iruyaghai ikovi na ikuyowei inae. Inotai da mara sago taraboga biibiina ita~panani da ita~vovirame.

Yesu ina biga ivi~karei Gariri kamoni.
(*Mat 4:12; Mak 1:14-15*)

¹⁴Yesu ivovirame ku Gariri ma Kanuma Vovokaravina gwabinai na ivi~rewapanana kirakai. Ma varana ikiibau da dobu ikiimumui. ¹⁵Ma i kiki numasi kamosiyai ivivi~beyebeyena ma wawaya peyarisi ivivi~ghegheni.

Nasaret damsia Yesu ibarei.
(*Mat 13:53-58; Mak 6:1-6*)

¹⁶Mara sago Yesu inae ku Nasaret, ina ku dobu. Ma ikikava mara nonowa iberabera na viyakam maranai irui ku kiki numana. Ma ivomiiri da iti~yava ma ¹⁷wawaya sago ipisi da Aisaya ina giruma iverei. Igotataghi ma kamoni giruma sago ipanani da ivi~yavi, ivona bo,

^g 4:4 Deut 8:3 ^h 4:8 Deut 6:13 ⁱ 4:11 Psa 91:11 ^j 4:12 Deut 6:16

18 “Bada kanumina gwabikuwai,
Iyamna ivineku da wawaya moyamoyakisi kurisi varana biibiina
ana~dime.

Ivonataweku da iyavo kava gabura kamoni na ana~rumamara
kurisi da gabura ina~kiibutawei.

Ma matapotapotasi kurisi ana~rumamara da ina~kita.

Ma bade iyavo kava wawaya ikayotiranesi da i nota ipeku na
ana~votawesi.

19 Aiyonayona da karako marana vaghata ipisi da Bada ina wawaya
ini~yawasisi.”^k

20 Yesu ivi~yava ikovi na girumina ivonokui ma giruma kana koyakoyagha
wawayina iverei. Muriyai ivi~kiimakiyei. Ma wawaya kudubisi kiki numana
kamoni ikitakita bogai 21 ma Yesu sisiya ivi~karei. Ivonesi bo, “Karako weni
girumina kovi~yanei na vonavaghata, marana inekiibau.”

22 Muriyai sisiya ghamaghamasi itere bubuni da wawaya peyarisi
ivi~deyei ma ikawabiibiyei. Ma kegha da, muriyai wawayisi ivona bo,
“Te! Ikikava da nakanani isisiya? Wena na Josepa natuna.”

23 Ma Yesu ivonesi bo, “Anotanotai da weni miibiina kota~voneku,
kota~vona bo, ‘Yaboyabo kevi~yawa meyem. Bera ghamaghamasi
Kapeniyam kamoni kuberai na sisiyina kavi~yanei. Mede tam mani
am kwanatu kamoni berasi keberai da kana~kitai.’ 24 Vonavaghata
avonavonemi, God ina peroveta na tuna mani ina dobuwai wawaya
ke ina~vokaravei.^l 25 Kota~notai da peroveta Elaidiya ina mariyai
kwapukwapura moyamoyakisi ipeyari kirakai Israel kamoni ma ke sago
iti~vitesi. Nani maranai gomara ghamana itupuwa iyamna madegha
aroba ma nawaravi miikovimasago na garewa kegha. 26 Ma God, Elaidiya
ivonatawei da Israel ikiibutawei inae ku Zarepata kwanatuna Saidon
kamoni da kwapura sago nani dobunai ivi~vitei.^m 27 Ma bade peroveta
Elaisiya ina mariyai wawaya ipeyari kirakai Israel kamoni gubaga sago
kana vava giipo gwabisiyai ma ke sago kamosiyai iti~yawasi. Tomowa
sago kava ivi~yawasi ma tuna na Siriya tomowa Neiman.”ⁿ

28 Yesu weni nakanani ivivi~sisiya ma iyavo kava kiki numana
kamoni ivi~yanei na nuwanuwasi ipughu kirakai. 29 Ivomiiri ma Yesu
ivotabitabiri da kwanatu ikiibutawei. Ma inae ku koya kiiyagirina
tawanoruwena kubiine. 30 Ma Yesu koroto kamosiyai ionagha da inae.

Yesu kanuma berona ikwavini.

(Mak 1:21-28)

31 Yesu Nasaret ikiibutawei ioru ku Kapeniyam, tuna kwanatu sago
Gariri kamoni. Ma viyakam maranai ivi~karei da wawaya kurisi

^k 4:18-19 Isa 61:1-2 ^l 4:24 Jon 4:44 ^m 4:26 1Kgs 17:1 ⁿ 4:27 2Kgs 5:1-14

ivivi~beyebevena. ³²Sisiya ghamaghamasi iterei da wawaya ivi~deyei, iyamna ina vibeyebevena na ere rewapanina.^o ³³Ma kiki numana kamona tomowa sago imakamakai, ma kanuma berona gwabinai irunuma. Ma ikiirara, ³⁴ivona bo, “Aaa! Tam Yesu, Nasaret wawaya, avi kuna~berai kurikai? Kupisi da kuna~gwaramutukai, bo? Avogiinim da tam na God ina Wawaya Vovokaravim.”

³⁵Ma Yesu iyeghai, ivona bo, “Kawam epota! Tomowina kekiibutawei!” Ma koroto maghinosiyai kanuma berona tomowina itawei ku tano ma ikiibutawei inae. Ma tomowina na ke sago gubaga ita~panani.

³⁶Wawaya peyarisi ivi~deyei ma ti mani kamosiyai ivona bo, “Te! Ikikava da weni nakanani ibeyebevena? Ma bade rewapana gwabinai da sisiya bagibagisi etereterei na kanuma beroberosi evovotekatekei ma ekiikiibau.” ³⁷Ma Yesu varana ikiibau da dobu ine yavui.

Yesu wawaya peyarisi ivi~yawasisi.

(Mat 8:14-17; Mak 1:29-34)

³⁸Yesu kiki numana ikuyowei ma inae Saimon ina ku numa. Ma Saimon rawana wavinena igubaga, ininina imuyamuya kirakai ma wawaya Yesu ivona tovonni da iti~vitei. ³⁹Imiiririya wavinena kurina ma muyamuyana iyeghai da ikiibukuyowei ma iyawasa. Ma yaghiyaghinai ivomiiri da ikoyagha bubunisi.

⁴⁰Ravi ipika na wawaya peyarisi turaturasi gubagubagisi, kii gubaga bogii ma bogiiyai na ikavarapiyesi Yesu kurina. Ma sago sago duma imana ku tepasi iterei da ivi~yawasisi. ⁴¹Ma bade, kanuma beroberosi ikwawikwavinisi da wawaya peyarisi ikiikiibutawesi. Ma kanumisi ere kiikiiraris ivonavona bo, “Tam God Natuna!”

Tuna kubiine iyeghisi ma ivonatanisi da ke iti~sisiya, iyamna ti na iakovi da Yesu na God ina Vivinevine Wawayina.

Yesu kiki numana kamona idima.

(Mak 1:35-39)

⁴²Mara tomtomwai na Yesu ikiibau ku dobu makiiwapana. Ma wawaya peyarisi Yesu iekwekwai da ipanani ma i kayowana da gwabisiyai iti~tinatani da ke ita~kuyowesi. ⁴³Ma ivonesi bo, “Kegha, ana~nae da kwanatu viya kamosiyai God ina vikiivavona varana biibiina ana~dimei, iyamna tuna bigana kubiine God ivonataweku.”

⁴⁴Ma vaghina, Judiya dobuna ine yavui da kiki numasi nununai idimadima.

^o 4:32 Mat 7:28-29

Yesu kana kivikivina ivinesi.

(Mat 4:18-22; Mak 1:16-20)

5 ¹Mara sago Yesu, Genesaret tokana^p kikirinai imiimiiri ma koroto ghamana imiirigwagwari. Ma God vonana idimadime i kurisi da ivivi~yana.^q ²Ma Yesu ikitataweyana da waka ruwa kikirai ikitai, nani wakasi na wito damsi ikuyowei da i wito ititinakowa. ³Ma inae da ku waka sago igeru, tuna wakana na Saimon rapenai. Ma Saimon kurina ivi~nowi da kikira ita~kuyowei gisina ita~ghae. Muriyai Yesu wakana tepanai imakamakai da wawaya kikirai kurisi ivivi~beyebeyena.

⁴Ivi~beyebeyena ikovi na ivona bo, “Saimon, takiibau ku bogapu ma wito kona~tawei.”

⁵Ma Saimon ivonapotei bo, “Bada, kawito mareba ma ke sago kata~konai. Ma tam kuvona kubiine na ana~tawe tovonu.”

⁶Vaghina ma, itawei na iyana ikona kirakiiyei da wito ita~tini na iti~tamoyarayagheyana.^s ⁷Ma turaturasi waka kana viruwa tepanai ikwatusi da ita~pisi ma iti~vitesi. Ipsi na iyana iyuna da i waka ruwa ivi~tupotupo da gisina kava ita~monu. ⁸Ma Saimon Pita weni berana ghamana ikitai na Yesu maghinonai ivi~tuwaporeruruwana. Ma ivona bo, “Bada, kevotereku, iyamna taku na berabero wawayiku!”

⁹Weni nakanani ivi~sisiya iyamna Saimon ina bigabiga yavata ivi~deyei da iyana ikona kirakiiyei. ¹⁰Ma bade Zebedi natunatuna Jemes ma Jon na ti bade ivi~deyei, ti na mara nonowa Saimon yavata iwiwito patapata. Ma Yesu, Saimon kurina ivona bo, “Ke kuna~yabumana. Karako kuni~karei da wawaya kuna~konisi kubiiku.”

¹¹Damsi ivi~yanei na i waka itinepepa ma i bera kudubina ikuyowei da Yesu ikivini.

Yesu tomowa ivi~yawai.

(Mat 8:1-4; Mak 1:40-45)

¹²Yesu na kwanatu sago kamoni ma tomowa sago gubagubagina ipisi, kana gubaga na giipo ma tupuwina kudubina ikanikani da namada ivivi~beroi. Tomowina Yesu ikitai na maghinonai ivi~tuwaporeruruwana ma maghighina ioru ku tano. Ma ivi~nowi bo, “Bada, kekayokayowei da kuni~yawasiku bo kegha? Akovi da tam kovokovoghim.”

¹³Ma Yesu ivororona da tomowina ivotovoni ma ivonei bo, “Akayokayowei. Keyawasa.” Ma yaghiyaghinai gubagina ikuyowei da iyawasa. ¹⁴Ma Yesu tomowina ivonatani bo, “Ke kuni~mamatara da iyi ivi~yawasim. Ma maninina kenae taparoro babadisi kurisi ma aviyavisina Moses ina

^p 5:1 Toka kana vava aroba, Genesaret tokana, Gariri tokana ma Taiberiyas tokana.

^q 5:1-3 Mat 13:1-2; Mak 3:9-10, 4:1 ^r 5:5 Jon 21:3 ^s 5:6 Jon 21:6

vonaviyoyovana kamoni i girumi na kenunuri. Kevi~debe meyem kurisi da ina kitim da kuyawasa ma bade am suwara keveresi da ina~kapuni kubiim. Weni nakanani keberai da wawaya inakovi da kuyawasa.”^t

¹⁵Ma kegha, Yesu varana irakata ikiibau da dobu inunui. Tuna kubiine mara nonowa koroto ghamaghamasi iriyeriyesi da Yesu iti~yanei ma bade gubagubagisi ipipisi da iti~yawasisi. ¹⁶Ma mara ipeyari Yesu taraboga ipanapanani da ikiikiibau ku gawara makiiwapasi da iniponipowana.

Yesu digadigana ivi~yawasi.

(Mat 9:1-8; Mak 2:1-12)

¹⁷Mara sago Yesu ivivi~beyebeyena ma koroto kamoni na Perisi damsi ma vonaviyoyovana vibeyebeyena wawayisi ivivi~makiiyana. Ti na i kwanatu bogii ma bogiiyai Gariri, Judiya ma Jerusalem kamoni ipisi. Ma tuna maranai na Bada God ina rewapana Yesu gwabinai da gubagubagisi iti~yawasisi. ¹⁸Nani kamoni totomowa viya ipisi, kwinasi digadigana ritowai ikavarapiyei. Ma ibera tovonu da ita~ruu ku numa kamona da digadigana Yesu ku maghinona ita~tere. ¹⁹Koroto irakata kirakai da keta iekwa kawai da ita~ruu na ighae ku numa tepana da taraboga iberai. Ma digadigana ere ritona ivi~yoyowi da koroto ku kamona Yesu maghinonai ioru. ²⁰Yesu ikitisi da i vitumaghana irakata na digadigana kurina ivona bo, “Kwinaku, am bera beroberosi anotatawei.”

²¹Ma Perisi damsi ma vonaviyoyovana vibeyebeyena wawayisi ivi~karei da ivi~nuwanotanota bo, “Weni tomowina ina rewapana kegha da nakanani iti~sisiya. Tuna na God iavaberowei iyamna God ina kina kava berabero ina~notatawei.”

²²Ma Yesu i nota iakovi ma ivonesi bo, “Avi kubiine weni nakanani koinuwanotanota? ²³Meni tuna itekateka da ana~vonei, ‘Am bera beroberosi anotatawei,’ bo ‘Kevomiiri, kuna~baba.’ ²⁴Ani~beyemi da taku Wawaya Natusi aku rewapana dobuwai kovokovoghina da bade bera beroberosi ana~notatawei.” Ma digadigana ivonei bo, “Avonavonem. Kevomiiri, am kepana kekavari ma kenae am ku numa.”

²⁵Yaghiyaghinai koroto matasiyai digadigana ivomiiri ma ina kepana ikavari. Ma ivi~karei da God ivivi~ghegheni ma ikiibau inae da ina ku numa. ²⁶Ma bade wawaya peyarisi ivi~deye kirakiiyei ma God ivi~ghegheni. Ma ivona bo, “Karako bera varatete takitai.”

Yesu, Livai ikwatui.

(Mat 9:9-13; Mak 2:13-17)

²⁷Nani berasi murinai Yesu ikiibau da teks yuyuna wawayina sago kana vava Livai ipanani, tuna na ina bagibagi gawarinai imakamakai. Ma

^t 5:14 Lev 14:1-32

Yesu ivona bo, “Kekiviniku.”²⁸ Ma yaghiyaghinai Livai ina bera kudubina ivoterei, ivomiiri da Yesu ikivini.

²⁹Muriyai Livai ina numiiyai kam ghamana Yesu kubiine iberai. Koroto iriyesi da ikamkam ma kamosiyai na teks yuyuna wawayisi ipeyari.

³⁰Ma Perisi damsi ma vonaviyoyovana vibeyebeyena wawayisi Yesu kana kivikivina iyeghisi, ivona bo, “Avi kubiine teks yuyuna wawayisi ma berabero wawayisi yavata kokamkam ma koumuma?”^u

³¹Ma Yesu ivonapotesi bo, “Wawaya yawayawasisi yaboyabo ke ita~kayokayowei, kegha da gubagubagisi kava. ³²Ke wawaya maninisi kubiisi ata~pisi. Taku apisi da berabero wawayisi ata~kwatusi ma ata~vonesi da i berabero itinimaye i ma ita~miirikupukuputei.”

Visiya sisiyina.

(*Mat 9:14-17; Mak 2:18-22*)

³³Wawaya viya ipisi Yesu kurina ma ivi~tarakiiyanei bo, “Mara ipeyari Jon kana kivikivina isiya ma eniponipowana. Ma Perisi damsi kii kivikivina bade nakanani eberaberi. Ma kam kivikivina na avi kubiine ke ita~vivisiya da mara nonowa ekamkam ma eumuma?”

³⁴Ma Yesu miibiiyai ivonapotesi bo, “Tomowa ina~tavine na turaturana ina~kam ma ini~nuwabiiba. Ke kona~vonesi da ini~siya iyamna tavine tomowina patana da gwabisiyai emakamakai. ³⁵Ma marana epipisi da tomowina ina~kuyowesi, ma tuna maranai turaturana ini~siya.”

³⁶Ma miiba sago iterei, ivona bo, “Wawaya ke gara vuna ina~sikai ma sinamina ina~viiya da gara katamanina tarabogina ina~tupapotai. Nakanani ita~berai na gara vuna iti~beroi ma bade gara katamanina kitana iti~beroi.”

³⁷“Ma sago na ke vaghina da wain vuna ku beka katamanina ina~tepoi. Nakanani ita~berai na wain ita~puropuroi da beka katamanina iti~kwata da iti~beroi ma wain ita~sororo. ³⁸Kegha, wain vuna ku beka vuna pikapikana kona~tepoi da beka ina~dodo ma wain ina~makai bubuna.”

³⁹Ma damonai Yesu ivona bo, “Iyavo kava wain katamanina iumumai na wain vuna ina~barei ma ina~vona bo, ‘Katamanina imagi kirakai.’”^v

Viyakam marana kana Bada.

(*Mat 12:1-8; Mak 2:23-28*)

6 ¹Viyakam marana sago Yesu ibaba inenae ma keta whiti vaona ikiiyaraghi. Ma kana kivikivina ivi karei da whiti vavina

^u 5:30 Luk 15:1-2 ^v 5:39 Weni miibiisi ivi~debei da Yesu keta vuna ivokiibuwei da wawaya God yavata ini~nuwasago ma ina~vokavakavari. Ma ke kovokovoghina da Jiu damsi i kiki katamanina ma Moses ina vonaviyoyovana weni ketana vuna yavata ini~kiikapu.

ivivi~tinamuyana, iyogogo da bekasi ivivi~votaweyana ma vavisi ikamkam.^w ²Ma Perisi damsi viya ivonesi bo, “Vonaviyoyovana kovi~kiigiyei. Avi kubiine viyakam marana kamona ma kovovobagibagi?”

³Ma Yesu ivonapotesi bo, “Kiivavo David ina varagutugutu kovi~yavi na kotakovi da rorova marana turaturana yavata vitonara ikarisi na aviyavisina iberai.^x ⁴Tuna irui God ina Yobe Vovokaravina garina ku kamona ma suwara parawisi iyuna. Nani parawisi taparoro babadisi kava ita~kani. Ma David iyuna ma ikani ma bade viya turaturana iveresi da ti yavata ikam.”^y

⁵Muriyai ivonesi bo, “Taku Wawaya Natusi na viyakam marana kana bada.”

Yesu gibegibesina ivi~yawasi.

(Mat 12:9-14; Mak 3:1-6)

⁶Viyakam marana sago Yesu irui ku kiki numana da ivivi~beyeheyena. Ma kamona tomowa sago imakamakai na imana katagheyana gibegibesina. ⁷Ma Perisi damsi ma vonaviyoyovana vibeyeheyena wawayisi keta iekwekwai da Yesu iti~wavui, tuna kubiine ivivi~matatetei da ita~kitai da viyakam marana kamona Yesu nani gibegibesina iti~yawai bo kegha. ⁸Ma Yesu i nota iakovi ma gibegibesina ivonei bo, “Kevomiiri da koroto maghinosiyai kuna~miiri.” Vaghina ma, ivomiiri. ⁹Ma Yesu ivonesi bo, “Kovoneku, avi taberai viyakam marana da vonaviyoyovana tanunura bubuni? Bera biibiisi bo bera beroberosi? Wawaya tiyawasisi bo takiiviberosi?” ¹⁰Ma Yesu ikitavirevire da koroto ikitakitisi ma muriyai gibegibesina ivonei bo, “Kevorona.” Ivorona da imana iyawasa ikovi.

¹¹Ma Perisi damsi ma vonaviyoyovana vibeyeheyena wawayisi nuwanuwasi ipughu kirakai, ma ivi~ogatara da avi ita~berai Yesu kurina.

Yesu ina aposol ivinesi.

(Mat 10:1-4; Mak 3:13-19)

¹²Mara sago Yesu ivomiiri da nipowana kubiine ighae ku koya. Ma God kurina inipowana mareba. ¹³Mara itom na kana kivikivina ikwaturiyariyesi. Ipsi ma kamosiyai ivi~12 ivinesi ma ivonesi da ti na ina aposol.^z ¹⁴Wawayisi kii vava na weni. Saimon da Yesu ivi~vavei Pita, ma tina kikei Anduru, Jemes ma Jon, Piripo, Batoromiya, ¹⁵Matiu, Tomas, Arupiyasi natuna Jemes, Saimon, tuna na Zelote wawayina,

^w 6:1 Deut 23:25 ^x 6:3-4 1Sam 21:1-6 ^y 6:4 Lev 24:9 ^z 6:13 *aposol*: Grik damsi gamosiyai ‘apostolos’ iyamna wawaya i bada ivonatawesi da ina biga ina~berai.

16 Jemes natuna Judas, ma bade Judas Iskariyot, tuna karakava Yesu ini~wawanei.

Yesu wawaya ivivi~beyebeyesi ma ivivi~yawasisi.

(Mat 4:23-25)

17 Yesu ina aposol yavata koyiyai ioru ku dobu ruvipikapikana ma imiiri. Ma kana kivikivina peyarisi ma koroto ghamanakina iriyei kurina. Kamosiyai na Judiya ma Jerusalem damsi ma bade kikira damsi, i kwanatu na Taya ma Saidon. 18 Ipisi da Yesu iti~yanei ma kii gubaga iti~yawasi. Ma iyavo kava kanuma beroberosi gwabisiyai irunuma da i nuwapoya irakata na Yesu ivi~yawasisi. 19 Wawaya peyarisi i kayowana da Yesu ita~votovoni, iyamna rewapana gwabinai ikiikiibau da kudubisi ivivi~yawasisi.

Nuwabiibai ma nuwapoya.

(Mat 5:1-12)

20 Yesu kana kivikivina ikitakitisi ma ivona bo,

“Tami moyamoyakimi bo kanuma ina ku nevaneva mitamitami na God ini~biibiinimi da koni~nuwabiibai, iyamna tami na God ina vikiivavona na rapemiyai.

21 Tami iyavo kava wekarakava vitonara ekarakarimi na God ini~biibiinimi da koni~nuwabiibai, iyamna kona~kam dodo.

Tami iyavo kava wekarakava kotutou na God ini~biibiinimi da koni~nuwabiibai, iyamna koni~nama.”

22 “Tami iyavo kava Wawaya Natusi koitumaghanei ma ami vitumaghana kubiine wawaya ebaremi, itupaketowanemi, iavaberowemi, ma ina~vona da tami na berabero wawayimi na God ini~biibiinimi da koni~nuwabiibai.”^a 23 Nani berasi ina~berai kurimi na kovi~nuwabiibiyei da nuwabiibiyai koni~kapokapoka iyamna kunumai God ini~miiya bubunimi. Konotai da iyavo kava ini~tupaketowanemi na i kaekiki mau berana sago iberai God ina peroperoveta kurisi.”^b

24 “Ma tami mura wawayimi na koti~nuwapoya kirakai, iyamna ami miiya kudubina namada koviiya ikovi.

25 Tami iyavo kava wekarakava kokamkamdodo na koti~nuwapoya kirakai, iyamna vitonara ina~karimi.

Tami iyavo kava wekarakava koinama na koti~nuwapoya kirakai, iyamna kona~siyapa ma kona~tou.”

^a 6:22 1Pit 4:14 ^b 6:23 2Chr 36:16; Apos 7:52

26 “Tami iyavo kava wawaya peyarisi ekawakawabiibiyemi na koti~nuwapoya kirakai, iyamna wawayisi i kaekiki mau nakanani iberai peroperoveta viviberosi kurisi.”

Kami ghavighaviya nuwanuwasi koviiya.

(Mat 5:38-48, 7:12)

27 “Tami iyavo kava koiyana na ana~vonemi. Kami ghavighaviya nuwanuwasi koviiya. Iyavo kava ini~agaberowemi na biibiina koberai kurisi. 28 Ma iyavo kava inimagimi na kovi~biibiinisi. Ma bade iyavo kava ina~kiiiviberomi na konipowana kubiisi. 29 Wawaya nevanenam ina~tapini na bade ketavira, kevi~vaghinei da nevana ina~tapini. Ma wawaya kam tarasovo ina~yapini na kevoterei da bade gara viya ina~yuna. 30 Wawaya ini~nowi kurim na aviyavisina ekayokayowei na keverei. Ma bade wawaya am sawara sago ina~kavari na ke kuna~darui da ini~vovirei. 31 Ikikava kekayokayowei da wawaya ina~berai kurim na nakanani keberai kurisi.”^c

32 “Wawaya ina nuwaviina ini~debei kurimi na itekateka da ami nuwaviina koni~debei kurisi. Ma ke kona~notai da ami nuwaviina kubiine God ini~biibiinimi. Berabero wawayisi nakanani turaturasi yavata inuwaviina. 33 Wawaya bera biibiina ina~berai kurimi na itekateka da bera biibiina kona~berai kurisi. Ma ke kona~notai da ami bera biibiisi kubiine, God ini~biibiinimi. Berabero wawayisi nakanani turaturasi kurisi biibiina eberaberi. 34 Ma bade wawaya mane kubiine ini~nowi kurimi ma koakovi da karakava ami mane ina~kovoghi na itekateka da mane kona~veresi. Ma ke kona~notai da ami verena kubiine, God ini~biibiinimi. Berabero wawayisi nakanani evereverena turaturasi kurisi, iyamna iakovi da karakava i verena ruvana kudubina ina~vii meyei. 35 Ma tami na kami ghavighaviya nuwanuwasi kona~viiya, bera biibiisi kona~berai kurisi, ma maranai mane kona~veresi na ke kona~notai da ini~kovoghi. Nakanani kona~berai na mara sago ami miiya ghamana God gwabinai kona~viiya ma koni~debemi da tami na God Kiidamo Makamakiina natunatuna. God ina agabiibai irakata berabero ma notameyena wawayisi kurisi, tuna kubiine tami natunatuna bade nakanani koberai. 36 Ikikava ami Mamai wawaya ikamyuyuwesi, bade nakanani wawaya kovi~kamyuyuwesi.”

Turaturami ke koni~tupaviresi.

(Mat 7:1-5)

37 “Wawaya ke koni~tupaviresi na God ke ini~tupaviremi. Wawaya ke koni~wavusi na God ke ini~wavumi. Wawaya i berabero

^c 6:31 Mat 7:12

kona~notatawei na God ami berabero ina~notatawei. ³⁸Kona~verena ma bade God ina~veremi. Vonavaghata da God ina~vere kirakiiyemi da ina~sasara, tuna nakanani ma puwata ami dabira tepanai ita~tura kirakai da vavai ita~ririgha. Ikikava wawaya kurisi koberabera na maghimaghigina God ina~berai kurimi.”

³⁹Ma Yesu ivi~miiba, ivonesi bo, “Wawaya matapotapotana kwinana matapotapotana ini~nowe bubuni bo kegha? Ke kovokovoghina. Kegha, ivi~ruwa ku bonagha ina~peku.^d ⁴⁰Iyavo kava wekarakava egirugiruma na ke kovokovoghina da i vibeyebeyena wawayina ina~ghekuyowei. Ma mara sago giruma ina~voyavui ma tuna maranai ti na i vibeyebeyena wawayina maghimaghigina.”^e

⁴¹“Avi kubiine kwinam matanai vunavuna kekitakitai ma tam matamuwai kiibuta ghamanakina ikenapotai na damina ke kuta~viiyiya? ⁴²Ke bera biibiina da kwinam kuna~vonei bo, ‘Utomo, kepisi vunavuna matamuwai ana~votawei,’ ma tam na ke damina kuta~viiya da matamuwai na kiibuta ghamana ikenapotai. Tam miiriruwaruwam! Kunona kiibuta matamuwai kekotawei da kuna~kita bubuna ma muriyai vunavuna kwinam matanai kuna~votawei.”

Kii ma amena.

(Mat 7:16-20, 12:33-35)

⁴³“Kii biibiina na ke meyani amena berona ina~terei. Ma kii berona ke meyani amena biibiina ina~terei. ⁴⁴Ma kii amena kava kuna~kitai na kunakovi da tuna na avi kiina. Ke kovokovoghina da koweya amesi gampuwe kamosiyai kuta~yuna. Ke kovokovoghina da puiya amesi rarava tepanai kuta~pura.^f ⁴⁵Wawaya biibiina na nuwanuwana kamona biibiina enuwanuwaghane. Nuwanuwana ina~ghetawei na sisiya biibiisi ini~sisiyei. Ma wawaya berona na nuwanuwana kamona berona enuwanuwaghane. Nuwanuwana ina~ghetawei na sisiya beroberosi ini~sisiyei. Nakanani etuputupuwa iyamna aviyavisina wawaya nuwanuwana kamona emakamakai na ini~badei da ini~sisiya.”^g

Wawaya ruwa numa ivowai.

(Mat 7:24-27)

⁴⁶“Avi kubiine kovonavoneku bo, ‘Bada, Bada,’ ma aku sisiya ke kota~vovotekatekei? ⁴⁷Meni wawayina ina~pisi kuriku ma aku sisiya ini~yanei ma ina~votekatekei na ana~vonemi da tuna na ikikava. ⁴⁸Tuna nakanani ma tomowa numa ita~vowai na kii biibiisi ma bagibagisi itarai da numa kana kowora. Ma tano bagibagina ere wakimina iyabai ioru kirakai

^d 6:39 Mat 15:14 ^e 6:40 Mat 10:24-25; Jon 13:16, 15:20 ^f 6:44 Mat 12:33

^g 6:45 Mat 12:34

ma irutona. Ina numa ivowai ikovi na mara sago okowa ghamana ikiibau da ina numa iravi ma ke kovokovoghina da ita~nukei bo ita~karuwei, iyamna nani numana ivowa bubuni da ivi~rewapana kirakai. ⁴⁹Ma meni wawayina aku sisiya ini~yanei ma ke ita~votekatekei na nakanani ma tomowa numa ita~vowai na ke sago kowora ita~rutona, ina numa na tano tepanai ivowai. Ma mara sago okowa ghamana ikiibau da ina numa iravi ma yaghiyaghina nani numana ituparikai ma ikaruwei da kudubina iwapa tuwanonowa.”

Yesu, senturiyon ina bigabiga ivi~yawai.

(Mat 8:5-13)

7 ¹Yesu weni sisiyisi peyarina wawayi kurisi ivi~beyebejena ikovi ma inae da irui ku Kapeniyam kwanatuna. ²Ma Kapeniyam kamonai senturiyon^h sago imakamakai. Ma ina bigabiga kiimatanina igubaga kirakai da gisina kava ita~rabobo. ³Senturiyon sisiya ivi~yanei da Yesu inekiibau na Jiu damsi i babada ivonatawesi kurina da kubiine iti~nowi da ita~pisi ma ina bigabiga iti~yawai. ⁴Babadisi Yesu kurina inekiibau na ivi~nowi kirakai. Ivona bo, “Ita senturiyon kuti~vitei iyamna tuna na tomowa biibiina. ⁵Tuna dam viruwa wawayina ma kegha da tota Israel damta kurita ina nuwaviina irakata kirakai. Ivi~vitekai da akii kiki numana ivowai kubiikai.”

⁶Nakanani ivi~sisiya, tuna kubiine Yesu ivomiiri da babadisi yavata inae. Gisina kava da senturiyon ina ku numa ita~nekiibau ma ina yonayona iverupotesi da ivona bo, “Bada, ke kuni~paparana da kuriku kuna~pisi. Ainimaya da aku ku numa kuta~rui. ⁷Ke taku mani ata~pisi kurim da ati~nowi, iyamna anota meyeku da taku ke wawayi kiimataniku. Ma akovim da sisiya kava kuna~terei na aku bigabiga ina~yawasa. ⁸Akovi da tam kovokovoghim, iyamna taku bade wawayi ghamaghamasi gaburisiyai ma aku rewapana gaburinai na seri wawayisi emakamakai. Sago ana~vonei bo, ‘Kenae’ da ina~nae. Ma sago ana~vonei bo, ‘Kepisi’ da ina~pisi. Ma aku bigabiga ana~vonei bo, ‘Keberai’ da ina~berai.”

⁹Yesu weni sisiyina ivi~yanei na ivi~deyei. Itavire da koroto ghamana ikivikivini na ivonesi bo, “Kovi~yaneku. Israel damsi kamosiyai ke sago wawayi ata~panani da ina vitumaghana ita~rakata weni senturiyon nakanani.”

¹⁰Vaghina ma yonayona wawayina ivovira senturiyon ina ku numa ma ipanani da bigabiga namada iyawasa ikovi.

Kwapura natuna rabobowai ivomiiri.

¹¹Mara sago Yesu inae ku kwanatu sago kana vava Nein. Ma kana kivikivina ma koroto ghamana yavata inae. ¹²Kwanatu kana ku gari

^h **7:2** *senturiyon*: Senturiyon na Rome damsi i seri wawayisi ivi~100 i bada ghamana.

matuketina inekiibau na kwanatu damsi peyarisi ikiikiibau na ipananisi. Tomowa sago irabobo tuna kubiine ti na tupuwina ikavari ikiibau da ita~dogoi. Tomowina ina maduwa na kwapukwapurina ma tuna na natuna tupukeya. ¹³Ma Bada Yesu kwapurina ikitai da ivi~kamyuyuwei na ivonei bo, “Ke kuna~tou.” ¹⁴Muriyai inae ku rito ma ivotovoni ma iyavo kava ikavakavari na ivi~kiimiiriyesi. Ma Yesu ivona bo, “Yaraga, avonavonem da kevomiiri.” ¹⁵Ma tomowina ivi~kiimakiiyei ma sisiya ivi~karei. Ma Yesu kwapurina ivonei bo, “Wavine, natum weni.”

¹⁶Wawaya peyarisi nani korotona kamoni iyabumana ma God ivokavakavari. Ivona bo, “Peroveta ghamana kurita inekiibau, God ipisi da tota ina wawaya ini~viteta.”

¹⁷Ma Yesu varana ikiibau da Judiya kamoni sisiyina dobu ine yavui.

Yesu ma Jon Babataito.

(Mat 11:2-19)

¹⁸Jon kana kivikivina inae ma Yesu varana ivi~sisiyei Jon kurina. Ivi~yanesi na kana kivikivina ruwa ikwatusi ¹⁹ma ivonatawesi Bada kurina da iti~tarakiiyanei bo, “God ina Vivinevine Wawayina kakoyakoyaghi na tam bo wawaya sago kubiine kana~koyagha?”

²⁰Ivi~ruwa Yesu kurina inekiibau na ivonei bo, “Jon Babataito ivonatawekai da weni nakanani kati~tarakiiyanem. ‘God ina Vivinevine Wawayina kakoyakoyaghi na tam bo wawaya sago kubiine kana~koyagha?’ ”

²¹Ma nani maranai Yesu gubagubagisi peyarisi ivivi~yawasisi, kanuma beroberosi wawaya gwabisiyai ikwavikwavinisi ma matapotapotasi peyarisi iberaberisi da ikitakita. ²²Tuna kubiine Jon ina yonayona ivonapotesi bo, “Kona~vovira Jon kurina da aviyavisina wekarakava kokitakitai ma koiyanei na kovi~sisiyei. Kovonei da matapotapotasi ekitakita, digadigasi ebababa, giigiiposi eyawayawasa, tinapotapotasi iyana, raborabobosi evovomiiri, ma moyamoyakisi God varana biibiina iyanei.ⁱ ²³Kovi~tumaghaneku ma ke koni~notaruwa na God ini~biibinimi.”

²⁴Jon ina yonayona inae ma muriyai Yesu ivi~karei da koroto kurisi Jon ivi~sisiyei. Ivona bo, “Rorova avi kubiine kokiibau ku warere? Aviyavisina kota~kitai? Rai yanunu itapitapini na kota~kitai, bo? ²⁵Mikeda kegha na avi kubiine kokiibau? Tomowa gara biibiina ivi~kote na kota~kitai, bo? Kegha, iyavo kava gara biibiisi ikote na ke warereyai ita~makamakai, ti na mumurisi ma i numa ghamaghamasi kamoni emakamakai. ²⁶Ma, kovoneku. Kokiibau na avi kota~kitai? God ina peroveta, bo? E, vaghina, vonavaghata da Jon na God ina peroveta.

ⁱ 7:22 Isa 35:5-6, 61:1

Ma peroveroveta kamosiyai na Jon ighe kirakai. ²⁷Giruma katamana ivi~sisiyei, ivona bo, ‘Aku yonayona maghinomuwai ana~vonatawei. Tuna am keta ina~vovunaghi.’^j ²⁸Avonavonemi da Jon na wawaya ghamana, tuna kubiine dobu ku kudubina wawaya sago kotekwai da Jon ita~ghekuyowei na kotekwa kawai. Ma kegha da God ina vikiivavona kamonai Jon na ke wawaya ghamana. Nani kamonai wawayota na Jon ighekuyowei.”

²⁹Wawaya peyarisi, teks yuyuna damsi yavata na Yesu ina sisiya ivi~yanei ma ivi~vaghinei. Ivona da God ina keta na keta vaghata iyamna Jon namada ibabataitosi.^k ³⁰Ma Perisi damsi ma vonaviyoyovana vibeyebeyena wawayisi na ke iti~vaghinei, iyamna ti na God ina keta ibarei ma ke ita~babataito.

³¹Ma Yesu ina sisiya ikwapanatini. “Avi miibiina ana~terei da karako weni kimtina ani~sisiyesi? I bera na ikikava? ³²Ti nakanani ma ededa merewai ita~vivirekwa ma turaturasi kurisi ita~rurukwatukwatu bo, ‘Enava karavi kubiimi na ke kota~riku. Kasiyasyapa na ke kota~tou.’ ³³Jon Babataito ipisi na isiya, parawa ke ita~kanikani ma wain ke itumumai na kovonavona bo, ‘Kanuma berona gwabinai.’ ³⁴Ma Wawaya Natusi ipisi na ekamkam ma eumuma na kovonavona bo, ‘Kamonabanabana ma umaneghaneghana. Tuna na teks yuyuna ma berabero wawayisi kwinasi.’ ³⁵Ma iyavo kava God ina nuwagiura ekivikivini, ti na nuwagiura natunatuna. Ma i yawasa ini~debei da nani nuwagiurina na vonavaghata.”

Yesu, Saimon ina numiiyai.

³⁶Perisi sago Yesu ivonei da ita~pisi ina ku numa da yavata ita~kam. Ma Yesu inae da nevanevanai ikenavipika da ita~kam. ³⁷Ma nani kwanatuna kamonai wavine sago imakamakai, ma ina yawasa kamonai berabero irakata kirakai. Ma nani wavinena ivi~yanei da Yesu ipisi da Perisi tomowina yavata ikamkam na diudeu sago ikavarapiyei ina ku numa, kamonai na oira ghabughabuna.^l ³⁸Iru da Yesu murinai ivi~kiimiiriyei ma tou ivi~karei. Matadogana Yesu kaena ivivi~butai ma uyawinai ikiikiipupuni. Muriyai kaena iyoyoni ma oira ghabughabuna ku kaena itepotepoi da ivovovisiboi. ³⁹Ma Perisi tomowina weni berasi ikitai na ivi nuwanotanota bo, “Weni tomowina na ke God ina peroveta. Iti~peroveta na akova God gwabinai ita~viiya da nani wavinena evovotovoni na berabero wawayina.”

⁴⁰Ma Yesu ivonei bo, “Saimon, ana~vonem.”

Ma Saimon ivona bo, “Bada, kevona.”

^j 7:27 Mal 3:1 ^k 7:29-30 Mat 21:32; Luk 3:12 ^l 7:37 Diudeuna na wakimiyai iyamoni, wakimina kana vava na alabasta.

⁴¹Ma Yesu ivi~miiba, ivona bo, “Mara sago mura wawayina tomotomowa ruwa ivi~vitesi da mane iveresi, ma ivonesi da karakava mane ruvana kudubina iti~kovoghi. Sago na silva riririghisi ivi~500 iverei ma sago na ivi~50 iverei.”^m ⁴²Muriyai ivi~ruwa ipanani da ke kovokovoghina da nani manena ita~kovoghi, tuna kubiine mura wawayina ivi~kamyuyuwesi da kii tupi ivi~notawapei. Ma ivi~ruwa kamosiyai na meni tomowina ina nuwaviina ina~rakata mura wawayina kurina?”

⁴³Ma Saimon ivonapotei bo, “Agunai, tomowina kana tupi irakata na bade ina nuwaviina irakata mura wawayina kurina.”

Ma Yesu ivonei bo, “Kuvonapote bubuniku.” ⁴⁴Ma itavira wavinena kurina ma ivona bo, “Saimon, weni wavinena kekitai. Arui am ku numa na tam, okowa ke kuta~vereku da kaeku ata~kawai. Ma weni wavinena matadoganai kaeku ikowai ma uyawinai ikiipupuni. ⁴⁵Ma tam ke kuta~yoniku, ma weni wavinena kaeku yonina ke ita~voterei. ⁴⁶Ma bade tam ke oira ku gayamiku kuta~tepoi da kuti~monaghiku. Ma weni wavinena oira ghabughabuna ku kaeku itepoi. ⁴⁷Vaghina ma ana~vonem. Weni wavinena ina bera beroberosi ipeyari kirakai ma peyarina anotatawei. Tuna kubiine ina nuwaviina kuriku irakata. Ma meni wawayina ina bera beroberosi ke ita~peyari kirakai ma anotatawei na ina nuwaviina igisi.”

⁴⁸Ma Yesu wavinena kurina ivona bo, “Am bera beroberosi anotatawei ikovi.”

⁴⁹Ma Saimon turaturana viya na yavata ikamkam ma ti mani kamosiyai ivonavona bo, “Weni tomowina na wawayota, ina rewapana kegha da waway i berabero ita~notatawei.”

⁵⁰Ma Yesu wavinena ivonei bo, “Am vitumaghana kubiine kuyawasa. Kenae ma nuwanuba gwabimuwai ina~makai.”

Wivine viya Yesu yavata ibababa.

8 ¹Nani murinai Yesu ibababa da kwanatu ma meygai nununai God varana biibiina ma ina vikiiavona idimadime. ²Kana kivikivina ivi~12 ma bade wivine viya yavata ibababa, wivinesi na kii gubaga Yesu ivi~yawisi bo kanuma beroberosi gwabisiyai ikwavinisi. Wivine kamosiyai sago na Meri Magadarini, tuna gwabinai Yesu kanuma beroberosi miikovimaruwa ikwavinisi.ⁿ ³Ma sago na Jowana, tuna kawana na Kusa, Herodi ina numa kana koyakoyagha. Ma sago na Susana ma bade wivine viya yavata. Weni wivinesi na Yesu ma kana kivikivina ivivi~vitesi da ima tepasiyai ibababa.

^m 7:41 Silva riririghina kana vava denariyas. ⁿ 8:2-3 Mat 27:55-56; Mak 15:40-41; Luk 23:49

Pei vonina miibiina.
(*Mat 13:1-9; Mak 4:1-9*)

⁴Koroto ghamana i kwanatu bogii ma bogiiai iriyei, ma Yesu weni miibiina ivonesi bo,

⁵“Mara sago tomowa inae pei vonina kubiine. Ma pei irubusagha da viya ketiyai iririgha ma wawaya ivi~tugudaguda ma kiu ipisi da pei ikam yavui. ⁶Ma viya wakima ku tepasi iririgha. Igogo ma tano ke niginigina kubiine, yaghiyaghinai isivi. ⁷Ma pei viya iyiyo ku kamosi iririgha. Iyiyo yavata igogo ma iyiyo irogusi. ⁸Ma pei viya ku tano biibiina iririgha ma igogo ma iuwa bubuna da pei sago sago duma na 100 iterei.” Yesu weni miibiina ivi~kovini na ikiirara bo, “Wawaya ere tinimi na aku sisiya kovi~yana bogai.”

Yesu miibisi ivi~sisiyei.
(*Mat 13:10-17; Mak 4:10-12*)

⁹Kana kivikivina Yesu ivi~tarakiyanei da pei miibiina na iyamna avai. ¹⁰Ma ivonesi bo, “Tami kurimi God ina vikiivavona ina nota gavugavusi kudubina aidebei. Ma wawaya peyarisu kurisi miibiyai kava aisisiya da ‘ina~kita ma ina kita ma ke ina~kitai. Ini~yana ma ini~yana ma ke inakovi.’”^o

Yesu pei vonina miibiina ivi~debei.
(*Mat 13:18-23; Mak 4:10-12*)

¹¹“Pei vonina miibiina iyamna na weni. Pei na God vonana. ¹²Pei ketiyai na wawaya God vonana ivi~yanei ma Devil ipisi da nuwanuwasi kamona i viitawei da ke iti~tumaghana ma yawasa makamakii nonowina ke ita~panani. ¹³Ma pei wakima tepasiyai na wawaya God vonana ivi~yanei ma nuwabiibiyai iviini ma ramramsi kegha. Ivi~tumaghana da ke mara gurina iyamna rubu ma nuwapoya ipanani da vitumaghana ivoterei. ¹⁴Pei iyiyo kamosiyai na wawaya God vonana ivi~yanei ma i yawasa kamona dobu ina mura, dobu ina nuwapoya ma dobu ina nuwabiibai inotanota kirakiyei da God vonana irogui. Pei iuwa da mabusi. ¹⁵Ma pei tano biibiinai na wawaya God vonana ivi~yanei ma nuwanuwasi yagharisi ma biibiisi da ivotani. Ivotekateka ma imiirikikina inenae da iuwa bubuna.”

Rampa miibiina.
(*Mak 4:21-25*)

¹⁶“Wawaya rampa ini~nawai na ke bayawa vivikuratabuna kamona ina~terei bo kemakema gaburinai ina~terei. Kegha, ini~rorokei da iyavo kava ku numa ina~ruai na yaseganina ina~kitai.”^p

^o 8:10 Isa 6:9-10 ^p 8:16 Mat 5:15; Luk 11:33

¹⁷“Aviyavisina kudubina gavugavuna na God ini~debei. Ma aviyavisina kudubina guduguduna na God ina~votawei da wawaya inakovi.”^q

¹⁸“Tuna kubiine kovi~yana bubuna, iyamna iyavo kava akova vaghata gwabisiyai na God ku tepana ina~veresi. Ma iyavo kava inotanotai da namada iakova kirakai na i akova kudubina ina~viitawei.”^r

Yesu ina maduwa ma titina yoghoyogho.

(Mat 12:46-50; Mak 3:31-35)

¹⁹Mara sago Yesu ina maduwa ma titina yoghoyogho ipisi da ita~kitai. Ma koroto irakata da ke kovokovoghina da ita~rui. ²⁰Ma wawaya sago Yesu ivonei bo, “Am maduwa ma titim yoghoyogho matarai ekoyakoyaghim. I kayowana da ina~kitim.”

²¹Ma Yesu ivonapotesi bo, “Aku maduwa ma titiku yoghoyogho na iyavo kava God vonana iyanei ma evovotekatekei!”

Yesu gamonai biimara ikena.

(Mat 8:23-27; Mak 4:35-41)

²²Mara sago Yesu kana kivikivina ivonesi bo, “Toka tadamani ku nevana.” Ma peyarisi ku waka igeru da ivomiiri. ²³Idamadamana ma waka kamonai Yesu ikena nunuwapa. Ma yanunu berona ivomiiri ma tovava irakata da waka ku kamona irurui da gisina kava ita~monu. ²⁴Ma kana kivikivina ikiimataki ma ivonei bo, “Bada, Bada, tamonumonu ma tuma dodo!”

Yesu ivomiiri da yanunu ma tovava iyeghisi da ivi~nubai ma toka kamonai biimara ikena. ²⁵Ma kana kivikivina ivonesi bo, “Ami vitumaghana kegha, bo?”

Ma kana kivikivina iyabumana ma inota kavakavai. Ma ti mani kamosiyai ivonavona bo, “Wena tomowa sago, sisiya bagibagina iterei na bade yanunu da tovava ivotekatekei!”

Yesu kanuma beroberosi ikwavinisi.

(Mat 8:28-34; Mak 5:1-20)

²⁶Yesu kana kivikivina yavata ikuka inae da Gariri tokana nevanai Gerasa damsai i ku kikira inekiibau da iwota. ²⁷Yesu ku tano iororu na tomowa sago iverupotei. Tomowina gwabinai kanuma beroberosi irunuma ma mara iguri kirakai da kwanatu ikiibutawei da ina numa kegha ma iyuna kava karawaga kamonai imakamakai. ²⁸Tomowina Yesu ikitai na ikiirara ma maghinonai itawotei ma ivona bo, “Avi kuna~berai kuriku? Tam Yesu, God Kiidamo Makamakiina Natuna. Ainowi da kovogha ke kuna~vereku!” ²⁹Nakanani ivi~sisiya, iyamna namada Yesu kanuma berona iyeghai da

^q 8:17 Mat 10:26; Luk 12:2 ^r 8:18 Mat 25:29; Luk 19:26

tomowina ita~kiibutawei. Mara ipeyari wawaya ibera tovonu da tomowina kaena ma imana cheiniyai ita~patumi ma kana potapota ita~tere da ita~makai bubuna. Ma ibera kawai, iyamna nani kanumina itowatowatepani da chein ivivi~tinayaraghana ma iveraverau ku dobu makiwapasi.

³⁰Ma Yesu tomowina ivi~tarakiyane bo, “Kam vava iyai?”

Ma kanuma beroberosi peyarisi tomowina gwabinai irunuma, tuna kubiine ivonapotei bo, “Kakii vava Koroto.”^s ³¹Ma ivi~nowi kirakai da ke ita~vonatawesi itoru ku Abis bonaghina.

³²Ma koya baranai poro yavona ghamana ikamkam. Tuna kubiine kanuma beroberosi ivi~nowi da Yesu ita~vonatawesi ita~nae poro kurisi da gwabisiyai ita~runuma. Ma ivi~vaghinei. ³³Vaghina ma peyarisi tomowina ikiibutawei inae da poro itowatepanisi. Ma porosi iverau ku koya kiiyagirina ma iririgha ku okowa da iumadodowana.

³⁴Poru kii koyakoyagha weni berana ikitai na iverau da wawaya kwanatu kamoni ma dipiiyai ivi~akovisi. ³⁵Ma wawayisi ikiibau ita~kitai da aviyavisina itupuwa. Inekiibau Yesu kurina ma ipanani da tomowina kanuma beroberosi ikiibutawei na Yesu kaena ririnai imakamakai, ivi~gara ma gayamina imanini. Peyarisi ikitai ma iyabumana kirakai. ³⁶Ma iyavo kava matasiyai bera peyarina ikitai na wawayisi kurisi ivi~mamatara da ikikava tomowina iyawasa. ³⁷Muriyai Gerasa damsi peyarisi ivi~nowi da Yesu i dobu ita~kiibukuyoweiyamna iyabumana kirakai. Tuna kubiine Yesu ku waka igeru da ita~nae. ³⁸Ma nani tomowina iyawasa na ivi~nowi da yavata ita~geru ita~nae.

Ma Yesu ivi~kegha ma ivonatawesi ina ku dobu. Ivonei bo, ³⁹“Kenae am ku numa ma am wawaya kevi~akovisi da ikikava God bera ghamaghamasi iberai kubiim.”

Ma vaghina, tomowina inae ina ku kwanatu ma aviyavisina peyarina Yesu iberai ma ikikava ivi~vitei na wawaya kurisi ivi~sisiya kirakiyei.

Jairas natuna ma wavine gubagubagina.

(Mat 9:18-26; Mak 5:21-43)

⁴⁰Yesu toka idamani, ivovira ku nevana na koroto ghamana iverupotei da ivi~kiikiwei, iyamna ivivi~koyakoyagha da ita~nekiibau. ⁴¹Nani kamoni kiki numana badana sago ipisi da Yesu maghinonai itawotei. Tuna kana vava Jairas ma ivi~nowi Yesu kurina da yavata ita~nae ina ku numa, ⁴²iyamna gisina kava ma natuna wavinena ita~rabobo. Natuna na tupukeya ma kana madegha 12.

Yesu ivomiiri da yavata inenae ma koroto irakata kirakai da ivivi~tapasipasiyei. ⁴³Ma koroto kamoni na wavine sago gubagubagina.

^s 8:30 *Koroto*: Koroto na ‘Lidiyoni.’ Kanuma beroberosi ivi~miiba da ti nakanani ma seri wawayisi i koroto ghamana, kamoni wawayisi ivi~6~tausan.

Kana gubaga na nawaravi iviia da madegha 12 tarana iverau ma ibunama kavai. ⁴⁴Yesu murinai ipisi da kana gara damona ivotovoni ma yaghiyaghinai tarana veru ivoterei da iyawasa. ⁴⁵Ma Yesu ivi~tarakiiyana bo, “Iyi ivotovoniku?”

Ma wawaya peyarisi iveyiyei, ma Pita ivona bo, “Bada, koroto ghamana etatagudagudim ma ekiikiitabitabirim.”

⁴⁶Ma Yesu ivona bo, “Kegha, wawaya sago ivotovoniku. Damiku aviiya da rewapana gwabikuwai ikiibau.” ⁴⁷Ma wavinena damina iviia da ke kovokovoghina da gavunai itonagha da ita~nae na ere kirokironona ipisi Yesu kurina ma maghinonai itawotei. Ma koroto maghinosiyai ivi~mamatara da avi kubiine Yesu ivotovoni ma ikikava yaghiyaghinai iyawasa. ⁴⁸Ma Yesu wavinena ivonei bo, “Natuku, am vitumaghana kubiine kuyawasa. Kenae ma nuwanuba gwabimuwai ina~makai.”

⁴⁹Yesu patana da ivivi~sisiya ma wawaya sago Jairas ina numiiyai ipisi ma ivona bo, “Jairas, natum namada irabobo. Bada kevoterei, ke kuni~tinaviravirai.”

⁵⁰Yesu weni sisiyina ivi~yanei ma Jairas kurina ivona bo, “Ke kuna~yabumana. Kevi~tumaghaneku ma natum ina~yawasa.”

⁵¹Jairas ina ku numa inekiiibau na wawaya peyarisi ivonapotesi da matarai imakai. Ma Pita, Jon da Jemes, ma bade wavine kikei ina mamai da ina maduwa na ti kava ivinesi da yavata ita~ruai. ⁵²Ma wawaya peyarisi ivivi~tutuwana ma isiyasiyapa na ti kurisi Yesu ivona bo, “Vitutuwana kovoterei. Wavine kikei ekenakena, ke ita~rabobo.”

⁵³Ma peyarisi Yesu ivi~namei, iyamna iakovi da wavine kikei namada irabobo ikovi. ⁵⁴Ma Yesu wavine kikei yarona iviia ma ivonei bo, “Natuku, kevomiiri.” ⁵⁵Vaghina ma, wavine kikei kanumina ivovira kurina da yaghiyaghinai ivomiiri. Muriyai Yesu ivonesi da vavai ita~verei da ita~kam. ⁵⁶Ma ina maduwa da ina mamai ivi~deye kirakiiyei da natusi iyawasa. Ma Yesu ivonatanisi da ke ini~mamatara wawaya kurisi da aviyavisina itupuwa.

Yesu ina aposol ivi~12 ivonatawesi.

(*Mat 10:5-15; Mak 6:7-13*)

9 ¹Nani murinai, Yesu kana kivikivina ivi~12 ikwaturiyariyesi. Rewapana iveresi da kanuma beroberosi ita~kwavinisi ma gubaga bogii ma bogiiyai iti~yawisi. ²Ma ivonatawesi ikiibau da God ina vikiivavona ita~dimei ma wawaya gubagubagisi iti~yawasisi. ³Ma ivonesi bo, “Ke avi sago kona~viiya keta kubiine. Ke diwona, kutu, vavai, bo mane, ma ke gara kana viruwa.” ⁴Meni wawayina ina ku numa kona~ruai na tuna kava gwabinai komakai ina~nenae da ami ku vomiiri marana na nani kwanatuna kona~kiibutawei. ⁵Ma wawaya ke ini~kiikiiwemi

^t 9:3-5 Luk 10:4-11; Apos 13:51

na i kwanatu kokiibutawei, kaevunavunami kovi~turirighakuyowei ma konae. Ini~matakira da kovogha ina~panani.”

⁶Ma vaghina kana kivikivina ivomiiri inae da kwanatu nununai God varana biibiina idimadimei ma gubagubagisi ivivi~yawasisi.

Herodi ina nota iragharagha.

(Mat 14:1-12; Mak 6:14-29)

⁷Gariri kana kiivavo Herodi weni berasi varana ivi~yanei na ina nota iragharagha kirakai, iyamna wawaya viya ivonavona da Jon Babataito rabobowai ivomiiri,^u ⁸ma viya ivonavona da peroveta Elaidiya inekiibau, ma bade viya ivonavona da God ina peroveta katamana sago ivomiiri. ⁹Tuna kubiine kiivavo Herodi ivona bo, “Akovi da Jon iwana akiiyaraghi. Ma weni tomowina varana aiyanei na iyai?” Ma ibera tovonni da Yesu ita~kitai.

Yesu wawaya 5~tausan ivi~kanisi.

(Mat 14:13-21; Mak 6:30-44; Jon 6:1-14)

¹⁰Yesu ina aposol ivi~12 ivovira kurina ma aviyavisina kudubina iberaberei na ivonaverei. Muriyai irutinisi da yavata ti mani kava ita~nae ku kwanatu sago kana vava Betsaida. ¹¹Ma koroto ghamana ikitai da Yesu kana kivikivina yavata inenae na ikivinisi. Yesu ikitisi ma ivi~kiikiiwesi. Ma God ina vikiivavona ivi~sisiyei kurisi, ma bade iyavo kava igubaga ma ekayokayowei da ita~yawasa na ivi~yawasisi.

¹²Ravi ipika ma kana kivikivina ivi~12 ipisi kurina ma ivonei bo, “Weni na dobu makiwapana. Koroto kuta~vonatawesi ita~nae da iyavo kava kwanatu kamosiyai ma dipiiyai emakamakai na gwabisiyai ita~kam ma ita~kena.”

¹³Ma Yesu ivonapotesi bo, “Tami vavai koveresi da ina~kam.”

Ma ivonapotei bo, “Parawa miikovi ma iyana ruwa kava gwabikiiyai. Tuna ke kovokovoghina iyamna koroto irakata kirakai. Kevonavonekai da kata~nae da kii vavai kata~gimari bo?” ¹⁴Ma nani korotona kamoni tomotomowa ivi~5~tausan.

Ma ivonesi bo, “Wawaya korereghisi da 50, 50 nununai ina~makai.”

¹⁵Irereghisi ikovi ma wawaya imakiipikapika. ¹⁶Ma Yesu parawa ma iyana iviia ma itepa ku kunuma ma God ivi~kiikiiwei. Ma ivogimagimai ma kana kivikivina iveresi da ita~reregha. ¹⁷Irereghi da wawaya kudubisi koroto kamoni ikam da ikamdodo. Muriyai kana kivikivina puwata makiiterena iyuna da kode 12 ivi~tupoi.

Pita ivi~mamata da Yesu na God ina Vivinevine Wawayina.

(Mat 16:13-19; Mak 8:27-29)

¹⁸Mara sago Yesu iniponipowana ma kana kivikivina ipisi na ivi~tarakiianesi bo, “Wawaya evonavona da taku iyai?”

^u 9:7-8 Mat 16:14; Mak 8:28; Luk 9:19

¹⁹Ma ivonapotei bo, “Wawaya viya evonavona da tam na Jon Babataito, ma viya evonavona da tam na Elaidiya, ma viya evonavona da tam na God ina peroveta katamana sago ma rabobowai kuvomiiri.”^v

²⁰Ma Yesu ivonesi bo, “Ma tami, kovonavona da taku iyai?”^w

Ma Pita ivonapotei bo, “Tam na God ina Vivinevine Wawayim.”

Yesu ina vokwarakwara ma ina rabobo ivi~sisiyei.

(Mat 16:20-28; Mak 8:30-9:1)

²¹Ma Yesu sisiya bagibaginai ivonatanisi da ke wawaya kurisi iti~mamatar da tuna iyai. ²²Ivona bo, “Taku Wawaya Natusi ani~kamaghi kirakiiyei. Jiu damsi i babada ma taparoro babadisi i babada ma vonaviyoyovana vibeyebeyena wawayisi ina~bareku. Ini~raboboku ma mara viarobina kamoni na rabobowai ana~vomiiri.”

²³Ma bade ivonesi bo, “Iyi tam kekayokayowei da kuna~kivniku na kevere meyem, am korosi kekavara nonowei ma murikuwai kepisi.”^x

²⁴Tam iyai am yawasa kuna~nuwaghane na kuni~wapai. Ma tam iyai am yawasa kuna~nuwatawei kubiiku na yawasa makamakii nonowina kuna~panani.^y ²⁵Ma kam vava ina~rakata ma dobu kana mura kuna~wagiwagiye kirakiiyei ma kanumim kuni~wapai na kam vava ma am mura ke ini~vitem. ²⁶Iyi tam kuni~muritina ma kuna~vonaveyiyeku na mara sago taku bade ana~vonaveyiyem. Tuna maranai aku Mamai kana kadara kona~kitai iyamna taku Wawaya Natusi aneya vovokaravisi yavata ere kadarikai kana~pisi. ²⁷Vonavaghata avonavonemi, wawaya viya weni kamoni God ina vikiivavona kona~kitai ma muriyai kona~rabobo.”

Yesu kitana ivire.

(Mat 17:1-8; Mak 9:2-8)

²⁸Yesu weni sisiyisi iterei ma mara 8 murinai Pita, Jon, ma Jemes irutinisi ighae ku koya nipowana kubiine.^z ²⁹Iniponipowana ma kamoni Yesu maghighina ivire ma kana gara ipoi kirakiiyei da ivovokeyakeyu. ³⁰Ma tomotomowa ruwa ere kadakadarisi inekiibau, ti na Moses ma Elaidiya, ³¹ma Yesu yavata ivivi~sisiya. Ikikava Yesu Jerusalem kamoni God ina kayowana peyarina ina~bera yavui ma muriyai dobu ina~kuyowei na peyarina ivivi~sisiyei. ³²Kunona Pita turaturana yavata, matasi ipota kirakai. Muriyai ikitabanenega da Yesu ere kadarina nani tomotomowisi ruwa yavata ivivi~miiriyana na ikitisi. ³³Tomotomowisi ivomiiri da ita~kuyowesi na Pita, Yesu ivonei bo, “Bada, ibiibii kirakai da tota weni. Yobe aroba tavowai. Sago tam, sago Moses ma sago Elaidiya.” Pita ivi~sisiya wapawapa, ke itakovi da aviyavisina ivivi~sisiyei.

^v 9:19 Mat 14:1-2; Mak 6:14-15; Luk 9:7-8 ^w 9:20 Jon 6:68-69 ^x 9:23 Mat 10:38; Luk 14:27 ^y 9:24 Mat 10:39; Luk 17:33; Jon 12:25 ^z 9:28-35 2Pit 1:17-18

³⁴Ivivi~sisiya kamona na kwavu ioru da peyarisi isovosi ma Pita turaturana yavata iyabumana kirakai. ³⁵Ma kwavu kamona God gamona ivona bo, “Wena na natuku, tuna aku Vivinevine Wawayina. Ina sisiya kovi~yana bubuni.”^a

³⁶Gamona ivi~sisiya ikovi na kana kivikivina ikitame da Yesu ina kina kava imakamakai. Ma ti na weni berana ivi~nuwanotanotei ma ke iti~mamatarei wawaya kurisi.

Yesu kanuma berona ikwavini.

(Mat 17:14-18; Mak 9:14-27)

³⁷Mara itom na Yesu kana kivikivina ivi~aroba yavata koyiyai iororu ma koroto ghamana iverupotesi. ³⁸Ma tomowa sago nani korotona kamona irukwatu bo, “Bada, ainowi da natuku tomowa tupukeya kuta~kitai ma kuti~vitei. ³⁹Kanuma berona gwabinai irunuma ma mara nonowa edagudagui na yaghiyaghina ekiikiirara ma eparoparoro da kawapuropurona ekiikiibau. Nani kanumina edagudagui na gubaga epanapanani ma ke meyani da taraboga ita~vereverei da ita~viviyakam. ⁴⁰Kam kivikivina avi~nowi kurisi da ita~kwavini ma ibera kavai.”

⁴¹Ma Yesu ivonapotesi bo, “Tami na kimta kawakiikiimi ma ami vitumaghana kegha. Ininiku ibara da namada ata~voteremi.” Ma tomowa kikei ina mamai kurina ivona bo, “Natum kerutinapiyei.”

⁴²Tomowa kikei ibaba ipipisi na kanuma berona idagui da itawei ku tano ma ivivi~tukosokosowana. Ma Yesu kanuma berona iyeghai na tomowa kikei ikiibutawei da iyawasa. Ma ina mamai kurina ivona bo, “Natum weni.” ⁴³Ma weni berana itupuwa na waway peyarisi God ina rewapana ghamana ikitai da ivi~deyei.

Yesu ina rabobo ivi~sisiya meyei.

(Mat 17:22-23; Mak 9:30-32)

Waway Yesu ina bera kudubina patana da ivivi~deyei ma nani kamona Yesu kana kivikivina kurisi ivona bo, ⁴⁴“Aviyavisina ana~vonemi na kovi~yana bogai. Waway sago, taku Waway Natusi ini~wawaneku da kaku ghavighaviya ku imasi ina~tereku.” ⁴⁵Ma kana kivikivina ke itakovi da aviyavisina ivivi~sisiyei, God i nota ikiiviwapawapai da iyamna ke ita~vii bubuni. Ma iyabumana kubiine na ke iti~tarakiyane i da ina sisiya na iyamna avai.

Iyai ini~waway ghamana?

(Mat 18:1-5; Mak 9:33-37)

⁴⁶Mara sago Yesu kana kivikivina vigamowana ivi~karei da kamosiyai iyi iti~waway ghamana da turaturana ita~ghekuyowesi.^b ⁴⁷Ma Yesu i nota

^a 9:35 Isa 42:1; Mat 3:17, 12:18; Mak 1:11; Luk 3:22 ^b 9:46 Luk 22:24

iakovi, tuna kubiine wawaya kikei sago iviia da ririnai ivi~miirini. ⁴⁸Ma ivonesi bo, “Tami iyavo kava avakuwai wawaya kikei koni~kiikiwei na taku yavata koikiikiweku. Ma iyavo kava koni~kiikiweku na bade wawayina ivonataweku na tuna yavata koikiikiwei. Ma meni wawayina ina~tereoruwe meyei, tuna wawayina na turaturana ina~ghekuyowesi God ku matana.”^c

Meni wawayina ke ita~vivikawapatesi na kwinasi.

(Mak 9:38-40)

⁴⁹Ma Jon ivona bo, “Bada, tomowa sago kakitai, avamuwai kanuma beroberosi ikwavikwavinisi. Ma tuna na ke tota ita wawaya, tuna kubiine kavonei da ita~voterei.”

⁵⁰Ma Yesu ivonesi bo, “Ke kona~vonei da ina~voterei. Meni wawayina ke ita~vivikawapatemi na kwinami.”

Sameriya damsi Yesu ke iti~kiikiwei.

⁵¹Mara itupo da Yesu dobu ita~kuyowei ma ita~ghae ku kunuma, ma ina nota ivi~rewapana da ivomiiri ku Jerusalem. ⁵²Ibaba inenae na yonayona ivonatawesi ivi~nao Sameriya damsi i ku kwanatu sago da ita~vovunagha da Yesu ita~rui kurisi. ⁵³Ma Sameriya damsi iakovi da Yesu inenae ku Jerusalem, tuna kubiine ibara ma ke iti~kiikiwei.^d ⁵⁴Ma kana kivikivina Jemes da Jon ikitai da damsi Yesu ke iti~kiikiwei na ivona bo, “Bada, tinowi da God keyama karakaratina kunumai ina~vonatawei inoru da weni damsi ina~gwaramutusi.”^e

⁵⁵Ma Yesu imiiritavire ma iyeghisi.^f ⁵⁶Ma kana kivikivina yavata ivomiiri inae ku meyangai sago.

Wawaya viya Yesu ita~kivini.

(Mat 8:19-22)

⁵⁷Yesu kana kivikivina yavata ibaba inenae ma ketiyai tomowa sago Yesu kurina ivona bo, “Mike kuna~nenae na ana~kivininim.”

⁵⁸Ma Yesu ivonapotei bo, “Kukou dipa kii buba emakamakai ma kiu kiidamowai kii nighu emakamakai ma taku Wawaya Natusi aku kenakena gawarina kegha.”

⁵⁹Ma Yesu tomowa sago kurina ivona bo, “Kekiviniku.”

^c 9:48 Mat 10:40; Luk 10:16; Jon 13:20 ^d 9:53 Sameriya ma Israel damsi mara nonowa ivivi~kawapata. ^e 9:54 Mara katamaninai giruma damsi peyaris ves 54b ke ita~terei. Ma viya na weni nakanani igirumi: ‘Elaidiya nakanani iberai.’ ^f 9:55 Mara katamaninai giruma damsi peyaris ves 55b ke ita~terei. Ma viya na weni nakanani igirumi: ‘God Kanumina na tami rapemiyai, ma ke damina kota~vii bubuni. Taku Wawaya Natusi ke ata~pisi da wawaya ata~gwaramutusi. Kegha, apisi da wawaya ati~yawasisi.’

Ma ivonapotei bo, “Bada, vaghina bo kegha da aku mamai ana~dogoi ma muriyai ana~pisi da ana~kivinim.”

⁶⁰Ma Yesu ivona bo, “Wawaya raborabobosi i biga da raborabobosi ina~dogosi. Ma tam na am biga da God ina vikiivavona kuna~dimei.”

⁶¹Ma bade tomowa sago ivona bo, “Bada, ana~kivinim ma karakava, iyamna ana~nae da aku wawaya ani~kiruruwesi.”^g

⁶²Ma Yesu ivonapotei bo, “Wayowa wawayina ina kayowana da ina tano inuwata bubuni na uwata sawarina ina~votani da bagibagina maranai ox nani sawarina etitini. Ma bade ku maghinona kava ina~kitakita da maninina ina~nae ma ke ina~tavire. Iyi tam am kayowana da God ina vikiivavona kubiine kuna~biga ma mikedda kuna~tavire na tam ke kovokovoghim da ina biga kuna~berai.”

Yesu kana kivikivina ivi~72 ivonatawesi.

10 ¹Yesu ivi~sisiya ikovi ma kana kivikivina ivi~72 ivinesi. Ma ruwa ruwa duma ivonatawesi ivi~nao ku kwanatu ma dobu bogii ma bogiyai. ²Ma ivonesi bo, “Vavai itawagha ma iyavo kava ina~yaba? Vao irakata ma yabayaba wawayisi iruwa kikei. Vao badana kurina kovi~nowi da yabayaba wawayisi peyarisi ina~vonatawesi da yavata tayaba.^h ³Konae. Tami nakanani ma sipu gegeyisi ma kukou dipa ku kamosi avonavonatawemi.ⁱ ⁴Ma ami baba kubiine, mane kana kutu ke kona~kavari, wagu kegha, ma kaemi kana terepapara kana viruwa ke kona~kavari. Ma ketiyai wawaya kona~panani na ke kona~kweya da ina~guri kirakai.^j ⁵Ma wawaya i ku numa kona~nekiibau da kii numataya na kovona bo, ‘Weni numanai God ina nuwanuba ina~makai.’ ⁶Ma mikedda wawayisi na biibiisi nani numanai na God ini~biibiinisi da ina nuwanuba gwabisiyai ina~makai. Ma mikedda ti na ke wawaya biibiisi na God ina nuwanuba ke ina~viiya. ⁷Ma meni ku numana kona~nekiibau da kii numataya na nani numanai kava komakai. Ma aviyavisina ina~veremi na kokani ma koumai. Koakovi da bera maninina da bagibagi wawayina kana miiya ina~viiya. Ma ke koni~gubamavuremi.^k ⁸Ma maranai ku kwanatu sago kona~ruai ma wawaya ini~kiikiiwemi na aviyavisina ku maghinomi ina~terei na kokani, ⁹gubagubagisi nani dobunai kovi~yawasisi, ma peyarisi kovonesi bo, ‘God ina vikiivavona enekiibau kurimi.’ ¹⁰Ma maranai ku kwanatu sago kona~ruai ma wawaya ke ini~kiikiiwemi na ketiyai kona~miiri ma kona~vona bo,^l ¹¹‘Tami ami kwanatu vunavunana kaekiyai kakiikiiririghatawei. Nuwanuwami ke ina~wapa da God ina vikiivavona ita~nekiibau kurimi ma kobarei.’” ¹²Ma Yesu ina sisiya ikwapanatini, ivona bo, “Vonavaghata

^g 9:61 1Kgs 19:20 ^h 10:2 Mat 9:37-38 ⁱ 10:3 Mat 10:16 ^j 10:4-11 Mat 10:7-14; Mak 6:8-11; Luk 9:3-5 ^k 10:7 1Kor 9:14; 1Tim 5:18 ^l 10:10-11 Apos 13:51

avonavonemi. Vitupavira kana mara ina~nekiibau na meni kwanatuna God ina vikiivavona ina~barei na kii kovogha ina~rakata da Sodom damsida kii kovogha ina~ghekuyowei.”^m

Wawaya kwanatu viya kamosiyai ke iti~tumaghana.

(Mat 11:20-24)

¹³“Koti~nuwapoya kirakai, Korasin dami! Koti~nuwapoya kirakai, Betsaida dami! Ami kwanatu kamosiyai bera ghamaghamasi aberai ma ami berabero ke kota~miirikupukuputei. Nani berasi Taya ma Saidon kwanatusi kamosiyai ata~berai na yaghiyaghina i berabero itinimayei ma ita~miirikupukuputei ma ere yapuyapukaresi mowamowasi ita~vivikote, iti~matakira da i berabero kubiine inuwapoya.”ⁿ ¹⁴Ma vitupavira kana mara ina~nekiibau na Korasin ma Betsaida dami kami kovogha ina~rakata kirakai, ke Taya ma Saidon damsida kii kovogha nakanani. ¹⁵Ma Kapenyam dami, konotanotai da kota~ghae ku kunuma, bo? Kegha! God ina~tawemi konoru ku keyama karata makamakii nonowina.”^o

¹⁶Ma kana kivikivina ivonesi bo, “Iyavo kava ini~yanemi na taku yavata iyaneku. Ma iyavo kava ina~baremi na taku yavata ibareku. Ma iyavo kava ina~bareku na wawayina ivonataweku na tuna yavata ibarei.”^p

Yesu kana kivikivina ivi~72 ivovira.

¹⁷Yesu kana kivikivina ivi~72 nuwabiibiyai ivovira kurina da ivona bo, “Bada, avamuwai sisiya bagibagisi katerei ma kanuma beroberosi ivotekateka!”

¹⁸Ma ivonapotesi bo, “Taku mani Seitan akitai, tuna namanamara nakanani kunumai ipeku. ¹⁹Rewapana averemi da mota ma gwaghagwagha koni~tugudaguda ma bade kata ghaviya ina rewapana kudubina kona~ghekuyowei. Ma ke sago gubaga kona~panani.”^q ²⁰Ma ke koni~nuwabiibai da kanuma beroberosi evovotekatekemi, iyamna tuna na ke bera ghamana. Kovi~nuwabiibii kirakai da God kami vava kunumai igirumi.”

Yesu ivi~nuwabiibai.

(Mat 11:25-27, 13:16-17)

²¹Nani maranai Yesu, Kanuma Vovokaravina damina iviia da ivi~nuwabiibii kirakai ma ivona bo, “O, Mamai, tam Bada kunumai

^m 10:12 Gen 19:24-28; Mat 11:24, 10:15 ⁿ 10:13 Isa 23:1-18; Ezek 26:1-28:26; Joel 3:4-8; Amos 1:9-10; Zech 9:2-4 ^o 10:15 Isa 14:13-15 ^p 10:16 Mat 10:40; Mak 9:37; Luk 9:48; Jon 13:20 ^q 10:19 Psa 91:13

ma dobuwai. Aikiikiiwem da vonavaghata kuteregavui da iyavo kava inotanotai da i nuwagiura ma i akovi irakata na ke itakovi. Ma iyavo kava ti nakanani ma ededa yoghoyogho na kurisi vonavaghata kivi~debei da iakovi. E, Mamai, am kayowana kuberai da nakanani itupuwa.”

²²“Aku Mamai bera peyarina ivereku. Ma Mamai kava Natuna iakova bubuni. Ma Natuna na Mamai iakova bubuni. Ma iyavo kava Natuna ivinesi da ina Mamai ivi~debei kurisi na ti yavata Mamai iakova bubuni.”^r

²³Ma Yesu imiiritavire ma kana kivikivina kava kurisi ivona bo, “Kovi~nuwabiibai da God ivi~biibiinimi da weni berasi peyarina matamiyai kokitakitai. ²⁴Avonavonemi da peroperoveta ma kiikiivavo peyaris i kayowana da aviyavisina kokitakitai na ita~kitai ma kegha. Ma bade i kayowana da aviyavisina kovi~yanei na iti~yanei ma kegha.”

Sameriya wawayi biibiina ina miiba.

²⁵Vonaviyoyovana vibeyebeyena wawayina sago ivomiiri da Yesu ita~rubui. Ivona bo, “Bada, avi ana~berai da yawasa makamakii nonowina ana~panani?”^s

²⁶Ma Yesu ivonapotei bo, “Moses ina vonaviyoyovana kivi~yavi na kamoni aviyavisina iterei? Am nota ikikava?”

²⁷Ma ivonapotei bo, “ ‘God nuwanuwana kuna~viiya. Nuwanuwam kudubina, kanumim kudubina, am nota kudubina ma am rewapana kudubina God kuna~verei.’ Ma bade igiruma bo, ‘Ikikava tam mani kinuwaviina meym, nakanani kwinam nuwanuwana keviya.’ ”^t

²⁸Ma Yesu ivonei bo, “Kuvona bubuna. Nakanani keberai ma yawasa makamakii nonowina kuna~panani.”^u

²⁹Ma tomowina ke iti~nuwabiibai ma ina kayowana da tuna mani ku biibiina ita~tere meyei. Tuna kubiine Yesu ivi~tarakiyanei bo, “Igiruma da kwinaku kurina ati~nuwaviina na meni wawayisi kava kurisi ata~berai?”

³⁰Ma Yesu ivonapotei bo, “Tomowa sago Jerusalemuwai ivomiiri, ibaba iororu ku Jeriko. Ma keta borinai yapiyapi wawayisi tomowina ivowai. Kana gara irupami ma ivi~kiiyedarana kirakiyei da gisina kava ita~rabobo ma iverukuyowei. ³¹Ma taparoro badana sago nani ketanai ibaba ipisi da tomowina ikitai. Ma iveruvuvurei da ibaba inae. ³²Muriyai Livai tomowina sago ipisi da meni gawarinai tomowina ikenakena nake na berana sago iberai, ikitai ma iveruvuvurei da ibaba inae. ³³Ma murina vaghata na Sameriya tomowa ibaba da meni gawarinai tomowina ikenakena na kurina inekiibau. Ikitai da ivi~kamyuyuwai.”^v ³⁴Inae kurina

^r 10:22 Jon 3:35, 10:15 ^s 10:25-28 Mat 22:35-40; Mak 12:28-34 ^t 10:27 Lev 19:18; Deut 6:5 ^u 10:28 Lev 18:5 ^v 10:33-34 2Chr 28:15

ma kana gubaga ibunami, oira ma wain itepoi ma igerei. Ma ikavari, ina ku donki ivi~gerui ma ineyei numanumataya i ku numa. Ma yavata imakii mareba da ikoyagha bubuni. ³⁵Mara itom na ina kutu ivotawei da silva mane riririghisi ruwa iviia. Ma numa kana koyakoyagha iverei ma ivonei bo, 'Ita tomowa kekokoyagha bubuni. Ma mikedada weni manena ke kovokovoghina na ana~vovirame wike ma ku tepana ana~terei.'

³⁶Yesu weni miibiina ivi~kovini ma vonaviyoyovana vibeyebeyena wawayina kurina ivona bo, "Am nota ikikava? Weni wawayisi ivi~aroba kamosiyai na meni tomowina ivi~kwinana bubuna gubagubagina kurina?"

³⁷Ma ivonapotei bo, "Nani tomowina ivivi~kamyuyuwei."

Ma Yesu ivona bo, "Vaghina. Kenae ma tam bade nakanani keberai."

Yesu inumataya Mata ma Meri kurisi.

³⁸Yesu kana kivikivina yavata ibaba inenae da ku kwanatu sago inekiibau. Ma nani dobunai wavine sago kana vava Mata ivi~kiikiwesi ma irutinisi da kana numataya.^w ³⁹Mata tina kikei kana vava Meri ma tuna inae da Yesu kaena ririnai imakai da ina vibeyebeyena ivivi~yana bogai. ⁴⁰Ma Mata ina biga irakata da ivi~tinavirai tuna kubiine ivi~nuwapoya da inae Yesu kurina ma ivona bo, "Kuti~kamyuyuweku. Tiku kikei ivotereku da biga kudubina ina kiku kava aberabera. Kevonei da ini~viteku."

⁴¹Ma Bada ivonapotei bo, "Mata, Mata. Kegiyagiyaguwa ma bera peyarina kinuwapoya kirakiiyei. ⁴²Bera sago kava ibiibii kirakai ma tuna kuta~kayowei. Meri na bera biibiina ivinei da ke ini~wapai."

Yesu nipowana ketana ivi~beyesi.

(Mat 6:9-13, 7:7-11)

11 ¹Mara sago Yesu inae ku dobu sago ma iniponipowana. Inipowana ikovi na kana kivikivina sago ivonei bo, "Bada, Jon kana kivikivina ivi~beyebeyesi da ikikava ita~nipowana. Ma nakanani kuti~beyebeyekai da kata~nipowana."

²Ma Yesu ivonesi bo, "Maranai kona~niponipowana, kovona bo, 'Mamai,

Kam vava kavovokaravei.

Kainowi da am vikiiavona dobuwai ina~makai.

³ Mara nonowa kakii vavai keverekai.

⁴ Ma wawaya i bera beroberosi kurikai kanotatawei na nakanani akii bera beroberosi kenotatawei.

Kevi~nowekai da ruyagha ke kana~panani.' "

⁵Ma bade ivonesi bo, "Mikedada didibarai kwinam sago kurina kuta~nae ma kuti~nowi bo, 'Kwinaku, puwata gisina kuta~vereku ⁶iyamna kaku

^w 10:38-39 Jon 11:1

numataya sago wekarakava dobu rabarabai ipisi ma ke sago aviyavisina gwabikuwai da ata~verei ita~kam.’ 7Iyi tam nakanani kuti~nowi na kwina nuna kamonai ina kayowana da ita~vonapotem bo, ‘Kenetaweyana! Ke ana~vomiiri da ani~vitem. Matuketa agudui ikovi, ma natunatuku yavata kakenakena.’ 8 Avonavonemi, nakanani ita~vonapotem ma kegha da ina~vomiiri da puwata ina~verem. Avi kubiine? Ke tam kwina kubiine da ini~vitem ma kuvi~nowi kirakai, kuvi~tepatora ma ke kutinimaya, tuna kubiine ina~vomiiri ma am nuwapoya kudubina ina~berai. 9 Tuna kubiine avonavonemi da kovi~nowi da God ina~veremi. Koekwa da ami kayowana kona~panani. Kokiipowapowara da God matuketa ina~votawei. 10 Iyavo kava God kurina ini~nowi na kudubisi kurisi ina~verena. Iyavo kava inekwa na i kayowana ina~panani. Ma iyavo kava ina~kiipowapowara na matuketa ina~votawei kubiisi. 11 Mikeda natum ita~pisi ma iyana kubiine iti~nowi kurim na mota kuta~verei, bo? Kegha taweyana. 12 Bo kiu pupuna kubiine iti~nowi kurim na gwaghagwagha kuta~verei, bo? Kegha taweyana. 13 Tami na wawaya beroberomi ma kegha da koakovi da natunatumi kurisi puyo biibiisi kovereveresi. Ma ami Mamai kunumai na wawaya biibiina. Koni~nowi na Kanuma Vovokaravina ina~veremi.”

Yesu ma Berusiburu.

(Mat 12:22-30; Mak 3:20-27)

14 Mara sago Yesu kanuma berona tomowa sago gwabinai ikwavini, kanumina iberai da tomowina ke kovokovoghina da iti~sisiya. Ikiibutawei inae na tomowina sisiya ivi~karei ma koroto ghamana weni berana ikitai da ivi~deyei. 15 Ma wawaya viya ivona bo, “Yesu ina rewapana kanuma beroberosi i kiivavo Berusiburu gwabinai iviia da kanuma beroberosi ekwavikwavinisi.”^x

16 Ma viya na Yesu irubui, ivi~nowi da bera ghamana ita~berai, iti~matakira da ina rewapana God gwabinai iviia.^y 17 Ma Yesu i nota iakovi ma ivona bo, “Mikeda kiivavo sago ina wawaya ita~totoyaraghi da dam ruwa na nani kiivavona ina rewapana ita~gisi. Bo mikeda dam sago kamonai rakaraka ruwa iti~kawapata na nani damna ke ita~miirikikina, ita~peku. 18 Seitan tuna mani ina wawaya yavata iti~kawapata na ke kovokovoghina da ina vikiivavona ita~miirikikina. Kovonavona da Berusiburu rewapana ivereku da kanuma beroberosi akwavikwavinisi, tuna kubiine weni nakanani aisisiya. 19 Ma mikeda Berusiburu rewapana ita~vereku da kanuma beroberosi ata~kwavinisi na kami kivikivina na rewapana iyi gwabinai iviia da ekwavikwavinisi? Tami mani kami kivikivina ina~vonemi da tami koibero. 20 Ma taku na God imana gwabikuwai da ina rewapanai akwavikwavinisi na aidebei kurimi da God ina vikiivavona inekiibau.”

^x 11:15 Mat 9:34, 10:25 ^y 11:16 Mat 12:38, 16:1; Mak 8:11

²¹“Tomowa rewapanina ere kapiyina ina numa ini~tarapaparanei na ina sawara kudubina ina~makai bubuna. ²²Ma wawaya sago rewapana kirakiina ina~kayaya kurina da ina~ghekuyowei na ina sawara ma nani kapiyina tomowina ivivi~tumaghanei na peyarina ina~kavari ina~nae da sawarisi turaturana yavata ina~rereghi.”

²³“Tuna kubiine meni wawayina ke kwinaku na ikawapateku. Ma meni wawayina ke iti~viteku da yavata kata~vivikiidaburana na aku biga eresoresotawei.”^z

Kanuma berona ivovira.

(Mat 12:43-45)

²⁴“Kanuma berona wawaya ina~kiibukuyowei na warereyai ina~baba yawara, gawara inekwai da ini~yakam, ma ke ina~panani. Ma ina~vona bo, ‘Aku numa avoterei na ana~vovira nake.’ ²⁵Ina~nekiibau na ina~kitai da wawaya numa igigiri ma bera peyarina itere bubuni. ²⁶Vaghina ma ina~nae da kanuma beroberosi bero kirakiisi miikovimaruwa ina~rutinisi ma peyarisi ina~vovirame tomowina kurina da gwabinai ina~runuma. Kunona tomowina ina yawasa ibero. Ma peyarisi ina~runuma na ina yawasa ina~bero kirakai.”

Nuwabiibai vaghata.

²⁷Yesu ivivi~sisiya ma wavine sago koroto kamoni ikiirara bo, “Am maduwa iti~nuwabiibai da ivi~tuwem ma ivi~susum.”

²⁸Ma ivonapotei bo, “Ma iyavo kava God vonana ini~yanei ma ina~votekatekei na God ini~biibiinisi da i nuwabiibai ina~rakata sasara.”

Wawaya matakira ikayokayowei.

(Mat 12:38-42)

²⁹Yesu gwabinai koroto irakata kirakai ma ivonesi bo, “Weni kimtina na wawaya beroberosi, ekayokayowei da matakira ghamana ita~kitai ma ke sago matakira ana~veresi da sago kava ina~kitai, tuna na Jona ina matakira.^a ³⁰Ikikava Jona ivi~matakira Nineva damsi kurisi, nakanani Wawaya Natusi ini~matakira weni kimtina kurisi.^b ³¹Vitupavira kana mara ina~pisi na Seba damsi i kiivavo wavinena ina~vomiiri ma ina~vonakiiyaragha da wawaya weni kimtina kamoni na berabero wawayisi. Mara katamaninai nani wavinena dobu rabarabai ibaba inae Kiivavo Soromon kurina da ina nuwagiura iti~yanei. Ma karako weni maranai, wawaya sago inekiibau ma tuna na Soromon ighekuyowei.^c ³²Jona idima Nineva damsi kurisi na i berabero ivinimaye ma imiirikupukuputei. Ma mara damoni Nineva damsi ina~vomiiri ma

^z 11:23 Mak 9:40 ^a 11:29 Mat 16:4; Mak 8:12 ^b 11:30 Jon 3:4 ^c 11:31 1Kgs 10:1-10; 2Chr 9:1-12

ina~vonakiiyaragha da wawaya weni kimtina kamoni na berabero wawayisi. Ma karako wawaya sago inekiibau ma tuna na Jona ighekuyowei.”^d

Tupuwa kana yasegana.

(*Mat 5:15, 6:22-23*)

³³“Wawaya rampa ina~kapuni na ke ina~teregavui ma bade ke bayawa vivikuratabuna kamoni ina~terei. Kegha, ini~rorokei da iyavo kava ina~rui ku numa na yaseganina ina~kitai.”^e ³⁴Matami na tupuwimi kana kibe. Matami biibiisi da kokitakita bubuna na yasegana gwabimiyai da tupuwimi inunui. Ma matami beroberosi da ke kota~kitakita na nubakutuwa gwabimiyai da tupuwimi inunui. ³⁵Tuna kubiine kokitaruvimi da yasegana gwabimiyai ina~makai ma ke nubakutuwa. ³⁶Mikeda yasegana gwabimiyai ma tupuwim kamoni nubakutuwa kegha na yasegana gwabimiyai ina~rakata da yaghiyaghina tupuwimi kudubina ina yasegana yavui. Tuna nakanani ma kibe gweyurina ita~kamowanimi.”

Nuwapoya miikovimasago.

(*Mat 23:1-36; Mak 12:38-40*)

³⁷Yesu ivi~sisiya ikovi ma Perisi sago ipisi kurina ma ivonei da yavata ita~nae da ina numiiyai ita~kam. Inae ma Yesu irui ina ku numa ma nevanenanai ikenavipika da ita~kam. ³⁸Ma Perisi tomowina ivi~deye kirakiiyei da Yesu i kiki ke ita~nunuri, imana ke ita~tepokowakowai. ³⁹Ma Bada Yesu ivona bo, “Tami Perisi dami dabira ma redu kupusi kotepotepokowakowa, ma kamosiyai na panikowa ma nota dowadowasi itupo. ⁴⁰Neghaneghami! God ke kupuna kava ita~yamoni ma kamona yavata. ⁴¹Aviyavisina ami dabira kamoni na konuwatawei ma moyamoyakisi kurisi koverena. Nakanani kona~berai na kudubina kona~gigiri da God ku matana na biibiina kavakava.”

⁴²“Tami Perisi dami, koti~nuwapoya kirakai iyamna bera gisigisisi konununura bogai ma bera ghamaghamasi ke kota~beraberai! Vane ruguruguna ami vao kamoni koiyiyavi da viya ma ruguruguna imaruwa kamosiyai na sago koviiviyi da Taparoro Numana kamoni God kurina kosuwawara. Ma bera maninisi wawaya kurisi ke kota~beraberai, ma bade God nuwanuwana ke kota~viiya. Bera gisigisisi koberaberai na vaghina, ma bade ku tepana na bera ghamaghamasi yavata kota~beraberai.”^f

⁴³“Tami Perisi dami, koti~nuwapoya kirakai, iyamna ami kayowana ghamana da koti~wawayaghama, tuna kubiine kiki numasi kamoni wawaya ghamaghamasi kii gawarai komakamakiivipika ma bade

^d 11:32 Jon 3:5 ^e 11:33 Mat 5:15; Mak 4:21; Luk 8:16 ^f 11:42 Lev 27:30

vigimara gawarisiyai ami kayowana da wawaya ina~vokaravemi.

⁴⁴Tami Perisi dami, koti~nuwapoya kirakai, iyamna tami nakanani ma karawaga ke gwagwagwarina. Wawaya tepanai ina~baba ma ke itakovi da kaesi gaburina na wawaya tupuwina idogoi.”

⁴⁵Ma vonaviyoyovana vibeyebeyena wawayina sago ivona bo, “Bada, weni nakanani kisisiya na tokai yavata kevonavonavigibowikai.”

⁴⁶Ma Yesu ivonapotei bo, “Tami bade vonaviyoyovana vibeyebeyena wawayimi, koti~nuwapoya kirakai, iyamna vita ghamaghamasi wawaya kovereveresi ma ke ruvaruvana da ita~kavari. Ma bade ke kota~vovororona da koti~vitesi. ⁴⁷Koti~nuwapoya kirakai, iyamna ami kaekiki mau God ina peroperoveta ivi~kiivunuwana ma idogosi. Ma tami na meni gawarisiyai idogosi na kii matakira kopasipasi. ⁴⁸Nakanani koberaberi na koimamatara meyemi da ami kaekiki i berabero koivaghinei iyamna ti na ivi~kiivunuwana ma tami na kii matakira kopasipasi. ⁴⁹God namada iakovi da nakanani kota~berai tuna kubiine ivona bo, ‘Aku peroperoveta ma aposol ana~vonatawesi kurisi. Ma viya ini~kiivunuwana ma viya ini~tupaketowanesi.’ ⁵⁰Dobu karenai da ku karako peroperoveta peyarisi ivi~kiivunuwana ma tarasi isororo na God weni kimtina ini~wavumi, tami biwana kudubina kona~viya. ⁵¹Abel tarana kubiine ma bade Zekaraya tarana kubiine, tuna suwara kapuna kana kema ma Taparoro Numana basunai ikiivunui da irabobo. Vonavaghata Abel ina mariyai ipisi da ku Zekaraya na kudubisi i rabobo kubiine na biwana God weni kimtina ina~veremi.”[§]

⁵²“Tami vonaviyoyovana vibeyebeyena wawayimi, koti~nuwapoya kirakai, iyamna koiketagudugudu da wawaya vonavaghata ina ku numa ke ina~ru. Tami mani ke kota~ru ma bade iyavo kava i kayowana da ita~ru na koitarapaparanesi.”

⁵³Ma Yesu nani dobuna ivoterei da inae. Ma tuna maranai Perisi damsi ma vonaviyoyovana vibeyebeyena wawayisi ivi~karei da Yesu kurina nuwanuwasi ipughupughu da yavata ivivi~kawapata. Ma mara nonowa Yesu kurina vitarakiiyana bogii ma bogiiyai itereterei da ivivi~kaetina. ⁵⁴I kayowana da Yesu iti~sisiya bero na ita~paniya.

Yesu wawaya miiriruwaruwasi ivi~sisiyesi.

(Mat 10:26-27)

12 ¹Nani maranai koroto ghamanakina ivi~kiiriyeriyeyana da wawaya ivivi~kiipasipasiyana. Ma Yesu sisiya ivi~karei, kana kivikivina kava ivonesi bo, “Perisi damsi na miiriruwaruwasi ma viviberosi. Kokitaruvimi da nani yist na ke ina~damana

§ 11:51 Gen 4:8; 2Chr 24:20-21

kurimi.^h ²Ma mara sago wawaya i bera gavugavusi kudubina na God ini~debei ma bade ina~berai da aviyavisina kudubina guduguduna na ina~votawei.ⁱ ³Aviyavisina didibarai koisisiyei na madeghai God sisiyisi ini~debei da wawaya peyarisi ini~yanei. Ma aviyavisina numa kamona wawaya tinisiyai koisisiyakarakaravei na tuna matarai sisiyisi peyarina ina~rukaghei.”

Iyi kota~yabumanei?

(Mat 10:28-31)

⁴“Turaturaku, avonavonemi da iyavo kava ina~kiivunumi na ke kona~yabumanesi. Ina~kiivunumi ma murinai ke kovokovoghina da aviyavisina berona ina~berai kurimi. ⁵Ma ani~beyemi da meni wawayina kota~yabumanei. Tuna na God ma ina rewapana emakamakai da ina~kiivunumi ma rabobo murinai ku keyama karakaratina ina~tawemi. Vonavaghata, tuna wawayina kota~yabumanei.”

⁶“Aririta miikovi kota~gimari na miiyanisi igisi kirakai. Ma kegha da God na aririta sago kava ke ini~notawapei. ⁷Vonavaghata, God uyawim peyarina ivi~yavi ikovi, iakovi da viya. Ke kona~yabumana, tami God kurina miiyanimi irakata kirakai ma enotanotimi. God ku matana aririta peyarina koghekuyowesi.”

Keriso ina wawaya.

(Mat 10:32-33, 12:32, 10:19-20)

⁸“Avonavonemi, wawaya kurisi koni~debei da tami na aku wawaya ma taku Wawaya Natusi nakanani ana~berai kubiimi, God ina aneya maghinosiyai ani~debei da tami na aku wawaya. ⁹Ma kona~vonaveyiyeku na God ina aneya maghinosiyai bade ana~vonaveyiyemi.”

¹⁰“Wawaya ini~avaberoweku na kovokovoghina da God i berabero ina~notatawei. Ma Kanuma Vovokaravina ini~avaberowei na God ke ina~notatawei.”^j

¹¹“Wawaya ina~patumimi ma ina~rutinimi da kiki numasi kamona ma kwanatu babadisi ma kiikiivavo maghinosiyai kona~miiri da ini~tupavireviremi. Ma ke koni~nuwapoya da ikikava kona~vonapotesi bo kami papara kona~vowai,^k ¹²iyamna nani marasiyai Kanuma Vovokaravina ini~beyemi da ikikava koni~sisiya.”

Mura wawayina neghaneghana.

¹³Tomowa sago koroto kamona Yesu ivonei bo, “Bada, aku tuwa kevonei da akii mamai ina buderi nevanevana ina~vereku.”

^h 12:1 Mat 16:6; Mak 8:15 ⁱ 12:2 Mak 4:22; Luk 8:17 ^j 12:10 Mat 12:32; Mak 3:29

^k 12:11-12 Mat 10:19-20; Mak 13:11; Luk 21:14-15

¹⁴Ma Yesu ivonapotei bo, “Aku tomo, ke sago iyai rewapana ita~vereku da ami mamai buderina ata~rereghi.” ¹⁵Ma peyarisu ivonesi bo, “Kokitaruvimi da ke kona~vomatamatighana kirakai. Ami mura ma ami sawara ina~rakata na yawasa vaghata ke ina~veremi.”

¹⁶Ma weni miibiina ivonesi bo, “Mura tomowina sago iyaba da iti~maghara ¹⁷ma ina vavai irakata. Ma ivi~nuwanotanota bo, ‘Avi ana~berai? Numa kweta ke ruvaruvana.’ ¹⁸Muriyai ivona bo, ‘Agunai weni nakanani ana~berai. Aku numa kweta gisigisisi ana~rika ma ghamaghamasi ana~vowa da aku maghara ma aku sawara ana~vovidaburana bubuna. ¹⁹Ma ana~vona bo, “Taku vaghina, aku mura irakata da mara gurina ana~kam, anuma ma ani~nuwabiibai.”~’ ²⁰Ma God nani tomowina ina~vonei bo, “Tam neghanegham. Weni didibarinai am yawasa ana~viitawei da kuna~rabobo. Ma aviyavisina kudubina kuvovidaburi ma kuvivi~maghari na iyi ini~rapenei?””

²¹Ma bade ivonesi bo, “Iyavo kava enotanota meyesi ma dobu ina sawara ina~vovidaburana na ikikava itupuwa nani mura tomowina kurina na nakanani ina~tupuwa kurisi. God ita~notanotai ma kanumisi ina mura ita~vovidaburana na kegha.”

God kovi~tumaghanei ma ke koni~nuwapoya.

(*Mat 6:25-34*)

²²Muriyai Yesu kana kivikivina ivonesi bo, “Tuna kubiine avonavonemi da ami yawasa dobuwai na ke koni~nuwapoyei da aviyavisina kona~kani ma aviyavisina kona~kotei. ²³Ami yawasa na ke kam kava kubiine ma tupuwimi na ke gara kava kubiine. ²⁴Oghogha kokitisi. Ke ita~wayowayowa ma ke ita~vivimaghara. Ma God ikanikanisi. Ma tami na ekayokayowana kirakiiyemi, ke kiu nakanani. ²⁵Ma nuwapoya notasi ke ini~vitemi da ami yawasa gisi vaghina ini~gurini. ²⁶Ma bade ke ini~vitemi da bera gisi korekorena ina~tupuwa. Tuna kubiine avi kubiine bera peyarina koinuwapoyei? ²⁷Saru kokitai, dipiiyai egogogo wapawapa. Ke ita~vovobagibagi ma kii gara ke ita~popopo ma kitasi ibiibii kirakai da Kiiivavo Soromon kana gara biibii kirakiina ighekuyowei.¹ ²⁸Inamona na karako egogogo ma maram wawaya ina~kapuni ma kegha da God ikotevunaghisi. Inamona ikotevunaghisi ma tami iyavo kava ami vitumaghana igisi na bade ini~kotevunaghimi.”

²⁹“Kam ma uma ke kona~nota kirakiiyei ma ke koni~nuwapoyei. ³⁰Iyavo kava God ke ita~vivotumaghanei na kam ma uma inuwapoyei ma ekwekwa kirakiiyei. Ma tami na ami Mamai namada iakovi da aviyavisina kokayokayowei. ³¹God ina vikiivavona konekwai na bade ku tepana ami kayowana dobuwai ina~vokiibuwei.”

¹ 12:27 1Kgs 10:4-7; 2Chr 9:3-6

Kunuma kana mura.

(Mat 6:19-21)

³²“Tami aku sipu yavona na ke kona~yabumana, iyamna ami Mamai inuwabiibai da ina ku vikiivavona korui ma rewapana evereveremi da yavata koni~kiivavo patapata. ³³Ami mura kovi~gimara ma mane na moyamoyakisi kona~veresi. Ami kutu ku kamona na kunuma kana mura konuwani, ke dobu kana mura. Kunuma kana mura na ke ina~ravuwa, ke meyani da ina~kovi, yapiyapisi ke ina~kavari, ma kaniketekete ke ina~kani. ³⁴Meni dobunai ami mura kovovoidaburana na bade nuwanuwami na nani dobunai.”

Matami ekarata ma kona~banenega.

³⁵“Ami rampa kokapuna ma kokitaruvai da mara nonowa ina~karakarata. Ma bade kovi~gara, kovovunagha meyemi da biga kubiine.^m ³⁶Koberai da tami nakanani ma bigabiga wawayisi ita~vivikoyakoyagha da i bada kamporaghai ina~vovira ku numa. Kurisi ina~nekiibau ma ina~kiipowapowara na yaghiyaghinai matuketa ina~votawei.ⁿ ³⁷Ina~kitisi da ebanebanenega na ini~nuwabiibii kirakiiyesi. Vonavaghata avonavonemi, nani badana ina~tereoruwe meyei da bigabiga kana gara ina~kotei ma ina~vonesi da ina~makai ma ina~kam ma tuna mani ina~koyaghisi. ³⁸Vona bubuna da i bada didibarai ina~vovira ku numa ma ina~pananisi da patana da ebanebanenega na ini~nuwabiibai. Namanaki kokorereko kana viruwa bo viarobina kamoni ina~nekiibau kurisi ma kegha da matasi ina~kitakita na ini~nuwabiibii kirakiiyesi. ³⁹Ma sago ana~vonemi, weni tuna damina kovii bubuni. Mikeda numa badana itakovi da avi maranai yapiyapi wawayina ita~pisi na ina numa iti~tarapaparanei da yapiyapina ke ita~gavovori.^o ⁴⁰Tami bade nakanani kona~vovunagha ma kona~banebanenega. Mara sago kona~notanotai da Wawayata Natusi ke ita~pipisi ma nani kamoni ina~nekiibau.”

Bigabiga patupatutuna bo ke patupatutuna.

(Mat 24:45-51)

⁴¹Pita ivona bo, “Bada, weni miibiina na tokai kava kubiikai bo wawayata peyarina kubiisi?”

⁴²Ma Bada Yesu ivonapotei bo, “Numa badana bigabiga sago patupatutuna ma nuwanuwagiurina ina~vinei da bigabiga peyarisi kii koyakoyagha. Ma rewapana ina~verei da ini~badesi ma kii miya ma kii vavai ina~rerereghi. ⁴³Numa badana ina~vovira ma ina~kitai

^m 12:35 Mat 25:1-13 ⁿ 12:36 Mak 13:34-36 ^o 12:39-40 Mat 24:43-44

da ekoyakoyagha bubunisi na ini~nuwabiibiiyei. ⁴⁴ Vonavaghata avonavonemi, rewapana ghamana ku tepana ina~verei da aviyavisina kudubina rapenai na ku imana ina~terei da ina~koyaghi. ⁴⁵ Ma mikeda bigabiga kii koyakoyagha ita~vona bo, 'Aku bada inae ma mara gurina murinai ina~vovira,' na iti~karei da bigabiga wivinesi ma tomotomowisi ita~widiwidi kirakiyesi, ita~guraguramodi ma itumuma neghanegha. ⁴⁶ Mara sago nani berasi ina~beraberi na ina bada ina~nekiibau da ini~tataghani. Ma kovogha ghamana ina~verei ma ina~kwavini da iyavo kava ke ita~votekateka na ku kamosi ina~rui da yavata ina~makai."

⁴⁷ "Meni bagibagi wawayina iakovi da avi bigana kava ina bada ekayokayowei da ina berai ma ke ita~vovovunagha ma ke ita~votekateka na kovogha ghamana ina~viya, kana widi ina~peyari kirakai. ⁴⁸ Ma meni bagibagi wawayina ke itakova bubuna da aviyavisina kava ina bada ekayokayowei, ma ina~bera beroi na kana widi ke ita~peyari. Tami iyavo kava puyo ghamaghamasi God gwabinai koviiya na ekayokayowei da kona~vere meyemi da biga ghamaghamasi kona~berai. Ma bade tam iyai da God itumaghanem ma bera peyarisu ku imam iterei da kuna~koyaghi na ekayokayowei da nani vitana ghamana kuna~kavara bubuni."

Vimakiibogebogeyana.

(Mat 10:34-36)

⁴⁹ "Apisi ku dobu na keyama karakaratina akavarapiyei, ma aku kayowana da namada ita~karata bubuna. ⁵⁰ Ma kunona babataito^p sago damina ana~viya ma ere nuwapoyiku aikoyakoyagha da tuna berana ina~kovi.^q ⁵¹ Konotanotai da apisi ku dobu da makiinuwapota ina~tupuwa, bo? Kegha, avonavonemi da apisi na kubiiku vimakiibogebogeyana ina~tupuwa. ⁵² Karako weni marana ma nake na rakaraka kamonai wawaya miikovi na ini~makiibogebogesi da wawaya aroba ivi~ruwa ini~kawapatesi bo wawaya ruwa ivi~aroba ini~kawapatesi. ⁵³ Wawaya ini~kiitawetaweyana da mamai natuna tomowina ini~ghaviyei ma bade natuna ina mamai ini~ghaviyei. Maduwa natuna wavinena yavata ini~ruwa ma bade natuna wavinena ina~vomiiri da ina maduwa yavata ini~ruwa. Ma kwabura rawana wavinena ini~kawapatei, ma bade rawana wavinena ina~vomiiri da kwabura ini~kawapatei."^r

Ikikava wawaya akova ina~viya da bera sago ina~tupuwa.

(Mat 16:2-3)

⁵⁴ Yesu koroto ivonesi bo, "Kwavu dumadumasi kona~kitai da dipiiyai ighegheyana na kokayokayovona bo, 'Garewa ina~katuna,' na

^p 12:50 'Babataito' na Yesu ina vokwarakwara ma rabobo isisiyei. ^q 12:50 Mak 10:38
^r 12:53 Mic 7:6

kovonavona bubuna, nakanani ina~tupuwa. ⁵⁵Ma damina koviiyiya da yavara everaverau na kokayokayovona bo, ‘Madegha ina~muyamuya kirakai,’ na kovonavona bubuna, nakanani ina~tupuwa. ⁵⁶Tami miiriruwaruwami, iyamna dobu ma kunuma kokitakitai na akova koviiyiya da aviyavisina ina~tupuwa. Ma avi kubiine karako aviyavisina etuputupuwa na damina ke kota~viiviiya?”

Kami ghavighaviya yavata ami piropiro kovi~maniniya.
(*Mat 5:25-26*)

⁵⁷“Avi kubiine ke kota~vivarapiri meyemi da meni berana na maninina? ⁵⁸Wawaya yavata koni~kawapata ma kona~vomiiri da vitupavira badana kurina da ami vikawapata iti~maniniya, na kobera tovoni da ketiyai tami mani ami piropiro koni~maniniya. Ke koni~maniniya na kam ghaviya ina~tinakwarokwarom vitupavira badana kurina. Ma tuna ina~vonakiiyaragha da kubera beroi ma seri wawayina ku imana ina~terem. Ma tuna ina~rutinim da ku gabura ina~terem. ⁵⁹Avonavonemi da gabura kamonai kuna~makii kirakai da kam kovogha kudubina kuni~miiya yavui.”

Ami berabero kona~miirikupukuputei bo kona~rabobo.

13 ¹Wawaya viya Yesu ivonei bo, “Pailat ina seri wawayisi inae da Gariri damsai viya ivi~kiivunuwana maranai i ghamoghamo suwarisi ivovovunagha da ita~kapuna. Ma wawayisi tarasi na ghamoghamosi tarasi yavata ivi~sagoi.” ²Ma Yesu ivonapotesi bo, “Weni nakanani irabobo kubiine na konotanotai da nani Gariri damsai na i berabero irakata, ke nakanani ma Gariri damsai viya, bo? ³Avonavonemi da kegha! Ma tami na ami berabero ke koninimaye i ma ke kona~miirikupukuputei na peyarimi bade ami yawasa koni~wapai. ⁴Ma nani wawayisi ivi~18 Jerusalem kamonai irabobo maranai Silowam numana ipeku ku tepasi na konotanotai da ti i berabero irakata kirakai, ke nakanani ma wawaya viya Jerusalem kamonai, bo? ⁵Avonavonemi da kegha! Ma tami na ami bera beroberosi ke koninimaye i ma ke kona~miirikupukuputei na peyarimi bade ami yawasa koni~wapai.”

Kii ke itame miibiina.

⁶Ma Yesu weni miibiina ivonesi. “Tomowa sago ina vao kamonai koweya ivoni. Ma inae da koweya amena itekwai ma ke sago ita~panani. ⁷Ma ina vao kana koyakoyagha ivonei bo, ‘Taku madegha aroba avi~veruvira wike da weni kiina arurupoti ma amena aekwekwa kavai. Ketaratawei! Avi kubiine tano muina kava eviiviiya?’ ⁸Ma vao kana koyakoyagha ivonapotei bo, ‘Bada, tavoterei da madegha sago ina~miiri. Ma nani kamonai kiina ana~koyagha bubuni, kunukununa ririnai

ana~koini ma mugu ana~tawei da ramramna muina ina~viiya. ⁹Ma maram madeghinai iname boni na ibiibai. Ma kegha, na tataratawei.’ ”

Yesu wavine gubagubagina ivi~yawasi.

¹⁰Viyakam marana sago kiki numana kamoni Yesu ivivi~beyebevena. ¹¹Ma wavine sago nani kamoni, kanuma berona gwabinai iberai da madegha 18 igubaga, kuputuwana itinarukumi da ke kovokovoghina ita~miirimanini. ¹²Ma Yesu wavinena ikitai na ikwatui da koroto ku maghinosi ita~pisi. Ma ivonei bo, “Wavine, avovotawem, karako weni gubagina ekiikiibutawem.” ¹³Imana ku tepana iterei na yaghiyaghina wavinena kuputuwana ivi~kiimaniniyei da God ivi~ghegheni.

¹⁴Ma kiki numana badana nuwanuwana ipughu da Yesu viyakam maranai wavinena ivi~yawasi. Tuna kubiine koroto kiki numana kamoni ivonesi bo, “Mara miikovimasago kamoni na biga taberaberi. Nani marasiyai kona~pisi da kona~bunama. Ma ke viyakam maranai kona~pisi.”^s

¹⁵Ma Bada Yesu ivonapotei bo, “Tami miiriruwawami! Viyakam maranai peyarimi sago sago duma ami ghamoghamo uravisi kona~rupama ma i numa kamoni kona~rutinakiibuwesi ku okowa da inuma. ¹⁶Weni wavinena na Abraham tupurereghina ma tuna Seitan ikutatani da madegha 18 ikovi. Kade aviyavisina ikutani na viyakam maranai kata~rupami, bo kegha?” ¹⁷Yesu weni nakanani ivi~sisiya na iyavo kava ivivi~kawapatei na ivinimaya. Ma wawaya peyarisi ivi~nuwabiibai da bera ghamaghamasi ipeyari iberaberi.

Kiiroko peina miibiina.

(Mat 13:31-32; Mak 4:30-32)

¹⁸Muriyai Yesu ivona tovonisi bo, “God ina vikiivavona na ikikava? Aviyavisina kurina ana~vonagubai? ¹⁹Tuna nakanani ma tomowa kiiroko peina iviia da ina vao kamoni ivoni. Peina igogo da ivi~kiidagima da kiu bogii ma bogiiyai ragharaghanai itowatowei.”

Yist Miibiina.

(Mat 13:33)

²⁰Ma Yesu ivona tovana meyesi bo, “God ina vikiivavona na aviyavisina kurina ana~tere tovonisi? ²¹Tuna na nakanani ma yist. Wavine yist gisina iviia ma parawa ghamana kamoni iterei ma ivoviravirai. Ma yist na parawa inunui da kapawina irakata.”

^s 13:14 Exod 20:9-10; Deut 5:13-14

Matuketa gisina.
(*Mat 7:13-14, 21-23*)

22 Yesu ivomiiri ku Jerusalem na keta borinai kwanatu ma meyagai kamosiyai ivivi~beyebejena. 23 Ma wawaya sago ivi~tarakiiyanei bo, “Bada, wawaya ke peyarina yawasa makamakii nonowina ina~panani, bo?”

Ma ivonapotesi bo, 24 “Kovi~paparana da ku matuketa gisina kona~ru, iyamna wawaya ipeyari ina~bera tovonu da ina~ru ma kara ke kovokovoghina. 25 Marana ina~pisi da numa badana ina~vomiiri da matuketa ina~gudui. Ma matarai kona~miiri ma kona~kiikiipowapowara ma kona~vivinowi kurina bo, ‘Bada, matuketa kevtawei kubiikai.’ Ma numa badana ina~vonemi bo, ‘Ke atakovimi! Mimei kovi~piyana?’ 26 Ma kona~vonapotei bo, ‘Rorova takam ma tuma patapata ma akii meyagiyai kuvivi~beyebejena.’ 27 Ma numa badana ina~vona meyemi bo, ‘Ke atakovimi. Mimei kovi~piyana? Abaremi, konetaweyana. Peyarimi na berabero wawayimi!’^t 28 Tuna maranai koni~tutuwana ma okemi koni~tarakikitei iyamna tami na kupunai, ma Abraham, Aisiki, Jeikap ma peroperoveta peyarisi kona~kitisi da ti na God ina vikiivavona kamonai.^u 29 Ma dobu matatupina ruwamaruwa kamosiyai wawaya ina~riyesi ma kaporagha kubiine ina~makiivipika God ina vikiivavona kamonai.^v 30 Vonavaghata da wawaya viya karako imuri na nani maranai ini~nao, ma wawaya viya karako inao na nani maranai ini~muri.”

Yesu Jerusalem kubiine ivi~nuwapoya.
(*Mat 23:37-39*)

31 Nani maranai Perisi damsi viya ipisi Yesu kurina ma ivonei bo, “Weni dobuna kekiibutawei kenae iyamna Kiivavo Herodi ina kayowana da ina~kiivunum.”

32 Ma ivonapotesi bo, “Konae da nani kukou dipa kovonei bo, ‘Karako ma maram na kanuma beroberosi ana~kwavinisi ma wawaya gubagubagisi ani~yawasisi, ma mara viarobina kamonai na aku biga ani~kovini.’ 33 Vonavaghata da karako, maram ma mara kana viaroba na biga ke ana~voterei, aku kayowanai ana~nenae. Ma bade vona bubuna da peroperoveta na ke Jerusalem kupunai ita~raborabobo.”

34 “O, Jerusalem, Jerusalem! Tami peroperoveta kovi~kiivunuwana. Ma iyavo kava God ivonatawesi kurimi na wakimiyai koravisi da kovi~rabobosi. Mara ipeyari akayokayowei da ikikava kokoreko

^t 13:27 Psa 6:8 ^u 13:28 Mat 22:13, 25:30 ^v 13:28-29 Mat 8:11-12

wavinena mapemapena gaburinai natunatuna ekiikiividabudaburana da kii papara ita~vowai na nakanani Jerusalem dami kubiimi ata~berai. Ma tami kobara. ³⁵Damina kota~viia da God ivoteremi da ami numa kwebuna. Avonavonemi da ke kona~kita meyeku ina~nenae da mara sago kuriku kona~vona bo, 'God ini~biibiinim, tam Bada avanai kepipisi!' ”^w

Yesu tomowa ivi yawasi.

14 ¹Viyakam marana sago Yesu inae da Perisi damsi i bada ina numiiyai ita~kam. Ma Perisi damsi viya ivivi~matatete bubuni da ita~kitai, vonaviyoyovana iti~kiigiyeyi bo kegha. ²Ma tomowa sago ipisi Yesu ku maghinona, tomowina na tupuwina gwarugwaruna. ³Ma Yesu vonaviyoyovana vibeyebeyena wawayisi ma Perisi damsi ivi~tarakiiyanesi bo, “Vonaviyoyovana kamonai ivi~vaghinei da viyakam maranai wawayi tiyawasi bo kegha?”

⁴Ma peyarisi ivi~kawapotapota. Vaghina ma Yesu tomowina ivotovoni da ivi~yawai ma ivonatawei inae. ⁵Ma ivonesi bo, “Viyakam maranai natum bo am ghamoghamo ita~peku ku dogo kamona na kuta~kitakuyowei bo yaghiyaghinai kuta~tinepai?”^x

⁶Ma ke sago ikikava ita~vonapotei.

Viwawayaghama miibiina.

⁷Yesu ikitai da kam kubiine na wawayi gawara biibiisi ivinevinei da ita~makai na weni miibiina ivi~isisiyeyi. ⁸“Iyi tam tavine kamna kubiine kam sisiya kuviiya ma kuna~pisi na ke wawayi ghamaghamasi kii gawarai kuna~makai. Mikeda wawayi sago kana vava irakata da ighekuyowem kana sisiya iviia da ina~pisi.” ⁹na kam badana ina~vonem bo, ‘Kevomiiri ma ita tomowa weni gawarina ina~viia.’ Ma tam kuninimaya da wawayota kurisi kuna~nae da kamosiyai kuna~makai. ¹⁰Ma weni nakanani kuta~berai. Tavine kamna badana kam sisiya ita~vonatawei da kuta~pisi na wawayota kamosiyai kuta~makai. Ma badana ita~pisi da ita~vonem bo, ‘Kwinaku, keghae ku gawara biibiina.’ Ma vaghina, wawayi maghinosisiyai ita~rutinim wawayi ghamaghamasi i ku gawara da kam vava ita~rakata. ¹¹Iyavo kava ekayokayotata ma ekayokayowei da ini~wawayaghama na God ina~tereoruwesi. Ma iyavo kava eteretereoruwe meyesi na God ina~terepisi da ini~wawayaghama.”^z

¹²Ma Yesu, Perisi damsi i bada kurina ivona bo, “Kam ghamana kuna~berai na ke varevaresim, am rakaraka, damturam bo mura wawayisi kii sisiya kuna~vonatawei da ina~pisi, iyamna am agabiibai

^w 13:35 Psa 118:26; Jer 22:5 ^x 14:5 Mat 12:11 ^y 14:8-10 Prov 25:6-7

^z 14:11 Mat 23:12; Luk 18:14

ina~kovoghi. Karakava kam sisiya ina~vonatawei da gwabisiyai kuna~kam. Nakanani ina~berai kurim na tam namada kam miiya kuviiya. ¹³Tuna kubiine kam ghamana kuna~berai na wawaya moyamoyakisi, digadigasi, gibegibesisi ma matapotapotasi kii sisiya kevonatawei da ina~pisi. ¹⁴Ti wawayisi na ke kovokovoghina da am agabiibai ina~kovoghi, tuna kubiine God ini~biibinim. Ma maranai ina wawaya maninisi rabobowai ina~vomiiri na kam miiya God gwabinai kuna~viiya.”

Kamporagha miibiina.

(Mat 22:1-10)

¹⁵Ma tomowa sago Yesu yavata ikamkam ma ina sisiya ivivi~yanei. Ma ivonei bo, “Iyavo kava God ina vikiivavona kamonai ina~kamkamporagha na ini~nuwabiibii kirakai.”

¹⁶Ma Yesu ivonapotei bo, “Tomowa sago ivovunagha da kam ghamanakina ita~berai ma wawaya peyarisi ikwatusi da ita~pisi. ¹⁷Kam kana mara inekiibau na ina bigabiga ivonatawei da iyavo kava ikwatusi na ivonesi bo, ‘Kopisi ma takam, bera peyarina namada avovunagha ikovi.’ ¹⁸Ma peyarisi ivi~karei da ivonavonavurana. Wawaya sago ivona bo, ‘Taku aku dowa wekarakava agimari, tuna kubiine anenae da ana~kitai. Tuna kubiine ainowi da kuna~votereku.’ ¹⁹Ma sago ivona bo, ‘Taku aku ox imaruwa wekarakava agimari. Anenae da ana~bera tovonisi da uwata sawarina ina~tina bubuni bo kegha. Tuna kubiine ainowi da kuna~votereku.’ ²⁰Ma bade sago ivona bo, ‘Taku wekarakava atavine, tuna kubiine ke kovokovoghina da ana~pisi.’ ²¹Bigabiga ivovira ina bada kurina da weni sisiyisi ivi~mamatarei. Ma ina bada nuwanuwana ipughu da ivonapotei bo, ‘Kenae, yaghiyaghinai kekiibau ku kwanatu da ketiyai wawaya moyamoyakisi, digadigasi, gibegibesisi ma matapotapotasi kuna~rutinapiyesi.’ ²²Ina bigabiga ivovira ma ivona bo, ‘Bada, aviyavisina kuvoneku na aberai da wawayisi ipisi, ma gawara ke ita~tupo.’ ²³Ma badana ivonei bo, ‘Kenae, kwanatu kekiibutawei da dipiiyai ma dobu rabarabai wawaya ketiyai kunekwisi da ina~pisi ma aku numa ini~tupo. ²⁴Avonavonem da iyavo kava kunona akwatusi ma ibara na ke sago aviyavisina ina~kuta tovonni weni kamna kamonai.’ ”

Ikikava Yesu kuna~kivini.

(Mat 10:37-38)

²⁵Koroto ghamana Yesu yavata ibaba inenae na imiiritavire da ivonesi bo, ²⁶“Meni wawayina nota ina~viiya da ita~kiviniku na ina~kayowana kirakiiyeku da ke nakanani ma ina mamai, ina maduwa, kawana ma natunatuna, varevaresina, novunovuna ma bade tuna mani ina~yawasa. Ke ina~kayowana kirakiiyeku na ke kovokovoghina da

ina~kiviniku.^a ²⁷Ma bade meni wawayina kana korosi ke ita~kavari da murikawai ita~pisi na ke kovokovoghina da ina~kiviniku.^b ²⁸Mikeda wawaya sago weni korotona kamoni am kayowana da numa ghamana kuta~vowai na kunona kuta~makai ma am mane kuta~ruvai da kovokovoghina da numa kana sawara kudubina kuta~gimara yavui bo kegha. ²⁹Numa vowana kuti~karei ma borinai am mane ita~kovi na ke kovokovoghina da numa kuni~kovini. Ma wawaya peyarisi ina~kitai ma ina~vonavinamem. ³⁰Ina~vona bo, ‘Nani wawayina numa vowana ivi~karei ma ke kovokovoghina da iti~koviya.’ ³¹Bo mikeda kiivavo ita~nae da kiivavo sago yavata iti~ghaviya na kunona ini~nuwanotanota da ina seri wawayisi 10~tausan na kovokovoghina da kana ghaviya ina seri wawayisi 20~tausan ina~miiripotesi bo kegha. ³²Ma sisiya ini~yanei da kana ghavighaviya ina seri wawayisi namada ivomiiri epipisi na ina yonayona ina~vonatawesi ini~nao. Ma dobu rabarabai ina~verupotesi ma ini~nowi kurisi da keta inekwai da nuwanuba kamosiya ita~makai, iyamna ke kovokovoghina da ita~miiripotesi. ³³Ma bade nakanani, iyi tam ke kuni~vaghinei da am bera ma am yawasa kudubina ku imaku kuna~terei, tam na ke kaku kivikivina.”

Yegai damina kegha na titawei.

(Mat 5:13; Mak 9:50)

³⁴“Yegai na biibiina. Ma mikeda yegai damina ina~wapa na kara ke kovokovoghina da damina ina~vovira. ³⁵Ma mikeda yegai damina kegha na tuna iyamna kegha. Tuna kubiine ke vao kamoni kuna~tepotawei da dow muina ini~rakati. Kegha, tuna na berona, ketawei. Wawaya ere tinimi na aku sisiya kovi~yana bogai.”

Sipu iwapa miibiina.

(Mat 18:12-14)

15 ¹Mara sago teks yuyuna wawayisi ma berabero wawayisi Yesu imiiriviviri da ina sisiya iti~yanei.^c ²Ma Perisi damsi ma vonaviyoyovana vibeyebeyena wawayisi ivonavonakunukunura bo, “Weni tomowina berabero wawayisi i kiikiwesi ma yavata ekamkam.” ³Ma Yesu weni miibiina ivi~sisiyei kurisi. Ivona bo,

⁴“Mikeda am sipu ivi~100 ma sago ita~wapa na kade ivi~99 gawara yagharinai kuna~kuyowesi da wapawapana kunekwai bo? ⁵Ma kunekwai da kuna~panani na kade ere nuwabiibim ku katagheyam kuna~tawanepai ⁶da kuna~nae ku numa bo? Muriyai turaturam ma am rakaraka kuna~kwaturiyariyesi ma kuna~vonesi bo, ‘Tinuwabiibii kirakai, iyamna aku sipu iwapa ma apanani.’ ⁷Avonavonemi da wawaya

^a 14:26 Mat 10:37 ^b 14:27 Mat 10:38, 16:24; Mak 8:34; Luk 9:23 ^c 15:1-2 Luk 5:29-30

sago kava ina berabero ininimayei ma ina~miirikupukuputei na kunumai nuwabiibai ina~rakata kirakai, da ke wawaya maninisi ivi 99 i berabero kegha inuwabiibiyesi nakanani.”

Mane iwapa miibiina.

⁸“Ma miiba sago na wavine ina mane na silva riririghisi imaruwa, ma sago ina~wapa na avi ina~berai? Kade rampa ini~nawai da numa ina~rughirighiriya ma inekwai da ina~panani bo? ⁹Ma ina~panani na wivine turaturana ina~kwaturiyariyesi ma ina~vonesi bo, ‘Tinuwabiibii kirakai iyamna aku mane sago iwapa na apanana meyei.’ ¹⁰Avonavonemi da wawaya sago kava ina berabero ininimayei ma ina~miirikupukuputei na kunumai God ina aneya ini~nuwabiibii kirakiiyei.”

Yaraga iwapa miibiina.

¹¹Yesu ina sisiya ikwapanatini, ivona bo, “Tomowa sago natunatuna totomomowa ivi~ruwa. ¹²Ma murimurina ina mamai ivonei bo, ‘Mamai, buderim na kaku reregha da kevereku.’ Vaghina ma i mamai na aviyavisina kudubina rapenai na ivorereghi natunatuna kurisi. ¹³Ke mara gurina ma murimurina ina sawara peyarina ivi~gimarei da mane iviia ma ivomiiri da ku dobu rabaraba. Ma nani dobunai berabero yawasina kamoni imakamakai da ina mane peyarina ivi~rekwe wapawapai da ivi~koviya. ¹⁴Ivi~koviya ma muriyai gomara itupuwa da nani dobuna kudubina ikamowana yavui. Gomara irakata kirakai ma yaragina mara nonowa vitonara ikarakarai. ¹⁵Ma inae da biga iekwai ma wadubo wawayina gwabinai biga ipanani ma ivonatawei da ina poro iti~kanisi. ¹⁶Ere vitonarina poro ivivi~kanisi ma ina kayowana ghamana da poro kii vavai ita~kani ma ke kovokovoghina. Ma ke sago wawaya iti~kamyuyuwei da vavai ita~verei. ¹⁷Ma nani kamoni nota iviia. ‘Aku mamai ina bigabiga wawayisi kii vavai na ghamana, ma taku weni dobunai vitonara ekarakaravunuku. ¹⁸Ibiibii kirakai da ana~vovira aku mamai kurina, ma ana~vonei bo, “Mamai, taku berabero aberai God kurina ma tam kurim. ¹⁹Taku ke wawaya kiimataniku da kuna~voneku bo, natuku. Tuna kubiine keviiniku da am bigabiga kamosiyai ana~makai ma kubiim ana~vobagibagi.”~’ ²⁰Vaghina ma yaragina ivomiiri inae ina mamai kurina.”

“Karakava ita~nekiibau ku numa ma ina mamai namada ikitataweyana da natuna ipipisi na ikitai. Ma ivi~nuwapoya kirakai da natuna iverupotei, itaraghavui ma iyon. ²¹Ma yaragina ina mamai ivonei bo, ‘Mamai, taku berabero aberai God kurina ma tam kurim. Taku ke wawaya kiimataniku da kuna~voneku bo, natuku.’ ²²Ma kegha, ina mamai bigabiga kurisi ivona bo, ‘Kovi~yaghiyaghina! Gara biibii kirakiina kokavarapiyei ma natuku kovi~kotei. Rini ku imadigedigena kovi~runi ma kana kaeterepapara ku

kaena kovi~kotei. ²³Ma kau natuna dodona korutinapiyei ma kokiivunui. Peyarita takamporagha ma tinuwabiibai, ²⁴iyamna natuku na irabobo ma iyawasa, tuna iwapa ma ivovira.’ Ma vaghina, kampilagha ivi~karei.”

²⁵“Peyarisi ivivi~nuwabiibai na kamonai natuna tutuwaghina dipiiyai ikiibau. Ipipisi numa ku ririna na ivi~yanei da wawaya enava iraravi ma ivivi~rikuwana. ²⁶Ma bigabiga sago ikwatui ma ivi~tarakiiyanei bo, ‘Aviyavisina etuputupuwa?’ ²⁷Ma ivonapotei bo, ‘Tim kikei ivovira ma tuna na yawayawasina, tuna kubiine am mamai kau natuna dodona ivowai.’ ²⁸Ma tutuwaghina nuwanuwana ipughu kirakai da ke ita~rui. Tuna kubiine ina mamai ikiibau kurina da ita~rutinaruwe. ²⁹Ma ibara ma ina mamai kurina ivona bo, ‘Kevi~yana, weni marana gurigurina kubiim avovobagibagi kirakai ma ke meyani da am sisiya ata~vonabarei. Ma ke avi biibiina kuta~vereku da turaturaku yavata kata~kam ma kati~nuwabiibai, ke gote gubuna kava kuta~vowai kubiiku. ³⁰Ma weni natum na am buderi kudubina ivi~rekwe wapawapai na keta wivinesi igimagimaresi. Ma karako ivovira kurim na avi kubiine kana kau dodona kuvowai?’ ³¹Ma ina mamai ivona bo, ‘Natuku, tam ma taku na weni marana gurigurina yavata tamakamakai, ma aku sawara kudubina namada averem da rapemuwai. ³²Ma tim kikei irabobo ma iyawasa, iwapa ma ivovira. Tuna kubiine bera biibiina taberai da yavata takamporagha ma tinuwabiibai.’ ”

Koyakoyagha nuwanuwagiurina miibiina.

16 ¹Yesu kana kivikivina miibiiyai ivonesi bo, “Mura wawayina sago ina bigabiga ivinei da ina mane ma ina sawara kudubina ita~koyaghi. Ma mara sago mura wawayina sisiya ivi~yanei da bigabiga bera wapawapa iberaberei da ina mane ivivi~rekwei. ²Tuna kubiine ikwatui ma ivonei bo, ‘Sisiyim avi~yanei da aviyavisina rapekuwai na ke kuta~koyakoyagha bubuni. Ikikava kukoyaghi ma aviyavisina peyarina kuberai na kuni~mamatareku da akovina ana~viiya, iyamna gwabikuwai kubiga ikovi ma kuna~nae.’ ³Ma bigabiga tuna mani ivona meyei bo, ‘Aviyavisina ana~berai? Aku bada weni bagibagina kamonai eviiviitaweku. Taku ke kovokovoghiku da ana~wayowa, ma bade ainimaya da vinowi tepanai ana~makai. ⁴Akovi aviyavisina ana~berai da maranai aku bagibagi ani~wapai na turaturaku ina~peyari ma ina~koyagha bubuniku.’ ⁵Vaghina ma, iyavo kava kii tupi ina bada gwabinai imakamakai na ikwatusi ipisi. Wawaya sago ikwatui ma ivonei bo, ‘Tam aku bada gwabinai kam tupi na aviyavisina kava?’ ⁶Ivonapotei bo, ‘Taku na 3~tausan litas oliv oira am bada gwabinai aviiya.’ Ma bigabiga ivonei bo, ‘Am pepa weni, keviiya ma wekarakava girumina kevirai da kam tupi na 1~tausan 5 handred litas kava.’ ⁷Ma wawaya kana viruwa ikwatui ma ivonei bo, ‘Tam kam tupi na viya?’ Ma ivonapotei bo, ‘Taku na 20~tausan kilos whiti aviiya.’ Ma bigabiga ivonei bo, ‘Am pepa weni, keviiya ma girumina kevirai da kam tupi na 16~tausan kilos

kava.’⁸ Ma vaghina, aviyavisina nani bigabigana iberai na ina bada sisiyina ivi~yanei ma ivi~ghegheni iyamna tuna na yapiyapina ma viviberona ma kegha da ina nuwagiura irakata kirakai.” Ma Yesu ina~sisiya ikwapanatini. Ivona bo, “Vonavaghata da iyavo kava dobu yawasina kamoni emakamakai na iakova kirakai da ikikava ini~bero da turaturasi ini~nuwabiibiinisi. Ma iyavo kava yasegana kamoni emakamakai na neghaneghasi, ke itakovi.”

⁹“Avonavonemi da dobu kana mura ke ina~makii nonowa. Tuna kubiine kovoreghegi da turaturami ina~peyari. Nakanani kona~berai da karakava kunumai wawaya peyari ini~kiikiiwemi. ¹⁰Iyavo kava bera gisina ina~koyagha bubuni na kovokovoghina da titumaghane da bade bera ghamana ina~koyagha bubuni. Ma iyavo kava aviyavisina gisina gwabisiyai na ke ina~koyagha bubuni na takovi da bade ghamana ke ina~koyagha bubuni. ¹¹Iyi tam dobu kana mura ke kuta~koyakoyagha bubuni na avi kubiine God mura makamakii nonowina ina~verem? ¹²Mura kudubina na God rapenai. Ma iyi tam dobu kana mura gisina iverem da kuta~koyagha bubuni ma kuvi~rekwei na God ke ini~tumaghanem da mura vaghata ina~verem da rapemuwai.”

¹³“Bigabiga wawayina ke kovokovoghina da babada ruwa kubiisi ina~biga bubuna. Mikeda ina babada ruwa na bada sago ina~barei ma sago nuwanuwana ina~viiya. Bo sago kurina ini~patutu ma sago ina~miirikupukuputei. Ke kovokovoghina da ami babada ruwa, sago God ma sago mane.”^d

Yesu ina vibeyebeyena viya.
(*Mat 11:12-13, 5:31-32; Mak 10:11-12*)

¹⁴Ma Perisi damsi, ti na mane nuwanuwasi iviivii kirakiyei. Tuna kubiine Yesu ina vibeyebeyena ivi~yanei na ivonavonavinamei. ¹⁵Ma tuna ivonesi bo, “Wawaya matasiyai koberaberi da tami nakanani ma wawaya biibiimi, ma God iakovi da nuwanuwami ikikava. Aviyavisina wawaya dobuwai enotanotai da bera ghamana na God kurina iyamna kegha.”

¹⁶“Moses ina vonaviyoyovana ma peroperoveta aviyavisina igirugirumi na tanununuri da Jon Babataito ina ku mara. Nani maranai ivi~karei da ku karako na wawaya God ina vikiivavona edimadime ma wawaya peyari ipaparana da ina~rui.^e ¹⁷Ikikava ibagibagi kirakai da dobu ma kunuma ita~wapa na bade nakanani ke kovokovoghina da giruma gisi korekorena Moses ina vonaviyoyovana kamoni kata~kiipupuni da ita~wapa.”^f

¹⁸“Meni tomowina kawana ina~barei ma muriyai wavine sago ina~ravaghi na ipekana wapawapa ma tuna na berabero God ku matana.

^d 16:13 Mat 6:24 ^e 16:16 Mat 11:12-13 ^f 16:17 Mat 5:18

Ma bade meni wawayina kawana yavata ini~kiitawetaweyana ma muriyai wavinena na tomowa sago ina~ravaghi na ivi~ruwa ipekana wapawapa, tuna bade na berabero God ku matana.”⁸

Mura tomowina ma Lasaras.

¹⁹“Mura tomowina sago mara nonowa kana gara biibii kirakiisi ivivi~kote, ikamkam bubuna ma ina kayowana kudubina rapenai. ²⁰Ma tomowa moyamoyakina ma ininina gubagubagina kana vava Lasaras. Tuna na mara nonowa mura tomowina ina matuketa ririnai ikenakena ma ivivi~nowi wawayi kurisi. ²¹Ma vitonara ikara kirakiyiei da ina kayowana da kamrigha mura wawayina ina kema gaburina ita~kani ma ke kovokovoghina. Ma kukou ivivi~piyana da kana gubaga inemonemoui. ²²Mara sago Lasaras irabobo ma aneya ipisi da kanumina iviia ineyei ku kunuma da Abraham yavata imakamakai. Ma bade mura wawayina irabobo ma wawayi tupuwina idogoi, ²³ma kanumina na ku keyama karata makamakiina inae. Ma nani dobunai inivisi ghamana ipanani da ivovokwarakwara. Ma ita~tepa da nokomanaki Abraham ikitai, tuna na Lasaras yavata imakamakai. ²⁴Ma ivi~kwatu bo, ‘Mamai Abraham, kevi~kamyuyuweku na Lasaras kevonatawei da imarakorakona ku okowa ina~tupakutuvi ma pepaku ini~nubanubai. Taku weni keyama karakaratina ininiku ivisivisiyana.’ ²⁵Ma Abraham ivonapotei bo, ‘Natuku, kevi~nuwanotanota da am yawasa dobuwai na biibiina, am kayowana kudubina rapemuwai. Ma Lasaras na ke sago biibiina rapenai. Ma karako na tuna inuwabiibai ma tam na inivisiyai kemakamakai. ²⁶Ma sago na kawanagha ghamanakina emakamakai tam ma tokai kamoputiyai. Meni wawayina wime i ina kayowana da kurim ita~damana na ke kovokovoghina. Ma bade wawayi namei ke kovokovoghina da kurikai ina~damana.’ ²⁷Ma mura tomowina ivonapotei bo, ‘Mamai Abraham, ainowi kurim da Lasaras kevonatawei aku mamai ina ku numa. ²⁸Nani dobunai varevaresiku miikovi emakamakai ma aku kayowana da Lasaras ina~vonaviakovisi da ina~kitaruvisi da i rabobo murina na ke weni ku inivisi dobuna ina~pisi.’ ²⁹Ma Abraham ivonapotei bo, ‘Moses ma peroperoveta namada ivonaviakovisi da ita~kitaruvisi. Aviyavisina ti damsi igiruma na namada varevaresim gwabisiyai ma kovokovoghina da ini~yavi.’ ³⁰Ma mura tomowina ivona bo, ‘Kegha, mamai Abraham, ti na kara ke ini~yava tovonu. Ma wawayi sago kuna~vonatawei da rabobowai ina~vovira kurisi na i berabero ina~miirikupukuputei.’ ³¹Ma Abraham ivona bo, ‘Moses ma peroperoveta i sisiya ke ini~yanei na karakava wawayi rabobowai ina~vomiiiri na bade tuna ina~sisiya ke ini~yanei.’ ”

⁸ 16:18 Mat 5:32; 1Kor 7:10-11

Berabero ma vitumaghana.

(*Mat 18:6-7, 21-22; Mak 9:42*)

17 ¹Yesu kana kivikivina ivonesi bo, “Vonavaghata da wawaya i yawasa kamoni ruyagha ina~panani da berabero ina~berai. Ma meni wawayina kwinana ini~nowe beroi da ruyagha ina~panani da berabero ina~berai na tuna iti~nuwapoya kirakai, iyamna kovogha God gwabinai ina~viiya. ²Ita~biibii kirakai da wakima ghamana iwanai ita~kuni ma ku bogapu ita~tawanoruwei da kara ke kovokovoghina da wawaya ina~ruyaghisi, iyavo kava ti nakanani ma ededa yoghoyogho na ruyagha ke ina~veresi da berabero ina~berai. ³Tuna kubiine kokitaruvimi.”^h

“Varesim bera berona ina~berai na keyeghai. Ma mikeda ininimaya ma ina berabero ina~miirikupukuputei na tam na ina berabero kenotatawei. ⁴Mikeda mara miikovimaruwa mara sago kamoni bera beroberosi kurim ina~berai ma mara miikovimaruwa ina~pisi kurim ma ina~vonem da ina bera beroberosi inimayei ma ina~miirikupukuputei na bade tam na mara miikovimaruwa ina berabero kenotatawei.”

⁵Ma aposol Bada Yesu kurina ivona bo, “Akii vitumaghana kevi~rakati.”

⁶Ma ivonapotesi bo, “Mikeda ami vitumaghana gisi vaghina ita~makai nakanani ma pei gisi korekorena ma weni kiina kota~vonei bo, ‘Ketinaragu meyem ma kedamana ku yegai da kamoni kuna~gogo,’ na vonavaghata, ina~votekatekemi.”

⁷“Mikeda bada sago ina bigabiga wawayina ituwuwata bo sipu ita~koyakoyaghi ma muriyai ita~vovira ku numa na ina bada ke ita~vonei bo, ‘Kepisi, kuna~makai ma takam.’ Kegha, ⁸ita~vonei bo, ‘Kaku vavai kevi~tavi, kam gara biibiina kekotei ma kekoyaghiku da ana~kam ma anuma. Ma muriyai tam kuna~kam ma kunuma.’ ⁹Ma bigabiga wawayina ina bada ina kayowana peyarina ina~berai na ke ini~kiikiiwei. ¹⁰Bade tami nakanani, maranai Bada biga ina~veremi ma koni~kovini, kona~vona bo, ‘Tokii na bigabiga, akii biga kava kaberaberai.’”

Yesu totomomowa imaruwa ivi~yawasisi.

¹¹Mara sago Yesu inenae ku Jerusalem. Ma Sameriya da Gariri i viparaparatai ibababa. ¹²Ku meyagai sago irurui na totomomowa imaruwa gubagubagisi ipipisi kurina. Kii gubaga na giipo, tuna kubiine nokomanaki ma ivi~kiimiiriyesi. ¹³Ma gamotepasiyai iikiirara. “Yesu! Bada! Kevi~kamyuyuwekali!”

^h 17:3 Mat 18:15

¹⁴Yesu ikitisi, ma ivonesi bo, “Kona da taparoro babada kurisi koni~beye meyemi da koyawasa.”

Ma ivivi~neyana da keta borinai na iyawasamakai.ⁱ ¹⁵Kwinasi sago, maranai ikitai da iyawasa, ivovovira ma gamotepanai God kana vava ivovokavakavari. ¹⁶Ma ipisi da Yesu maghinonai itawotei ma ivi~kiikiwei. Tuna na Sameriya wawaya. ¹⁷Ma Yesu ivona bo, “Vonavaghata da wawaya imaruwa avi~yawasisi. Ma ivi~9 na imapatana? ¹⁸Weni tomowina na dobu viruwa wawayina, ma ina kina kava ivovira. Avi kubiine peyarisi ke ita~vovira da God ita~vokavakavari?” ¹⁹Ma Yesu tomowina ivonei bo, “Kevomiiri ma kuna~nae, am vitumaghana kubiine kuyawasa.”

God ina vikiivavona ina~nekiibau.

(Mat 24:23-28, 37-41)

²⁰Mara sago Perisi damsi Yesu ivi~tarakiyane da avi maranai God ina vikiivavona ina~nekiibau. Ma Yesu ivonapotesi bo, “God ina vikiivavona ina~nekiibau na damina kona~viya, ma ke matamiyai kona~kitai. ²¹Ma wawaya ke kovokovoghina da ina~vona bo, ‘Weni we,’ bo ‘Nokoniko!’ iyamna God ina vikiivavona namada nuwanuwami kamoni.”

²²Yesu kana kivikivina ivonesi bo, “Mara epipisi da ami vokwarakwara kamoni ami kayowana ghamana da Wawaya Natusi kota~kitai. Ma kegha, ke kona~kitai. ²³Wawaya ina~vonemi bo, ‘Weni we,’ bo ‘Nokoniko!’ Ma ke koni~tumaghanesi da kona~kiibau da konekwai. ²⁴Maranai Wawaya Natusi ina~nekiibau na nakanani ma namanamara ita~vovokadari da dobu kudubina ita~yasegani. ²⁵Ma kunona Wawaya Natusi ina~kiivikamaghiyei ma weni kimtina ina~barei. ²⁶Aviyavisina itupuwa Nowa ina mariyai, na bade nakanani ina~tupuwa Wawaya Natusi ina mariyai.^j ²⁷Maranai Nowa ina ku waka igeru na wawaya ikamkam, iumuma, wivine ma tomotomowa itatavine. Ma kutukutuva ighae da peyarisi irukwa.^k ²⁸Bade berana sago Lot ina mariyai itupuwa. Wawaya ikamkam ma iumuma, igimagimara ma ivivi~gimara, iwayowayowa ma inumanumavowa.^l ²⁹Ma maranai Lot, Sodom kwanatuna ikiibutawei, sulpa wakimisi karakaratisi kunumai ioru da wawaya peyarisi ikaragavogavovorisi. ³⁰Ma bade nakanani, wawaya dobu yawasina ina~vivanuwabiibiyei ma nani kamoni Wawaya Natusi ina~rudeba da wawaya matasiyai ina~kitai.”

³¹“Nani maranai wawaya matarai ke ina~ruyi numa ku kamona da ina sawara ina~yuna. Bade nakanani wawaya ina~wayowayowa na ke ina~vovira ku numa da aviyavisina ina~viya.^m ³²Ikikava

ⁱ 17:14 Lev 14:1-32 ^j 17:26 Gen 6:5-8 ^k 17:27 Gen 7:6-24 ^l 17:28-29 Gen 18:20-19:25
^m 17:31 Mat 24:17-18; Mak 13:15-16

itupuwa Lot kawana kurina na kota~notai.ⁿ ³³Wawaya iyai ina yawasa ina~nuwaghanei na ini~wapai, ma iyai ina yawasa ina~nuwatawei na yawasa makamakii nonowina ina~panani.^o ³⁴Avonavonemi, nani didibarinai wawaya ivi ruwa gawara sago ina~kenakena na God sago ina~viitawei ina~ghae ma sago ina~makai. ³⁵Wivine ivi ruwa whiti ina~yaghayagha na sago ina~viitawei ina~ghae ma sago ina~makai.”
³⁶(-)P

³⁷Ma kana kivikivina ivi~tarakiiyanei bo, “Bada, weni berasi na imapatana ina~tupuwa?”

Ma Yesu miibiyai ivonapotesi bo, “Oghogha kona~kitisi da ini~kiidaburana na konakovi da bowabowa nani dobunai.”

Kwapura ma vitupavira badana miibiina.

18 ¹Muriyai Yesu miiba sago kana kivikivina kurisi iterei, ivi~beyebeyena da mara nonowa ita~niponipowana ma ke meyani i nota ina~peku. ²Ivona bo, “Kwanatu sago kamoni vitupavira badana sago imakamakai, tuna na God ke ita~vovokaravei ma bade wawaya ke ita~vivikamyuyuwesi. ³Ma kwapura sago nani kwanatunai imakamakai ma mara nonowa ipipisi kurina ma ivi~nowi bo, ‘Kevi~viteku. Wawaya sago yavata kavi~kayotakurana na kuni~maniniya.’ ⁴Namadani kava vinowi ivi~karei ma vitupavira badana ibara, ke ina~kayowana da iti~vitei. Ma turinai na ivona bo, ‘God ke ata~vovokaravei ma wawaya ke ata~vivikamyuyuwesi, ⁵ma namanaki, weni kwapurina mara nonowa inibariku. Tuna kubiine ani~vitei da nani wawayina yavata ivi~kayotakurana na ani~tupaviresi da berana ani~maniniya. Mikeda kwapurina ke ani~vitei na ina~kayovinibara kirakiiyeku!’ ”

⁶Ma Bada Yesu ivona bo, “Weni vitupavira badana na ke maninina ma ina~sisiya kovi~yanei na kovi~nuwanotanotei. ⁷Ma God na maninina, ma ina wawaya vovinesi i tou kurina madeghai ma didibarai etereterei na iyanesi ma bera maninina eberaberai kubiisi. Ma ke meyani da ita~vonavonesi da karakava. ⁸Avonavonemi da yaghiyaghinai ini~vitesi ma i nuwapoya ina~tupavimaniniya. Ma Wawaya Natusi ina~nekiibau ku dobu na kadeni da dobu kamoni vitumaghana damsi ina~makamakai ina~pananisi bo kegha?”

Perisi ma teks yuyuna wawayisi miibiina.

⁹Wawaya viya enotanota meyesi, da God ku matana ti na maninisi da wawaya viya ekitakitaoruwesi. Tuna kubiine Yesu weni miibiina ivi~sisiyei kurisi.

ⁿ 17:32 Gen 19:26 ^o 17:33 Mat 10:39, 16:25; Mak 8:35; Luk 9:24; Jon 12:25

^P 17:36 Mara katamaninai giruma damsi peyaris ves 36 ke ita~tere. Ma viya na weni nakanani igirumi: ‘Tomotomowa ivi~ruwa vao kamoni ina wayowayowa, sago ina~viitawei ina~ghae na sago ina~makai.’ (Mat 24:40).

¹⁰“Tomotomowa ruwa inae ku Taparoro Numana, nipowana kubiine. Sago na Perisi tomowina ma kana viruwa na teks yuyuna tomowina. ¹¹Ma Perisi tomowina imiiri ma ina nipowana kamonai tuna mani ivi~gheghena meyei. Ivona bo, ‘God aikiikiwem da taku vaghina, ke wawaya viya nakanani. Ti na yapiyapisi, berabero wawayisi ma vipekana wapawapa wawayisi. Ma bade taku ke nokoni teks yuyuna tomowina nakanani. ¹²Taku taparoro nununai aisiya da mara ruwa ma aku miyiya aviiyiya na aku verena ruvanai atereterei.’⁹ ¹³Ma teks yuyuna tomowina imiiritaweyana. Idune ma ere nuwapoyina nuwakadana iravi ma ivona bo, ‘God, kevi~kamyuyuweku, taku berabero wawayiku.’” ¹⁴Ma Yesu ivona bo, “Avonavonemi da God weni tomowina ina bera beroberosi peyarina inotatawei da nuwanuwana yagharina ma ikiibau inae ina ku numa, ke nakanani ma Perisi tomowina. Iyavo kava ekayokayotata ma enotanotai da ighe kirakai na God ina~tereoruwesi. Ma iyavo kava ina~tereoruwe meyesi na God ina~terepisi.”

Yesu ededa yoghoyogho ivi~biibiinisi.

(Mat 19:13-15; Mak 10:13-16)

¹⁵Mara sago wawaya ededa yoghoyogho gisigisisi irutinapiyesi Yesu kurina da ita~votovonisi ma iti~biibiinisi. Ma kana kivikivina ikitisi na iyeghisi. ¹⁶Ma Yesu ededa yoghoyogho ikwaturiyariyesi ma ivona bo, “Ke kona~tarapaparisi, kovoteresi da ina~pisi kuriku. Wawaya weni ededa yoghoyoghosi nakanani na God ina vikiivavona rapesiyai. ¹⁷Vonavaghata avonavonemi, iyi tam kekayokayowei da God ina vikiivavona ku kamona kuna~ruu na kebera meyem da tam weni ededisi nakanani. Ke kuna~berai na ke meyani kuna~ruu.”

Mura wawayina.

(Mat 19:16-30; Mak 10:17-31)

¹⁸Jiu damsi i bada sago ipisi ma Yesu ivi~tarakiyane bo, “Bada biibiim, aviyavisina ana~berai da yawasa makamakii nonowina ana~viiya?”

¹⁹Ma Yesu ivone bo, “Avi kubiine kuvoneku da taku biibiiku? Ke sago wawaya biibiina da God ina kina kava. ²⁰Tam sisiya bagibagisi vonaviyoyovana kamonai kuakovi. ‘Ke kuni~pekana wapawapa, ke kuna~kiivunuwa, ke kuna~yapi, ke kuni~mamata bero, ma am mamai da am maduwa kevopepetisi.’”

²¹Ma tomowina ivonapotei bo, “Bada, gisikuwai avi~karei ma patana da weni sisiyisi bagibagisi peyarina avovotekatekei.”

²²Ma Yesu weni sisiyina ivi~yanei na ivona bo, “Bera sago kava emakamakai da kuta~berai. Am sawara kudubina kevi~gimarei ma mane na wawaya moyamoyakisi kuna~veresi da mura makamakii nonowina kunumai kuna~viiya. Muriyai kepisi da kuna~kiviniku.” ²³Ma tomowina weni sisiyina ivi~yanei na ivi~nuwapoya kirakai, iyamna tuna na mura wawayina.

⁹ **18:12** *aku verena ruvanai*: Verena ruvanai na 10%, iyamna silva riririghina imaruwa kamonai na sago iverena.

²⁴Yesu ikitai da tomowina ivi~nuwapoya na ivona bo, “Ipiropiro da mura wawayisi God ina ku vikiivavona ina~ru. ²⁵Vonavaghata, ipiropiro da kamel unubu ku bonaghina ita~susura ma bade ipiropiro kirakai da mura wawayina ita~ru God ina vikiivavona ku kamona.”

²⁶Iyavo kava weni sisiyina ivi~yanei na ivi~tarakiyane bo, “Nakanani na iyavo kava yawasa makamakii nonowina ina~panani?”

²⁷Ma Yesu ivonapotesi bo, “Aviyavisina ipiropiro kirakai da wawaye ke kovokovoghina da ina~berai na God kurina itekateka kirakai.”

²⁸Ma Pita ivona bo, “Ma tokai, na ikikava? Aki bera kudubina kavi~verukuyowana da kakivikivininim.”

²⁹Ma Yesu ivonesi bo, “Vonavaghata avonavonemi, wawaye iyai God ina vikiivavona kubiine ina numa, ina rakaraka, kawana, varevaresina, ina mamai da ina maduwa bo natunatuna ina~kuyowesi ³⁰na aviyavisina peyarina ikuyokuyowei na weni yawasina kamoni God ini~teparari ma ku tepana ina~vere kirakiyei. Ma bade kunumai yawasa makamakii nonowina ina~panani.”

Yesu ina rabobo ivi~sisiyei.

(Mat 20:17-19; Mak 10:32-34)

³¹Yesu kana kivikivina ivi~12 itinavivirisi ku ririna ma ivonesi bo, “Tagheghae ku Jerusalem na aviyavisina peroperoveta igirugirumi Wawaye Natusi kubiine na ina~tupuwa. ³²Ina~paniya ma kupuna damsi ku imasi ina~terei da ini~namei, ini~avaberowei, ina~kanukanui, ina~widiya ma ini~rabobo. ³³Ma mara viarobina kamoni rabobowai ina~vomiiri.”

³⁴Ma aviyavisina ivivi~sisiyei na kana kivikivina damisi ke ita~viiviya. Sisiyina iyamna vaghata na gavugavuna, tuna kubiine ke itakovi.

Wawaye matapotapotana ikita.

(Mat 20:29-34; Mak 10:46-52)

³⁵Yesu kana kivikivina yavata ku Jeriko kwanatuna inenekiibau na tomowa matapotapotana keta baranai imakamakai da mane kubiine ivivi~nowi. ³⁶Ma ivi~yana da koroto ghamana ibaba ipipisi na ivi~tarakiyana da aviyavisina ituputupuwa.

³⁷Wawaye ivonei bo, “Yesu, Nasaret tomowa, epipisi.”

³⁸Ma ivi~kwatu bo, “Yesu, tam David Tupurereghina, kevi~kamyuyuweku!”

³⁹Ma wawaye viya ivi~nao na iyeghai. Ivonei da kawana ita~pota ma kegha, tuna ighekiirara bo, “David Tupurereghina, kevi~kamyuyuweku!”

⁴⁰Ma Yesu ivi~kiimiiriyei ma ivonesi da tomowina ita~rutinapiyei kurina. Ipisi na Yesu ivona bo, ⁴¹“Aviyavisina kekayokayowei da ana~berai kubiim?”

Ma ivonapotei bo, “Bada, aku kayowana da ata~kita.”

⁴²Ma Yesu ivona bo, “Kekita. Kuvi~tumaghana kubiine kuyawasa.”

⁴³Yaghiyaghinai ikitabane nega ma ivi~karei da God ivovokavakavari ma Yesu ikivikivini. Ma koroto ghamana weni berana ikitai na ti yavata God ivovokavakavari.

Yesu ma Zakiyas.

19 ¹Yesu irui ku Jeriko kwanatuna ma kamoni ibaba inenae. ²Ma nani kwanatunai na mura tomowina sago kana vava Zakiyas, tuna na teks yuyuna wawayisi i bada ghamana. ³Ina kayowana da Yesu maghighina ita~kitai, ma tuna itupo kirakai da ke kovokovoghina, iyamna koroto ghamana imiirirogurogui. ⁴Tuna kubiine ivi~nao, iveru inae da kii sago igheni da Yesu nani ketanai ipipisi na ita~kitai. ⁵Ma Yesu ipisi nani ku gawarina na itepa ma ivona bo, “Zakiyas, yaghiyaghinai keoru. Taku karako am numiiyai ana~makiivipika.”

⁶Yaghiyaghinai ioru ma ere nuwabiibiina Yesu ivi~kiikiwei ma irutinaneyei ina ku numa. ⁷Ma wawaya peyarisi ikitai ma ivonavonakunukunura bo, “Yesu inae da berabero wawayina kana numataya.”

⁸Ma Zakiyas ivomiiri ma ivona bo, “Bada, kevi~yaneku! Aku mura nevanavana wawaya moyamoyakisi ana~veresi. Ma mikedda wawaya avi~beroberowesi da i mane gisina ayapiya na ana~vere meyesi, ma ruwamaruwa ku tepana ana~terei.”

⁹Ma Yesu ivonapotei bo, “Karako wawaya weni numana kamoni yawasa makamakii nonowina ipanani, iyamna weni tomowina ivi~tumaghana kubiine, tuna na Abraham tupurereghina vaghata. ¹⁰Taku Wawaya Natusi apisi da wawaya siwasiwanisi atekwisi da ati~yawasisi.”

Gold mane miibiina.

(Mat 25:14-30)

¹¹Wawaya Yesu ivivi~yanei na ina sisiya ikwapanatini. Ku Jerusalem inenekiibau, ma wawaya inotanotai da gisina kava God ina vikiivavona ita~tupuwa. Tuna kubiine miiba sago kurisi ivi~sisiyei. ¹²Ivona bo, “Mara sago tomowa ghamana imakamakai da sisiya iviia da ita~numataya ku dobu rabaraba ma nani dobunai rewapana ita~viia da tuna mani ina dobuwai iti~kiivavo. Ma muriyai ita~vovira ina ku dobu. ¹³Muriyai da ita~nae na ina bigabiga imaruwa ikwatusi ma ina gold mane irereghisi da sago sago duma mane sago kava iviia.” ⁷Ma ivonesi bo, “Taku ana~nae ma weni manena avereveremi na kotura da biga

r 19:13 Gold manena kana vava na mina. Tuna na 1~tausan kina ruvana.

ina~beraberai, ma kamonai viya kona~panani kubiiku. Ma karakava ana~vovira.' Ma tomowina ivomiiri inae. ¹⁴Ma ina dobu wawayisi na i babara tomowina. Tuna kubiine yonayona murinai ivonatawesi inae da kiivavo ghamana kurina ma ivonei bo, 'Tokai ke kata~kayokayowei da nani tomowina rewapana kuna~verei da kubiikai ini~kiivavo.' "

¹⁵"Ma kegha da tomowina ivi~kiivavo ma ivovira. Ma ina bigabiga wawayisi ikwaturiyariyesi da itakovi da mane iveresi na ku tepana viya ipanani. ¹⁶Nona wawayina ipisi na ivona bo, 'Bada, gold mane sago kuvereku na ku tepana imaruwa apanani.' ¹⁷Ma ina bada ivonapotei bo, 'Kubera bubuni, tam aku bigabiga biibim. Kuvi~patutu da bera gisina ma kubera bubuni. Tuna kubiine kwanatu imaruwa ana~verem da kuni~badei.' ¹⁸Ma bigabiga viruwina ipisi ma ivonei bo, 'Bada, taku gold mane sago kuvereku na ku tepana miikovi apanani.' ¹⁹Ma ina bada ivonei bo, 'Vaghina, tam kwanatu miikovi kuni~badei.' "

²⁰"Ma ina bigabiga sago ipisi ma ivonei bo, 'Bada, am gold mane na weni, gara sinasinaminai akupotai ma ateregavui. ²¹Tam wawayaga bagibagim sago, tuna kubiine ayabumanem. Aviyavisina ke tam rapemuwai ma kegha da keviiviiya. Aviyavisina ke tam kuta~vovoni ma kegha da keyabayaba.' ²²Ma ina bada ivonapotei bo, 'Tam bigabiga berom! Tam mani am sisiya ikikava kutereterei na nakanani ani~wavum! Kuakoviku da wawayaga bagibagiku sago. Aviyavisina ke rapekuwai ma kegha da aviiiviiya, ma aviyavisina ke ata~vovoni ma kegha da ayabayaba. ²³Avi kubiine aku gold manena averem na ke kuta~terei da biga ita~berai? Maranai avovira na gisina kava ku tepana yavata ata~viiya.' "

²⁴"Ma wawayaga ririnai ivivi~miiriyana na ivonesi bo, 'Nani gold manena gwabinai koviitawei ma bigabiga wawayina ina gold mane imaruwa gwabinai na tuna koverei.' ²⁵Ma wawayisi ivonapotei bo, 'Bada, tuna namada gold manena imaruwa gwabinai.' ²⁶Ma badana ivonapotesi bo, 'Avonavonemi da wawayaga sago sago дума aviyavisina gwabisiyai ekoyakoyagha bubuni na bade God ku tepana ina~terei. Ma wawayaga aviyavisina gwabisiyai ke ita~koyagha bubuni na God kudubina ina~viitawei.' ²⁷Ma iyavo kava ighaviyeku ma ke ita~kayokayowei da ati~kiivavo na korutinapiyesi wike ma maghinokuwai koni~kiivunuwana."

Yesu inekiibau ku Jerusalem.

(Mat 21:1-11; Mak 11:1-11; Jon 12:12-19)

²⁸Yesu ivi~sisiya ikovi ma ivi~nao, kana kivikivina yavata inenae ku Jerusalem. ²⁹Namada inenekiibau ku Betipadi ma Betani kwanatusi, Oliv koyana baranai na kana kivikivina ruwa ivonatawesi da iti~nao. Ivonesi bo, ³⁰"Konae, da nokoni kwanatuna maghinotai, ma kona~rurui

na donki votuna kona~kitai, iwarimi ma emiimiiri. Ke meyani wawaya ita~geru tovonu. Korupami ma korutinapiyei wike. ³¹Mikeda wawaya ini~tarakiiyanemi da avi kubiine koruparupami na kovonei da Bada ekayokayowei.”

³²Ivi~ruwa inae da Yesu ikikava ivonavonesi na nakanani ipanani. ³³Ma donki uravina iruparupami na babadisi ivonesi bo, “Avi kubiine koruparupami?”

³⁴Ma ivonapotesi bo, “Bada ekayokayowei.” ³⁵Ma irutini inae da Yesu kurina. Kii tarasovo donki ku tepana ivi~tawanepayana ma Yesu igeru. ³⁶Ivomiiri inenae ma wawaya kii tarasovo ivi~votaweyana ma ketiyai ikepana da Yesu tepanai ibababa.

³⁷Oliv koyanai iororu na kana kivikivina peyarisi nuwabiibiyai God ivivi~kiikiiwei, gamotepasiyai ivovokavakavari, iyamna bera ghamaghamasi Yesu iberai na matasiyai ikitai. Ivonavona bo,

³⁸“Tam Bada avanai kepipisi,
Akii kiivavo, God ini~biibiinim,
Kunumai nuwanuba ina~makai,
Ma God kiidamo makamakiina tavokavakavari
ma tighegheni da kana kadara ina~rakata!”

³⁹Koroto kamosiyai Perisi damsi viya Yesu ivonei bo, “Bada, kam kivikivina keyeghisi da kawasi ina~pota!”

⁴⁰Ma ivonapotesi bo, “Avonavonemi, mikeda ti kawasi ita~pota na wakima iti~karei da iti~kiirareyana.”

Yesu Jerusalem kubiine ivi~nuwapoya.

⁴¹Yesu ipipisi Jerusalem ku ririna da kwanatuna ikitai na ivi~nuwapoyei da ituwei. ⁴²Ma ivona bo, “Tami, kotakovi da aviyavisina karako kota~berai da kota~makiinuwapota ma kegha, namada vonavaghata igavui da ke konakovi. ⁴³Ma marana ina~pisi da kami ghavighaviya ina~nekiibau na ina~garikunimi da ke meni taraboginai kona~verau. ⁴⁴Ma ami kwanatu garina ini~turikarikai ma natunatum yavata ini~tugudagudimi. Ma ke sago wakima kana gawariyai ina~makai. God ipisi kurimi da iti~yawasimi ma tami kobarei, tuna kubiine weni nuwapoyisi kona~panani.”

Yesu inae ku Taparoro Numana.

(Mat 21:12-17; Mak 11:15-19; Jon 2:13-22)

⁴⁵Muriyai Yesu irui Taparoro Numana garina ku kamona ma vigimagimara wawayisi ikwavinisi. ⁴⁶Ma ivonesi bo, “Giruma katamana kamona evonavona bo, ‘Aku numa na nipowana numana.’ Ma tami koberai da yapiyapi damsi i numa.”

⁴⁷Nani murinai Yesu mara nonowa Taparoro Numana garina kamona ivivi~beyebejena. Ma taparoro babadisi i babada, vonaviyoyovana

vibeyebeyena wawayisi ma Jiu damsi i babada i kayowana ghamana da ita~kiivunui. ⁴⁸Ma keta ke ita~panani da ita~berai, iyamna wawayaya peyarisi ikayokayowei da ina sisiya kudubina iti~yanei.

Yesu ina rewapana imapatana iviia?

(Mat 21:23-27; Mak 11:27-33)

20 ¹Mara sago Yesu Taparoro Numana garina kamoni wawayaya ivi~beyebeyesi ma God varana biibiina idimadime. Ma taparoro babadisi i babada, vonaviyoyovana vibeyebeyena wawayisi ma Jiu damsi i babada ipisi kurina, ²da ivi~tarakiiyanei bo, “Kevonekai, am rewapana imapatana kuviiya da weni berasi keberaberi? Iyai weni rewapanina iverem?”

³Ma ivonapotesi bo, “Taku bade ani~tarakiiyanemi. Kovoneku, ⁴Jon ina rewapana imapatana iviia da ibabataito? God gwabinai bo wawayaya gwabisiyai?”

⁵Ma wawayisi ivi~karei da ti mani kamosiyai ivi~sisiya bo, “Ikikava tavonapotei? Mikeda tavona bo, ‘God gwabinai,’ na ina~voneta bo, ‘Ma avi kubiine da Jon ke koti~tumaghanei?’ ⁶Ma mikeda tavona bo, ‘Wawayaya gwabisiyai,’ na weni korotona kudubina wakimiyai ina~ravita da ini~rabobota, iyamna ti namada ivi~tumaghana da Jon na God ina peroveta.” ⁷Tuna kubiine wawayisi ivonapotei bo, “Ke katakovi da imapatana iviia.”

⁸Ma Yesu ivonesi bo, “Nakanani na bade ke ana~vonemi da imapatana aku rewapana aviiya da weni berasi aberaberi.”

Vao kana koyakoyagha miibiina.

(Mat 21:33-46; Mak 12:1-12)

⁹Yesu miibiiyai ivi~sisiya wawayaya kurisi. Ivona bo, “Mara sago tomowa sago greipi ivoni ina vao kamoni ma vao na wawayaya ku imasi iterei da ita~koyaghi. Ma tuna inumataya ku dobu sago da imakii kirakai. ¹⁰Greipi imenai da pura kana mara na vao badana ina bigabiga ivonatawei da kana reregha ita~viiya. Ma koyakoyagha wawayisi ivomiiri da bigabigana iravi ma imana kwebuna kava ivonatawei ivovira. ¹¹Muriyai bigabiga kana viruwa ivonatawei. Ma bade tuna iravi ma iyeghaberoberoi ma imana kwebuna kava ivonatawei ivovira. ¹²Ma bigabiga kana viaroba ivonatawei ma koyakoyagha wawayisi tuna bade iravi da ivi~sidari ma gari ku kupuna itawanakiibuwei. ¹³Vaghina ma, vao badana ivona bo, ‘Aviyavisina ana~berai? Natuku, tuna nuwanuwaku ana~vonatawei na mikeda ina~vokaravei.’ ¹⁴Koyakoyagha wawayisi natuna ikitai na ivi~ogatara. Ivona bo, ‘Wena vao badana natuna. Takiivunui ma tano buderina tirapenei.’ ¹⁵Vaghina ma, vao kamoni itawanakiibuwei da kupunai ikiivunui.”

Ma Yesu ivi~tarakiiyanesi bo, “Vao badana na aviyavisina ina~berai koyakoyagha wawayisi kurisi? ¹⁶Ina~pisi da nani wawayisi ini~kiivunuwana ma vao na dam viruwa ina~veresi da ina~koyaghi.”

Koroto ghamana weni sisiyina ivi~yanei na ivona bo, “Kara ke kovokovoghina da nakanani ina~tupuwa!”

¹⁷Ma Yesu ikitatupesi ma ivi~tarakiiyanesi bo, “Giruma katamana weni nakanani evonavona na iyamna koakovi bo kegha? Ivona bo, ‘Vonura damsi wakima ibarei,

Ma Bada nani wakimina iviia ma iterei
da tepanai numa vuna ivowai.’^s

¹⁸Meni wawayina ina~peku wakimina ku tepana na ini~kiigiigiyiei. Bo wakimina meni wawayina ku tepana ina~peku na wawayina ina~kiigudagai.”

Teks ini~miiyei Sisa kurina bo kegha?

(Mat 22:15-22; Mak 12:13-17)

¹⁹Vonaviyoyovana vibeyebeyena wawayisi ma taparoro babadisi i babada iakovi da Yesu miibiyai ivivi~avaberowesi. Tuna kubiine i kayowana da yaghiyaghina ita~patumi ma koroto ghamana iyabumanesi da ke kovokovoghina. ²⁰Tuna kubiine taraboga iekwai na wawayi viya ivonatawesi kurina, iti~bero da nakanani ma wawayi maninisi. Iti~kaetina da maranai Yesu iti~sisiya bero na iti~wavui ma Pailat ku imana ita~terei, tuna tomowina Rome damsi ivinei da Judiya dobuna ivivi~badei. ²¹Ma vibero wawayisi ipisi Yesu kurina ma ivona bo, “Bada, kakovi da tam ke kuta~vivimiiriruwaruwa ma am sisiya na maninina. Ke wawayi sago ku murina kuta~miimiiri ma sago na kegha, tuna kubiine vonavaghata kava kibeyebeyena da God ina keta kidebei. ²²Ma, kivaghinei da teks kani~miiyei Kiivavo Sisa kurina bo kegha?”

²³Ma Yesu iakovi da wawayisi ivivi~kaetina na ivona bo, ²⁴“Mane sago kovereku ana~kitai.” Ikitai ma ivona bo, “Wena iyi maghighina, ma iyi kana vava?”^t

Ma ivonapotei bo, “Kiivavo Sisa.”

²⁵Ma Yesu ivona bo, “Vaghina. Aviyavisina Sisa rapenai na Sisa kona~verei. Ma aviyavisina God rapenai na God kona~verei.”

²⁶Koroto ghamana maghinosiyai ma nakanani ivivi~sisiya na vibero wawayisi ivi~yanei na ivi~deyei da kawasi ipota. Ma ke kovokovoghina da iti~wavui.

^s 20:17 Psa 118:22 ^t 20:24 Manena na Rome damsi i silva riririghina kana vava denariyas.

Raborabobosi ina~vomiiri bo kegha?

(Mat 22:23-33; Mak 12:18-27)

²⁷Sadusi damsi inotanotai da wawaya ina~rabobo na muriyai ke ina~vomiiri. Ma viya ipisi Yesu kurina ma ivona bo,^u ²⁸“Bada, Moses ita vonaviyoyovana kamoni weni nakanani igirumi. “Tomowa ina~rabobo da kawana ina~verukuyowei ma natunatusi kegha na varesina sago kwapurina ina~ravaghi da ini~tuwa. Ma nani ededisi na tomowina raborabobona natunatusi.”^v

²⁹“Vaghina, mara sago rakaraka sago kamoni na tomotomowa miikovimaruwa. Iyarokona itavine ma irabobo ma natunatusi kegha. ³⁰Ma kana kiitana kwapurina iravaghi da bade ke iti~tuwa ma irabobo. ³¹Ma kana viaroba bade nakanani. Vaghina, nakanani miikovimaruwa peyarisi kwapurina sago iravaghi ma ke sago iyai iti~tuwa, ma peyarisi irabobomakai ma natunatusi kegha. ³²Turina vaghata na kwapurina irabobo. ³³Ma mara damoni wawaya ina~vomiiri na wavinena na iyi kawana? Nani tomotomowisi peyarisi miikovimaruwa iravaghi.”

³⁴Ma Yesu ivonapotesi bo, “Karako dobuwai na tomowa ma wavine etatavine. ³⁵Ma mara damoni iyavo kava God ivinesi da ina wawaya kiikiimatanisi na rabobowai ina~vomiiri. Mara vuna ini~karei ma nani kamoni wawaya ke meyani ina~tavine. ³⁶Ti na God ina aneya nakanani, ke meyani da ina~rabobome. Ma rabobowai ivomiiri kubiine, ti na God natunatusi. ³⁷Ma Moses kiikiirukuna ikarakarai na ivi~varagutugutui. Ma kamoni God ivona bo, ‘Abraham, Aisiki, ma Jeikap i God na Taku.’ Ivi~beyebeyeta da raborabobosi ina~vomiiri.”^{w x} ³⁸Tuna wawaya yawayawasisi i God, ke raborabobosi i God. Wawaya kudubisi na yawayawasisi God ku matana.”

³⁹Ma vonaviyoyovana vibeyebeyena wawayisi viya ivonapotei bo, “Bada, kuvona bubuna.” ⁴⁰Ma nani murinai na ke sago wawaya iti~tepatora da iti~tarakiyanei.

God ina Vivinevine Wawayina na iyi tupurereghina?

(Mat 22:41-46; Mak 12:35-37)

⁴¹Ma Yesu ivonesi bo, “Ikikava na wawaya evonavona da God ina Vivinevine Wawayina na David tupurereghina? ⁴²Ma David, Psalms kamoni igiruma bo,

‘Bada God aku Bada kurina ivona bo,
Katagheyakuwai kuna~makamakai

^u 20:27 Apos 23:8 ^v 20:28 Deut 25:5 ^w 20:37 Nani tomotomowisi ivi~aroba irabobo ma muriyai Moses itupuwa. God ina sisiya ivi~beyebeyeta da ivi~aroba kanumisi gwabinai emakamakai. ^x 20:37 Exod 3:6

⁴³ da kam ghavighaviya kudubina ku kae gaburim ana~teresi.^y
⁴⁴David evonavona da God ina Vivinevine Wawayina na ina Bada. Ma ikikava da God ina Vivinevine Wawayina na bade David tupurereghina?”

Vonaviyoyovana vibeyebeyena wawayisi na miiriruwaruwasi.

(Mat 23:1-36; Mak 12:38-40)

⁴⁵Wawaya peyarisi ivivi~yana ma Yesu, kana kivikivina ivonesi bo,
⁴⁶“Kokitaruvimi! Ke kona~berai da vonaviyoyovana vibeyebeyena wawayisi nakanani. I kayowana da ini~wawayaghama. Tuna kubiine gara rurukarukaruwesi ikote ma ebababa, ekayokayogesi. Ma i kayowana da vigimagimara gawarisiyai wawaya ina~vokaravesi ma ini~kiikiwesi. Ma bade i kayowana da kiki numasiyai ma kampo raghai babada kii gawariyai ina~makai. ⁴⁷Kwapukwapura iberoberowesi da i numa ma i sawara irapenei, ma ekayokayotata da eniponipowana guriguri. Wawaya nakanani na kovogha bero kirakiina ina~viya.”

Kwapura ina verena.

(Mak 12:41-44)

21 ¹Yesu Taparoro Numana garina kamonai ma mura wawayisi ivereverena na ikitakita. ²Nani kamonai bade ikita da kwapura moyamoyakina iverena. Mane riririghina gisigisisi ivi~ruwa kava iterei. ³Ma Yesu ivona bo, “Vonavaghata avonavonemi, weni kwapurina moyamoyakina ina verena irakata kirakai, ke wawaya peyarisi nakanani. ⁴Peyarisi i mura nevanevasi iverena. Ma weni kwapurina kana makii kavakava na kudubina itere yavui. Ivokoyona meyei.”

Taparoro Numana wakimisi ina~kuririghi.

(Mat 24:1-2; Mak 13:1-2)

⁵Yesu kana kivikivina Taparoro Numana ikitakitai ma ivivi~sisiyei da wakima kiikiimatanisiyai ivowai. Ma wawaya sawara iverena God kurina na sawarisi itura da Taparoro Numana ivi~monaghi da kitana ibiibii kirakai. ⁶Ma Yesu ivonesi bo, “Weni Taparoro Numana kokitakitai na mara epipisi da peyarina ina~kuririghi inoru ku tano, ke sago wakima kana gawariyai ina~makai.”

Nuwapoya ma vitupaketowana.

(Mat 24:3-14; Mak 13:3-13)

⁷Ma kana kivikivina Yesu ivi~tarakiyane i bo, “Bada, weni berasi na avi maranai ina~tupuwa? Ma aviyavisina ini~matakira da gisina kava ina~tupuwa?”

⁸Ma ivonapotesi bo, “Matami ekita da wawaya ke ini~beroberowemi. Wawaya bogii ma bogiiyai ina~pisi ma ina~vonemi bo, ‘Taku na God ina Vivinevine Wawayina!’ bo ‘Marana ipisi da God ina Vivinevine Wawayina ina~nekiibau.’ Ma ke koni~tumaghanesi. ⁹Sisiya koni~yanei da dam ruwa ighaviya bo dobu sago kamona ti mani kavakava iruwa na ke kona~yabumana. Weni berasi ini~nao ma ke kona~notai da tuna na mara damona. Kegha, karakava.”

¹⁰Ma ivona meyesi bo, “Dam ina~vomiiri da dam sago kana ghaviya. Ma kiivavo ina~vomiiri da kiivavo sago kana ghaviya. ¹¹Nukenuke ghamaghamasi, gomara ma gubaga beroberosi dobu bogii ma bogiiyai kamosiyai ina~tupuwa. Ma kunumai bera ma matakira ghamaghamasi ina~tupuwa da wawaya ina~yabumana kirakai. ¹²Ma weni berasi ini~muri. Kunona ina~votatanimi ma ini~tupaketowanemi. Ina~rutinimi da kiki numasiyai ini~tupavireviremi ma ku gabura ina~teremi. Ma kiikiivavo ma babada ghamaghamasi maghinosiyai kona~miimiiri da ini~tupavireviremi. Koitumaghaneku kubiine na weni berasi ina~tupuwa kurimi. ¹³Ma vitupavira kamona na varaku biibiina koni~mamatarei kurisi. ¹⁴Ma ami nota ini~rewapana ma ke koni~nuwapoya da ikikava kami papara kona~vowai, ¹⁵iyamna taku sisiya ma nuwagiura ana~veremi da kami ghavighaviya ke ina~ghetanimi. ¹⁶Ma ami rakaraka vaghata, maduwa da mamai, varevaresimi bo turaturami ini~wawanemi da babada ku imasi ina~teremi ma tami viya ini~rabobomi. ¹⁷Taku kubiiku na wawaya peyarisai ina~baremi. ¹⁸Ma kegha da ke uyawimi sago kava ina~wapa. ¹⁹Komiirikikina da yawasa makamakii nonowina kona~panani.”

Kupuna damsi Jerusalem ina~gwaramutui.

(Mat 24:15-21; Mak 13:14-19)

²⁰“Mara sago kona~kitai da seri wawayisi Jerusalem kwanatuna ina~miirigwagwari na konakovi da mara gisina kava ma ina~gwaramutui. ²¹Iyavo kava Judiya dobuna kamona ina~makamakai na ku koya ina~verau. Ma iyavo kava Jerusalem kwanatuna kamona na yaghiyaghina ina~kiibutawei. Ma iyavo kava kupunai na ke ina~rui ku kwanatuna. ²²Tuna maranai na kovogha kana mara, ikikava giruma katamana kamona peroperoveta ivona da ita~tupuwa na ina~tupuwa. ²³Nani kamona wivine manamanawisi ma vivisususi ini~kamyuyuwa kirakai. God nuwanuwana ina~pughu Jiu damsi kurisi ma nuwapoya ina~rakata Judiya dobunai. ²⁴Ma kupuna damsi ina~vomiiri ma kepatiyai Jiu wawayisi viya ini~kiivunuwana ma viya ina~patumisi da ina~rutinisi ku dobu bogii ma bogiiyai. Ma God kupuna damsi kii mara ina~veresi da Jerusalem ini~tugudagudai ma ina wawaya ini~kayonogenogeyanesi ma nakanani ina~makamakai da kii mara itereterei ruvana ina~viiya na ina~voterei.”

Wawaya Natusi ina~nekiibau.*(Mat 24:29-31; Mak 13:24-27)*

²⁵“Mara sago matakira notakavakavasi ina~tupuwa, madegha, nawaravi ma gwamegwame kurisi. Ma wawaya i dobu bogii ma bogiiyai debudebura gugurina ini~yanei ma ini~nuwapoya kirakai da i nota ina~ragharagha. ²⁶Wawaya ina~yabumana kirakai da ina~voviparoparorosi. Ma nuwanuwasi ina~karakarai ma ina~banebanenega da aviyavisina ina~tupuwa dobuwai, iyamna God madegha, nawaravi ma gwamegwame ina~nukesi da kunumai kii keta ini~wapai. ²⁷Nani maranai wawaya kudubisi ina~kita da taku Wawaya Natusi kwavuwai ere rewapaniku ma ere kadariku ana~nekiibau.”

²⁸“Weni berasi ina~tuputupuwa na kovomiiri ma kotepa, iyamna gisina kava ma God ini~yawasimi.”

Koweya kiina miibiina.*(Mat 24:32-35; Mak 13:28-31)*

²⁹Yesu weni miibiina ivonesi bo, “Koweya ma kii peyarisi kokitai. ³⁰Kii enumonumoi na namada akova koviiya da kwamra kana mara epipisi. ³¹Ma bade nakanani, weni matakirisi kona~kitai na akova kona~viiya da gisina kava ma God ina vikiivavona ina~nekiibau. ³²Vonavaghata avonavonemi, weni kimtina ke ina~rabobo yavu ma berasi ina~tupuwa. ³³Kunuma ma dobu ina~wapa ma vonaku na ke meyani da ina~wapa.”

Kata~banenega.

³⁴“Kokitaruvimi da kampo ragha ma uma neghanegha ke kona~vodunenunuwapei. Ma dobu vitana ke koni~nuwapoya kirakiiyei. Ke ita~biibai da Wawaya Natusi ina vovira marana ini~tataghanimi da tami nakanani ma puwari kamonai kota~kona. ³⁵Weni berana na wawaya kudubina dobuwai ina~kamowana yavusi. ³⁶Mara nonowa kona~banebanenega ma kona~niponipowana da ami rewapana kovokovoghina da kona~miirikikina maranai weni berasi ina~tuputupuwa kurimi. Ma bade konipowana da damonai Wawaya Natusi maghinonai kona~miiri na ke koninimaya.”

³⁷Mara nonowa Yesu ivivi~beye beyena Taparoro Numana garina kamonai, ma didibarai na ikiikiibau da Oliv koyanai imakamakai. ³⁸Ma mara nonowa wawaya peyarisi ivivi~mara ku Taparoro Numana da Yesu ina vibeye beyena iti~yanei.

Taparoro babadisi ivi~ogatara da Yesu iti~raboboi.*(Mat 26:1-5; Mak 14:1-2; Jon 11:45-53)*

22 ¹Jiu damsi i kam ghamana kana vava Pasova inenekiibau. Damsi i kiki da Pasova kana parawa kapunina kubiine na

yist ke ina~terei. ²Ma taparoro babadisi i babada ma vonaviyoyovana vibeyebeyena wawayisi keta iekwekwai da ikikava Yesu iti~raboboi. Gavunai ita~berai, iyamna wawaya iyabuyabumanesi.

Judas ivi~vaghinei da Yesu ini~wawanei.

(Mat 26:14-16; Mak 14:10-11)

³Ma Yesu kana kivikivina ivi~¹²kamosiyai na sago kana vava Judas Iskariyot. Ma nani maranai Seitan ivi~karei da Judas itowatepani. ⁴Ma inae da taparoro babadisi i babada ma Taparoro Numana kana potapota i babada kurisi ma yavata ivi~sisiya da ikikava Yesu iti~wawanei. ⁵Babadisi ivi~nuwabiibii kirakai ma ivi~vaghinei da Judas imana ita~kovoghi. ⁶Ma bade Judas ivi~vaghinei ma taraboga biibiina iekwekwai da maranai wawaya kegha na Yesu babadisi ku imasi ita~terei.

Pasova kamna kubiine ivovunagha.

(Mat 26:17-25; Mak 14:12-21; Jon 13:21-30)

⁷Marana inekiibau da sipu gegeyisi iti~kiivunuwana Pasova kamna kubiine. ⁸Yesu kana kivikivina ruwa, Pita ma Jon ivonatawesi. Ivonesi bo, “Kona. Kona~vovunagha da Pasova kamna kubiine.”

⁹Ma ivi~tarakiiyanei bo, “Imapatana kekayokayowekai da kana~vovunagha?”

¹⁰Ma ivonapotesi bo, “Korui ku Jerusalem ma tomowa sago kona~panani, tuna okowa kibubuna ina~kavakavari. Kokivini da meni ku numana ina~rurui na yavata korui. ¹¹Ma numa badana kovonei bo, ‘Aki Bada ivona da tupayaraghina kuni~beyekai da kamonai tuna yavata Pasova kubiine kana~kam.’ ¹²Tomowina na tupayaraghina ghamana kiidamowai ini~beyemi. Kamonai na sawara kudubina ivovunaghi ikovi ma vokuya kava kona~berai.”

¹³Pita ma Jon ivomiiri ma irui ku Jerusalem ma Yesu ikikava ivonesi na nakanani ipanani. Ma nani dobunai ivokuya da Pasova kamna kubiine.

Yesu ina kam turina.

(Mat 26:26-30; Mak 14:22-26; 1Kor 11:23-25)

¹⁴Ravi ipika ma kam kubiine Yesu kana kivikivina yavata nevanevasiyai ikenavipika. ¹⁵Ma ivonesi bo, “Aku kayowana ghamana da weni Pasova kamna takam patapata ma muriyai da ani~kamaghi kirakiiyei. ¹⁶Avonavonemi da ke meyani Pasova kamna ana~kam meyei ina~nenae da maranai God ina vikiivavona ina~nekiibau ma Pasova berasi iyamsi vaghata ini~debe yavui na tuna maranai ana~kani.”

¹⁷Ma Yesu redu iviia ma God ivi~kiikiwei ma ivona bo, “Wena koviiya ma kamomiyai kovi~umavereyana. ¹⁸Avonavonemi da ke meyani

wain anuma meyei ina~nenae da God ina vikiivavona ina~nekiibau na tuna maranai anumai.”

¹⁹Yesu parawa iviia ma God ivi~kiikiiwei ma ivogimagimai. Ireregha kurisi ma ivonesi bo, “Weni tuna na tupuwiku. Weni berana kona~berabera da kona~notanotiku.” ²⁰Ma bade nakanani kam murinai redu iviia ma ivona bo, “Weni reduna imatakira da tami kubiimi taraku ina~sororo da God ina vivaghina makamakiina vuna ina wawaya yavata ina~berai.”

²¹“Ma kovi~yana, wawayina ini~wawaneku na wekarakava yavata takamkam patapata. ²²God ina kayowana ikikava itereterei na nakanani ina~tupuwa taku, Wawaya Natusi kuriku da ana~rabobo. Ma tam iyai kuni~wawaneku na kuti~nuwapoya kirakai, iyamna kovogha ghamanakina kuna~panani.”

²³Ma kana kivikivina kamosiyai ivivi~tarakiyana meyesi da iyi weni berana ina~berai.

Iyi ini~wawayaghama?

²⁴Yesu kana kivikivina ti mani kavakava ivivi~taghegheyanesi da kamosiyai meni wawayina na ghe kirakai. ²⁵Ma ivonesi bo, “Kupuna damsi i kiikiivavo i vibadana na ibagibagi kirakai ma ekayokayotata ma enotanotai da i wawaya ivite bubunisi. ²⁶Ma tami na ke nakanani kona~berai. Kamomiyai wawaya ghamana ina~tereoruwe meyei da tuna nakanani ma wawaya kikei. Ma meni wawayina ini~bada na ina~tereoruwe meyei da tuna nakanani ma bigabiga wawayina. ²⁷Meni wawayina na wawaya ghamana, wawayina kepanai imakai da ekamkam bo wawayina ebigabiga da vavai ererereghi? Wawaya ghamana na ekamkam, tabo? Ma taku, ke nakanani ata~berabera. Kamomiyai taku na ami bigabiga.”

²⁸“Ma wawaya ivi~tupaketowaneku na tami kovi~patutu kirakai da ke meyani kota~kuyoweku. ²⁹Ikikava aku Mamai vibadana ivereku na bade nakanani tami vibadana ana~veremi. ³⁰Nani maranai na aku kepanai takam ma tuma ma kiikiivavo kii gawariyai kona~makai da dam ivi~12 Israel kamonai koni~badesi.”

Yesu ivona da Pita ini~bero.

(Mat 26:31-35; Mak 14:27-31; Jon 13:36-38)

³¹Yesu ivona bo, “Saimon, Saimon, Seitan ivi~nowi God kurina ma vivaghina gwabinai iviia da ina~ruyaghimi. ³²Ma anipowana kubiim da vitumaghana ke kuna~voterei. Karakava kuna~miiritavire kuriku na turaturam kuni~vitesi da ti bade i vitumaghana ini~rewapana.”

³³Ma Saimon Pita ivona bo, “Bada, taku kovokovoghiku da tam yavata ku gabura tarui bo yavata tarabobo.”

³⁴Ma Yesu ivonapotei bo, “Pita, avonavonem da karako mara aroba kuni~bero da ke kutakoviku ma murinai kokoreko ina~tou.”

Wagu, kutu ma seri.

³⁵Yesu kana kivikivina ivona tovonisi bo, “Rorova avonemi da kaeterepapara bo wagu bo mane kana kutu ke kota~yuna ma avonatawemi. Kade ami baba kamoni nuwapoya kopanani bo kegha?”

Ma ivonapotei bo, “Kegha.”

³⁶Ma ivonesi bo, “Ma wekarakava na mane kana kutu bo wagu gwabimuwai na kekavari. Ma mikedata tam seri gwabimuwai kegha na kam nuba garana kevi~gimarei da seri kuna~gimari.”^z ³⁷Giruma katamana kamoni ivona bo, “Wawaya beroberosi yavata kovogha ina~viya. Ma avonavonemi da weni girumina na taku ivi~sisiyeku. Vonavaghata, ikikava igiruma da ita~tupuwa na peyarina wekarakava etuputupuwa.”^a

³⁸Ma kana kivikivina ivona bo, “Bada, kekitai. Seri ruwa weni.”

Ma Yesu ivona bo, “Vaghina, kovokovoghina.”

Yesu Oliv koyanai inipowana.

(Mat 26:36-46; Mak 14:32-42)

³⁹Yesu mara nonowa ikiikiibau ku Oliv koyana, tuna kubiine kana kivikivina yavata ivomiiri ma Jerusalem ikiibutawei da inae nake.

⁴⁰Inekiibau na ivonesi bo, “Konipowana da ruyagha kamoni ke kona~peku.”

⁴¹Kana kivikivina ikuyowesi ma inae ke gurina ma ivi~tuwaporeruruwana ma inipowana bo, ⁴²“Mamai, kivaghinei bo kegha da weni vokwarakwara reduna gwabikuwai kuta~viitawei. Ma ke taku aku kayowana ma tam am kayowana ina~tupuwa.” ⁴³Ma aneya kunumai ioru da rewapana iverei. ⁴⁴Ma nuwapoya ikiivunui kubiine na nuwanuwana kudubinai inipowana kirakai da poyagururu iterevunui. Ma poyapoyana ivivi~toi na kitana nakanani ma tara.

⁴⁵Nipowana ivoterei ma ivomiiri da ivovira kana kivikivina kurisi, ma ipanansi da nuwapoya ikiivunusi da ivivi~keneyana. ⁴⁶Ma ivonesi bo, “Avi kubiine kokenakena? Kovomiiri ma konipowana da ruyagha kamoni ke kona~peku.”

Yesu ipaniya.

(Mat 26:47-56; Mak 14:43-50; Jon 18:3-11)

⁴⁷Yesu ivivi~sisiya kamoni ma koroto ghamana inekiibau. Judas ivi~nowesi, tuna na kana kivikivina sago. Imiiririya Yesu kurina da

^z 22:36 Yesu na ke seri vaghata iti~sisiyei ma ivonavonesi da kanuma ina ku nevaneva ini~ghaviya. Epe 6:10-18 ^a 22:37 Isa 53:12

ita~yoni, ⁴⁸na Yesu ivi~tarakiiyanei bo, “Judas, viwawana kubiine taku Wawaya Natusi keyoyoniku, bo?”

⁴⁹Ma kana kivikivina ikitai da aviyavisina ituputupuwa na ivona bo, “Bada, akii seriyai kana~ravis, bo?” ⁵⁰Ma kana kivikivina sago taparoro badana ghamana ina bigabiga iravi da tinina katagheyana ikiiyarahatawei.

⁵¹Ma Yesu ivonesi bo, “Kovoterei!” Ma ivororona da tomowina tinina ivotovoni da iyawasa.

⁵²Ma Yesu taparoro babadisi i babada ma Taparoro Numana kana potapota i babada ma kwanatu babadisi peyarisi kurisi ivona bo, “Taku aighaviyemi bo, da kaku seri ma kaku kepata kokavarapiyei? ⁵³Mara nonowa tami ma taku Taparoro Numana garina kamoni tamakamakai, ma ke kota~paniku. Ma wekarakava na kami mara ipisi na nubakutuva ina rewapana ibademi.”^b

Pita ivi~bero da Yesu ke itakovi.

(Mat 26:57-58, 69-75; Mak 14:53-54, 66-72; Jon 18:12-18, 25-27)

⁵⁴Seri damsi Yesu ivotani ma irutini inae da taparoro badana ghamana ina ku numa. Ma Pita murisiyai ikivini inae. ⁵⁵Ma taparoro badana ina numa garina kamoni na wawaya keyama ikiiri da ivivi~rarana. Ma Pita inae da kamosiyai imakai. ⁵⁶Bigabiga wavinena sago ikitai da Pita keyama ririnai imakamakai. Keyama gweyorinai ikita bubuni ma ivona bo, “Weni tomowina tuna Yesu yavata ibababa.”

⁵⁷Ma Pita ivi~bero bo, “Wavine, taku nani tomowina ke atakovi!”

⁵⁸Imakai mara gisina ma tomowa sago Pita ikitai ma ivona bo, “Tam na Yesu kana kivikivina sago.”

Ma Pita ivona bo, “Aku tomo, taku ke meyani ata~kivini.”

⁵⁹Imakai da ke gurina ma bade wawaya sago ivona bo, “Vonavaghata, weni tomowina na Yesu kana kivikivina, iyamna tuna na Gariri wawaya.”

⁶⁰Ma Pita ivonapotei bo, “Aku tomo, kegha. Taku ke atakovi da aviyavisina kisisiyei!”

Nakanani ivivi~sisiya ma kokoreko itou. ⁶¹Ma Bada Yesu itavire da Pita ikitatupei. Ma Pita ina nota ivovira da Yesu ina sisiya inotai. “Karako mara aroba kuni~bero da ke kutakoviku ma muriyai kokoreko ina~tou.” ⁶²Ma vaghina, Pita numa garina ikiibutawei ku kupuna ma itou kirakai.

Wawaya Yesu ivi~namei ma iravi.

(Mat 26:67-68; Mak 14:65)

⁶³Seri damsi Yesu ikoyakoyaghi na ivowavowai ma ivivi~namei.

⁶⁴Matana igerepotai, iravi ma ivonei bo, “Tam peroveta bo? Mede kevonekai, iyi iravim?” ⁶⁵Ma ivi~avaberowei.

^b 22:53 Luk 19:47, 21:37

Pailat ma Herodi Yesu ivi~tupavirei.*(Mat 26:59-66; Mak 14:55-64; Jon 18:19-24)*

⁶⁶Mara itom ma Jiu damsi i babada, taparoro babadisi i babada, ma giruma wawayisi ivi~kiidaburana ma seri wawayisi Yesu irutini inae ku maghinosi. ⁶⁷Ivonei bo, “Mikeda tam Keriso, kevonakai.”

Yesu ivonapotesi bo, “Mikeda ana~vonemi na ke koni~tumaghana. ⁶⁸Ma mikeda ata~vonatovonimi na ke kovokovoghina kota~vonapoteku. ⁶⁹Ma karako da nokoni ku marana, Wawaya Natusi, God katagheyana ina~makai.”

⁷⁰Peyarisi Yesu ivi~tarakiiyanei bo, “Nakanani na tam God natuna, bo?”

Ivonapotesi bo, “Ikikava kovonavoneku na vonavaghata.”

⁷¹Peyarisi ivona bo, “Avi kubiine vimamatara wawayisi tekwekwisi? Namada tuna mani kawanai ivi~mamatara meyei.”

Pailat, Yesu ivi~taravirevirei.*(Mat 27:1-2, 11-14; Mak 15:1-5; Jon 18:28-38)*

23 ¹Ma babadisi kudubisi ivomiiri da Yesu irutinaneyei Pailat kurina. ²Ma nani dobunai ivi~karei da Yesu ivivi~wavui, “Weni tomowina kapanani da akii wawaya inoraveraveyana berosi. Ivonesi da Kiivavo Sisa ina teks ke iti~miiyei, bade ivona da tuna kiivavo, ma Keriso.”

³Pailat Yesu ivi~tarakiiyanei bo, “Tam Jiu damsi i kiivavo, bo?”

Yesu ivona bo, “Vonavaghata, vaghina kevonavona.”

⁴Ma Pailat ivi~sisiya taparoro babadisi i babada ma koroto kurisi. Ivonesi bo, “Weni wawayina ina berona ke sago ata~panani.”

⁵Ma kegha da taparoro babadisi i babada ma koroto gamosi ibagibagi, “Weni tomowina ina vibeyebeyena kubiine, wawaya peyarisi Judiya kamoni nuwanuwasi eghakighaki. Gariri kamoni ivi~karei ma ipisi da wike.”

Herodi, Yesu ivi~taravirevirei.

⁶Pailat sisiyina ivivi~yanei na ivi~tarakiiyana bo, “Tomowina na Gariri wawaya bo?” ⁷Pailat ivi~yanei da Yesu tuna Herodi ina rewapana gaburinai na ivonatawei Herodi kurina, iyamna iakovi da Herodi wekarakava ipisi ku Jerusalem. ⁸Maranai Herodi Yesu ikitai, nuwanuwana ibiibii kirakai, iyamna tuna namadani kava ina kayowana da Yesu ita~kitai. Varana ivivi~yanei na ina nota ghamana da Yesu bera ghamaghamasi ita~berai da ita~kitai. ⁹Ivi~taravirevire kirakiiyei ma Yesu ke ita~vonapotei. ¹⁰Taparoro babadisi i babada ma giruma wawayisi imiiririya ma Yesu ivi~wavu patei. ¹¹Ma Herodi, ina seri wawayisi yavata

Yesu ivi~namei ma ivi~kaekaeyei. Ma muriyai gara kiimatanina iviia ma Yesu ivi~kotei ma ivonatawei ivovira Pailat kurina. ¹²Karenai Pailat da Herodi ivi~kawapata ma nani maranai ivi~karei da ivi~turana.

Wawaya Yesu ikovoghi.

(Mat 27:15-26, 27:11-14; Mak 15:6-15; Jon 18:39–19:16)

¹³Pailat, Yesu iviia na babadisi ma koroto kudubisi ikwaturiyariyesi, ¹⁴ma ivonesi bo, “Weni tomowina kopiyei na kovona da wawaya ivivi~noraveyana berosi. Tomowina kovi~wavui na maghinomiyai avi~tupavirevirei ma ke sago ina berona ita~panani. ¹⁵Bade Herodi nakanani ke sago berona ita~panani. Tuna kubiine ivonatawei ivovira kurita. Ke aviyavisina berona ita~berai da kana rabobo kota~vonei. ¹⁶Tuna kubiine kovogha kava ana~verei ma ana~vonatawei ina~nae.” ¹⁷(-)^c ¹⁸Peyarisi marasago ikarayogosi, “Kokiivunui! Akii kayowana da Barabas kovotawei!” ¹⁹(Barabas viruwa ma kiivunuwa kubiine ku gabura iterei.)

²⁰Pailat babadisi ma wawayisi ivonatovonisi da Yesu ita~votawei. ²¹Ma kegha da koroto ere kiikiirarisi ivonavona bo, “Kotuparatui! Kotuparatui!”

²²Pailat ina vonatovona viarobina iterei, “Ikikava? Weni tomowina aviyavisina ibera beroi? Ke aviyavisina berona ita~berai da kana rabobo kota~vonei. Tuna kubiine ana~vonesi da widi kava ina~verei ma ina~vonatawei ina~nae.”

²³Ma kegha, ere nuwaghakighakisi koroto ikiikiirara ma ivonavona bo, “Kotuparatui!” Nani kiirarina kubiine, ²⁴Pailat i kayowana iberai. Yesu seri wawayisi ku imasi iterei da ita~tuparatui. ²⁵Ma Barabas, viruwa ma kiivunuwa kubiine gabura kamoni imakamakai, ivotawei koroto i ku kayowanai.

Seri damsi Yesu ituparatui.

(Mat 27:32-44; Mak 15:21-32; Jon 19:17-27)

²⁶Seri damsi Yesu irutini inenae. Nani kamoni tomowa sago, kana vava Saimon, ina dobu Sairini, ku Jerusalem irurui. Seri damsi imiiripotei ma Yesu kana korosi iviia da Saimon ivi~kavari. Ma ivonei da Yesu murinai ita~baba.

²⁷Ma koroto ghamana ikivikivinisi ma kamoni na wivine Yesu itutuwei ma isiyasiyapei. ²⁸Yesu imiiritavire ma ivonesi bo, “Jerusalem wivine, ke kona~tuweku. Tami ma natunatumu kubiimi kota~tou.

^c **23:17** Mara katamaninai giruma damsi peyarisi ves 17 ke ita~terei. Ma viya na weni nakanani igirumi: ‘Pasova kamna nununai Pailat wawaya sago gabura kamoni ivovotawei.’

²⁹Kokitai, mara epipisi ma wawaya ina~vona bo, ‘Iyapoma da wivine gagarisi, manawisi kamoni pepeya ke ita~kavari, ma ke iti~susui.’

³⁰Nani maranai wawaya koya ina~vonei bo, ‘Koya ghamam, ketamogunewa da kuna~dogokai! Koya kikei, agu etini ku tepakai!’^d

³¹Mikeda wawaya weni berasi ina~berai maranai kii matinai, ma avi berana ina~berai maranai kii na ina~poki?”

³²Seri damsi totomowa beroberosi ruwa irutini ikiibau da Yesu yavata iti~rabobosi. ³³Maranai inekiibau da gawara kana vava ‘Wawaya Teuteuna,’ ma nani dobunai Yesu ma totomowisi ruwa ituparatusi. Sago katagheyana ma sago dugenai. ³⁴Yesu ivona bo, “Mamai, weni damsi i berabero kenotatawei. Ti ke itakovi da aviyavisina eberaberi.”^e

Ma seri wawayisi virekwa sago iberai da kamosiyai Yesu kana gara irereghi. ³⁵Ma wawaya imiiri ikitakita ma babada ivononononamei. Ivonei bo, “Kuvona da tam God ina Vivinevine Wawayim. Wawaya kuvivi~yawisi na mede kevi~yawa meyem!”^f

³⁶Seri damsi imiiririya ma ti yavata Yesu ivi~namei. Wain tomatomana iverei da itumai^g ³⁷ma ivonei bo, “Mikeda tam Jiu damsi i kiivavo na kevi~yawa meyem.”

³⁸Ma gayamina vovonai, korosiyai, igiruma bo, ‘Weni tuna Jiu damsi i kiivavo.’

³⁹Tomowa berona yavata irororoke na Yesu ivonononamei, “Tam Keriso bo? Kevi~yawita.”

⁴⁰Ma kana viruwa kwinana iyeghai bo, “Tam God keyabuyabumane bo kegha? Ita viaroba na kovoghina sago taviiviiya. ⁴¹Tota na ita berabero tepanai na kovogha taviiviiya ma weni tomowina na ina berona kegha.”

⁴²Ma ivonei bo, “Yesu, maranai kuni~kiivavo na ke kuni~notawapeku.”

⁴³Yesu tomowina ivonapotei bo, “Karako tam ma taku tarui ku Paradais.”

Yesu irabobo.

(*Mat 27:45-56; Mak 15:33-41; Jon 19:28-30*)

⁴⁴Vaghina ma madegha punai ma nubakutuva ioru da dobu kudubina isovo yavui, ma nakanani imakamakai da ku ravi madegha. ⁴⁵Maranai madegha rarana ivoterei Taparoro Numana kana tupayaragha garana basunai itamogosira da ruwa.^h ⁴⁶Ma Yesu gamona irakata ma ikwatu, “Mamai, kanumiku ku imam atereterei.” Ina sisiya turina iterei, nuwayaporina ighae ma irabobo.ⁱ

⁴⁷Ma senturiyon sago weni berana ikitai, God ivokavakavari ma ivona bo, “Vonavaghata da weni tomowina na wawaya maninina.”

^d 23:30 Hos 10:8; Rev 6:16 ^e 23:34 Psa 22:18 ^f 23:35 Psa 22:7 ^g 23:36 Psa 69:21

^h 23:45 Exod 26:31-33 ⁱ 23:46 Psa 31:5

⁴⁸Vaghina ma, wawaya ivi~kiidaburesi ma weni berana ikitai na peyarisi nuwapoyina iviia da nuwakadasi iraravi ma ivovira i ku numa. ⁴⁹Wawaya viya Yesu iakova kirakiiyei ma bade wivine Yesu ikivini Gaririyai ipisi, imiiritaweyana ma ikitakita.^j

Yesu idogoi.

(Mat 27:57-61; Mak 15:42-47; Jon 10:38-42)

⁵⁰Tomowa sago kana vava Josepa, ina kwanatu Arimateya, Judiya kamoni. Tuna wawaya biibiina ma kiimatanina. Ma bade tomowa ghamana Jiu damsi babadisi kamosiyai. ⁵¹Maranai babadisi ivi~ogatara da Yesu iti~rabobo na ke iti~vaghinei. Ma bade tuna nimonimoriyai ikoyakoyagha da God ina vikiivavona kana mara ita~pisi. ⁵²Inae Pailat kurina ma Yesu tupuwina kubiine ivi~nowi. ⁵³Korosi itereoruwei ma igerei. Ma ikavari inae da buba vuna vaghata kamoni ivi~kenai. ⁵⁴Ivovovunagha da viyakam marana kubiine.

⁵⁵Nani wivinesi Yesu Gaririyai ikivini ighae na bade wivinesi sago Josepa ikivini inae da buba ikitai ma ikikava Yesu tupuwina iterei.

⁵⁶Ivovira ku numa ma i oira ghabughabusi ivovunagha.^k

Ma viyakam marana kubiine ivi~yakam.

Yesu rabobowai ivomiiri.

(Mat 28:1-10; Mak 16:1-8; Jon 20:1-10)

24 ¹Sande mara boiboiyai wivine oira ghabughabusi ivovunagha na iyuna ma ivi~mara ku karawaga. ²Inekiibau na ikitai da buba vovotawena. Kana gudu na wakima ghamana ma wawaya itabiri ku ririna. ³Iruu ku buba kamona ma ikitavirevire da Bada Yesu tupuwina kegha. ⁴Imiiri vaghata ma nuwanuwasi ivivi~tetei na nani kamoni tomotomowa ruwa, kii gara matakamokamosi inekiibau da ririsiyai imiiri. ⁵Wivinesi iyabumana kirakai da idune vaghata ma tomotomowisi ivona bo, “Avi kubiine wawaya yawayawana koekwekwai raborabobosi kamosiyai? ⁶Yesu ke weni dobunai, tuna namada rabobowai ivomiiri. Kade konotanotai da Gariri kamoni yavata komakamakai na ikikava ivonemi?^l ⁷Ivona bo, ‘Wawaya Natusi ina~viiya da berabero wawayisi ku imasi ina~terei ma korosiyai ina~tuparatui. Ma mara viarobina kamoni rabobowai ina~vomiiri.’ ”

⁸Ma nani maranai wivinesi Yesu ina sisiya inotapanani. ⁹Karawagiiyai ivovira ku numa ma Yesu ina aposol ivi~11 ma kana kivikivina viya yavata ivonesi. ¹⁰Wivinesi na Meri Magadarini, Jowana ma Jemes ina maduwa Meri ma wivine viya yavata. ¹¹Weni wivinesi ivi~sisiya na Yesu

^j 23:49 Luk 8:2-3 ^k 23:56 Exod 20:10; Deut 5:14 ^l 24:6-7 Mat 16:21, 17:22-23, 20:18-19; Mak 8:31, 9:31, 10:33-34; Luk 9:22, 18:31-33

kana kivikivina ke iti~tumaghanesi, inotai da ivivi~sisiya wapawapa. 12Ma Pita ina kina kava ivomiiri ma iverau da ku karawaga. Ma ku buba irugenara da Yesu tupuwina kana gere kava ikitai. Ma ivovovira ku numa ma aviyavisina itupuwa na inota kavakavai.

Emeyas ketanai.

(Mak 16:12-13)

13Ma bade nani maranai na Yesu kana kivikivina ruwa Jerusalem ikuyowei da ibaba inenae ku Emeyas kwanatuna.^m 14Ma i baba kamoni na aviyavisina kudubina itupuwa na ivivi~sisiyei. 15Ivivi~sisiya na Yesu kurisi inekiibau da yavata ibaba patapata. 16Ma kana kivikivina matasi ikiivurei da Yesu ke ita~vogiini. 17Ma ivi~tarakiiyanesi bo, “Aviyavisina koisisiyei?”

Ma ere nuwadugarisi ivi~kiimiiriyesi ma idune. 18Ma sago, kana vava Kiriyopas ivi~tarakiiyana bo, “Numanumataya peyarisi iakovi da aviyavisina Jerusalem kamoni etuputupuwa ma ikikava tam ina kim kava ke kutakovi?”

19Ma ivi~tarakiiyanesi bo, “Avi berasi?”

Ma ivonapotei bo, “Aviyavisina itupuwa Nasaret wawaya Yesu kurina. Tuna na peroveta ma God ma wawaya ku matasi ina sisiya ma ina bera peyarina na ivi~rewapana kirakai. 20Ma taparoro babadisi i babada ma Jerusalem damkai akii babada na tomowina iviia ma kupuna damsi ku imasi iterei. Ma ti na ivi~tupavirei ma ivonakiiyaragha da ita~rabobo ma korosiyai ituparatui. 21Tokai kanotai da tuna tomowina Israel damta iti~yawasita. Akii nuwapoya irakata, ma ku tepana na weni berasi murinai na ke sago biibiina ita~tupuwa. Ma namada mara aroba ikovi. 22Ma bade wivine viya kamokiiyai sisiya sago ivonekai na kavi~deyei. Karako ivi~mara ku karawaga ma irui ku buba kamona 23da Yesu tupuwina ikita kavai. Ma ivovira ivonekai da aneya ikitisi. Ma sisiya gwabisiyai iviia da Yesu na yawayawana. 24Ma akii wawaya viya inae ku karawaga ma ikikava wivinesi ivivi~sisiya na nakanani ipanani. Ma Yesu ke ita~kitai.”

25Ma Yesu ivonesi bo, “Tami neghaneghami ma gayama butabutami da aviyavisina peyarina peroperoveta ivivi~sisiyei na ke koti~tumaghanei. 26Kotakovi da God ina kayowana da ina Vivinevine Wawayina iti~kamaghi kirakiiyei ma ita~rabobo ma murinai kana ku kadara ita~rui.” 27Vaghina ma Yesu ivi~karei da ikikava giruma katamana kamoni God ina Vivinevine Wawayina ivi~sisiyei na peyarina kurisi ivi~debei. Kunona Moses aviyavisina igrumi na ivi~sisiyei ma muriyai peroperoveta viya i giruma na iyamsi ivi~sisiyei kurisi.

28Namada ku Emeyas inenekiibau ma Yesu iberai da nama maninina ita~nenae. 29Ma kegha da kana kivikivina ivonatani. Ivona bo, “Ke

^m 24:13 Emeyas kwanatuna na 11 kilomitas Jerusalem kupunai.

kuna~nae. Takena iyamna mara ikovi, namada ravi ipika.” Vaghina, ivovira ma yavata irui da imakai. ³⁰Kam kubiine na parawa iviia ma God ivi~kiikiwei ma ivogimai. Ma ivi~karei da ita~veresi. ³¹Tuna maranai matasi ikiigigiri da kwinas i kita bubuni da tuna na Yesu. Ikitakitai na iwapa. ³²Ma ti mani ivonavona bo, “Tuna kubiine ita baba kamona giruma katamana kamona miiba gavugavusi ivivi~debei kurita na nuwanuwata itonatonai ma tavivi~nuwabiibi kirakiiyei.”

³³Nani murinai ivi~ruwa ivomiiri da maninina ivovirame ku Jerusalem. Ma nani dobunai kana kivikivina ivi~11 ma turaturasi viya namada ivi~kiidaburana na ipanansi. ³⁴Ma ivi~yanesi da peyarisi ivivi~sisiya bo, “Vonavaghata da Bada rabowai ivomiiri! Saimon kurina inekiibau!”

³⁵Ma ivi~ruwa turaturasi ivi~akovisi da aviyavisina tupuwa i baba kamona, ma bade ikikava ivogiini da tuna Yesu, maranai parawa ivovogimai.

Yesu kana kivikivina kurisi inekiibau.

(Mat 28:16-20; Mak 16:14-18; Jon 20:19-23; Apos 1:6-8)

³⁶Ivivi~sisiyei ma nani kamona Yesu inekiibau da kamosiyai imiimiiri ma ivona bo, “Nuwanuba gwabimiyai ina~makai.”

³⁷Ivi~tataghanisi da iyabumana ma ogariri igheyesi ma inotai da nama momosika ita~kitakitai. ³⁸Ma ivonesi bo, “Ke kona~yabumana. Ami nota ke ina~ragharagha ma ke ina~gisi. ³⁹Imaku ma kaeku kokitai. Wena na taku! Kovotovoniku da damina kona~viiya. Momosika viyosi ma tuwirisi kegha.”

⁴⁰Weni nakanani ivi~sisiya kana kivikivina kurisi ma imana da kaena ivi~beyesi. ⁴¹Peyarisi inota kavakavai da ke nuwanuwasi kudubinai iti~tumaghana ma kegha da ivi~nuwabiibi kirakai. Tuna kubiine Yesu ivonatovonisi bo, “Kade, aviyavisina emakamakai da ata~kani?” ⁴²Iyana gibugibuna iverei, ⁴³ma kana kivikivina matasiyai Yesu nani iyanina ikani.

⁴⁴Ma ivonesi bo, “Rorova yavata tamakamakai na avonemi da aviyavisina Moses ina vonaviyoyovana ma peroperoveta ma Psalms kamona igirugirumi da ita~tupuwa kuriku na God ina kayowana da kudubina ina~tupuwa.”

⁴⁵Muriyai i nota ivotawei da sisiya giruma katamana kamona na iyamsi itakova bubuni. ⁴⁶Ivonesi bo, “Weni nakanani igiruma. ‘God ina Vivinevine Wawayina ini~kamaghi kirakiiyei ma ina~rabobo, ma mara viarobina kamona na ina~vomiiri.’ ⁴⁷Ma bade igiruma da kana kivikivina ina~dima da wawayi i berabero ininimaye ma ina~miirikupukuputei da God i berabero ina~notatawei. Jerusalem kamona dima ini~karei ma muriyai ina~kiibau da dam ma dam kurisi. ⁴⁸Tami na weni berasi kudubina kana vivimamatara wawayimi. ⁴⁹Ma

aku Mamai ikikava vonakiiyapa bagibagina iterei da ita~puyomi na taku berana ana~berai, puyona ana~vonatawei kurimi. Tuna kubiine Jerusalem kamonai kovi~koyakoyagha da rewapana kunumai inoru da ina~towatepanimi.”ⁿ

Yesu ighae ku kunuma.
(*Mak 16:19-20; Apos 1:9-11*)

⁵⁰Vaghina ma, Yesu kana kivikivina irutinisi da Jerusalem ikiibutawe inae ku gawara sago Betani kwanatuna ririnai. Imana ivororona ma ivi~biibiinisi. ⁵¹Ivivi~biibiinisi kamonai na God iviitawei da ighae. ⁵²Ma kana kivikivina Yesu ivokavakavari ma nuwabiibiiyai ivovirame ku Jerusalem. ⁵³Nani murinai mara nonowa Taparoro Numana garina kamonai God ivivi~kiikiwei.

ⁿ 24:49 Apos 1:4